

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND TALLINNAS
Eraõiguse instituut

Triin Tõnisson

PÄRANDVARA PANKROTIMENETLUS

Magistritöö

Juhendaja: Indrek Niklus

TALLINN

2014

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
1. PÄRANDVARA PANKROTI ÕIGUSLIK RAAMISTIK, KEHTIVA SEADUSANDLUSE KITSASKOHAD JA VÕIMALIKUD LAHENDUSED	9
1.1. Õiguslik raamistik.....	9
1.1.1. Pärandi üleminek	9
1.1.2. Pärija valikud pärimismenetluses, pärija vastutus ja kaasnevad tagajärjed.....	13
1.1.2.1. Pärija valikud pärimismenetluses	13
1.1.2.2. Pärija vastutus kehtivas õiguses	15
1.1.2.3. Pärija vastutuse piiramise õiguslikud vahendid	17
1.2. Kehtiva seadusandluse kitsaskohad	22
1.2.1. Regulatsiooni dubleeriv iseloom ja puudulikkus.....	22
1.2.2. Pärimismenetluse puudujäägid maksejõuetu pärandvaraga tegelemiseks.....	23
1.2.2.1. Pärimisseaduse ainukohaldamise võimalikkus	23
1.2.2.2. Menetluslikud puudujäägid pärimisseaduses.....	25
1.2.3. Väljamaksed pärandvara pankrotimenetluses.....	29
1.2.3.1. Regulatsioon paralleelsus seoses väljamaksete tegemisega.....	29
1.2.3.2. Pärimisõiguslike nõuete rahuldamine pankrotimenetluses	30
1.2.3.3. Regulatsiooni muutmise vajalikkus	35
1.3. Võimalikud lahendused	36
1.3.1. Kaalutud lahenduste võrdlev analüüs	36
1.3.2. Ettepanekud kehtiva õiguse muutmiseks.....	38
1.3.2.1. PärS § 142 kustutamine.....	38
1.3.2.2. PärS § X lisamine.....	39
1.3.2.3. PärS § 137 lõike 2 kustutamine	47
1.3.2.4. Inventuurijärgne lihtsustatud pankrotimenetlus.....	49
1.3.2.5. Pärija vastutus pankrotimenetluse korral ja pärast menetluse lõppemist....	49

1.3.2.6. PärS § 113 lõike 2 muutmine	52
1.3.2.7. Testamentaarsete korralduste tagasivõitmine	52
2. PÄRANDVARA PANKROTIMENETLUSE TUUMIKKÜSIMUSED	55
2.1. Pankrotiavalduse esitamine.....	55
2.1.1. Maksejõuetuse määratlus	55
2.1.2. Pankrotiavalduse esitamiseks õigustatud isikud	57
2.1.3. Kohtualluvus.....	60
2.1.4. Pankrotiavalduse vorm ja kohustuslikud lisad	62
2.2. Pankrotivõlgnik ja -võlausaldaja	63
2.2.1. Pankrotivõlgnik.....	63
2.2.2. Pankrotivõlausaldaja.....	68
2.2.2.1. Pankrotivõlausaldaja määratlus.....	68
2.2.2.2. Pärija võlausaldajana	72
KOKKUVÕTE	75
BANKRUPTCY PROCEDURE OF A DECEASED'S ESTATE. SUMMARY	82
KASUTATUD MATERJALID.....	88
Kasutatud kirjandus	88
Kasutatud normatiivaktid ja normatiivaktide seletuskirjad	89
Kasutatud kohtupraktika	91
Kasutatud muu materjal	92

SISSEJUHATUS

Praktikas ei ole harvad olukorrad, kus pärandi saamine ei kujuta endast oodatud ja loodetud rikkust, vaid suuri võlgasid ja palju probleeme. Nii peab oma isa pärijaks olev poeg arvestama võimalusega, et tema isa vara moodustavad suures osas hoopis kohustused, mille täitmist võidakse nõuda ka tema isikliku vara arvelt. Isiku surm on alati emotsionaalselt keeruline, kui sellele lisada veel võlgadega ülekoormatud pärandvara, ei ole situatsiooni ja üleskerkinud probleemide lahendamine kerge ülesanne.

Pärandvara pankrotimenetluse õigusliku raamistiku loovad koosmõjus kaks õigusakti – pärimisseadus (edaspidi *PärS*)¹ ja pankrotiseadus (edaspidi *PankrS*)². Pärimisel läheb pärijale üle kogu pärandaja vara või osa sellest. Pärandvara kui varakogum hõlmab endas nii õigusi kui ka kohustusi. Teatud juhtudel võivad pärandaja kohustused ületada pärandaja õigusi ja osutub vajalikuks pärandvara suhtes algatada ja läbi viia pankrotimenetlus.

Pärandvara pankrotimenetlus kätkeb endas võrreldes tavapärase pankrotimenetlusega mitmeid erisusi. Nii ei viida menetlust läbi pärandajast füüsilise isiku enda suhtes, vaid talle kuulunud varakogumi osas, mille omanik on pärandaja surma tõttu õigusjärgluse korras muutunud. Samas puudub pärandvara pankrotimenetluse kohta Eestis eriregulatsioon ja maksejõuetu pärandvara osas viiakse pankrotimenetluse läbi üldiste pankrotieeskirjade järgi, arvestamata kõnesoleva menetluse eripärasid. Paul Varul on erinormistiku puudumisele tähelepanu pööranud ja möönnud, et pärandvara pankrotimenetluse raamistik on ebapiisav.³

Lisaks erinormistiku puudumisele tekitab normide jaotumine kahe erineva seaduse vahel mitmeid raskusi. Kõnesoleva magistritöös keskendutakse pärimisseaduse ja pankrotiseaduse süsteemsele analüüsile, selgitamaks välja võimalikud ebakõlad seoses teatava kattuvuse ja paralleelsusega kohaldamisalas ning pakkudes omapoolseid lahendusi. Raskuskese on tervikpildi loomisel, kuivõrd selge õiguslik raamistik on eeldus spetsiifilisemate menetluslike küsimuste lahendamiseks.

Autori hinnangul on pärandvara pankroti näol tegemist olulise ja aktuaalse temaatikaga, mis väärib põhjalikumat analüüsi ja vajab täpsemat käsitlemist, mida kõnesolevas magistritöös teoreetilise uurimuse raames tehaksegi.

Statistiliselt on märgatavalt suurenenud füüsiliste isikute pankrotimenetluste hulk⁴, mis omakorda viitab ka võimalikule füüsiliste isikute pärandvara suhtes läbiviidatavate

¹ Pärimisseadus. Vastu võetud 17.01.2008, RT I 2008, 7, 52; RT I, 9.10.2013, 3.

² Pankrotiseadus. Vastu võetud 22.01.2003, RT I 2003, 17, 95; RT I 23.12.2013, 54.

³ Varul, P., Maksejõuetuse areng Eestis. – Juridica IV 2013, lk 236.

⁴ AS PricewaterhouseCoopers Advisors. Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, 2013. Arvutivõrgus kättesaadav:

pankrotimenetluste arvu suurenemisele. Samas ei tähenda pärandvara pankroti läbiviimine, et isik pidi oma eluajal maksejõuetu olema. Füüsiline isik võis olla täielikult maksejõuline, kuid seoses surmaga ei lisandu tema vara hulka enam tulu, mis võimaldas tal oma eluajal võetud kohustusi täita ja võlausaldajate nõudeid rahuldada.

Pärandvara pankrotimenetlusi viiakse täna läbi olukorras, kus kehtivas õiguses sedastatud reeglid ei ole üheselt selged. Seadusandluse ebaselgus tekitab omakorda tõlgendamisraskusi ja -erinevusi, mis viib probleemideni rakendamisel ja tähendab ebaühtlast praktikat. Kõnesolevate kitsaskohtade ületamiseks tuleb probleemid kaardistada, seada eesmärk, kuhu soovitakse jõuda, ning pakkuda välja lahendused. Kitsaskohtade lahendamise vajalikkus on seda olulisem, kui arvestame teema ühiskondlikku olulisust.

Teema aktuaalsust rõhutab asjaolu, et Justiitsministeeriumi tööplaani⁵ kohaselt alustatakse 2014. aastal maksejõuetusõiguse revisjoni ettevalmistamist, mille esimese etapina analüüsitakse, millised teemad vajavad revisjoni käigus käsitlemist. Autori hinnangul on pärandvara pankrotimenetluse puhul tegemist valdkonnaga, millele tasuks revisjoni käigus kindlasti tähelepanu pöörata.

Kõnesolev magistritöö on jagatud kaheks peatükiks, millest esimeses käsitletakse pärandvara pankroti õiguslikku raamistikku, keskendudes pärandi ülemineku aspektidele ja analüüsitakse pärija erinevaid valikuid ja võimalikke stsenaariume. Samuti kaardistatakse kehtiva seadusandluse kitsaskohad, pöörates tähelepanu pärimismenetluse puudujääkidele maksejõuetu pärandvaraga tegelemiseks ning väljamaksete problemaatikale pärandvara pankrotimenetluses. Esimese peatüki viimases osas pakub autor välja omapoolsed lahendused eelnevalt välja toodud kitsaskohtadele, analüüsides võimalikke võimalusi probleemide lahendamiseks ja tehes ettepanekuid kehtiva õiguse muutmiseks.

Teise peatüki eesmärgiks on kaardistada pankrotimenetlusega seonduvate põhimääratluste problemaatika pärandvara käsitleva menetluse kontekstis. Efektivse pärandvara pankrotimenetluse loomiseks tuleb pankrotiseadust tervikuna analüüsida, mistõttu pidas autor vajalikuks pöörata tähelepanu aspektidele, millest tuleb kõnesoleva analüüsi läbiviimisel alustada. Nii ei ole võimalik rääkida pärandvara pankrotimenetlusest, kui kõigepealt ei mõtestata lahti, mis on maksejõuetus ning keda on võimalik lugeda pankrotivõlgnikuks olukorras, kus isik, kelle vara suhtes viiakse läbi pankrotimenetlust, on

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58338/Maksej%F5uetuse+menetlemise+t%F5hususe+uuring.pdf>.

⁵ Justiitsministeeriumi 2014. aasta tööplan, p 37. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59288/Justiitsministeeriumi+2014.+aasta+t%F6%F6plan.pdf>.

surnud isik, ja kellel on õigus selles menetluses osaleda võlausaldajana. Teises peatükis keskendutakse seega teatud pärandvara pankrotimenetluse tuumikküsimustele. Peatükk on jagatud kaheks alapeatükiks, millest esimeses käsitletakse pankrotiavalduse esitamist ning teises pankrotivõlgniku ja –võlausaldaja määratlust.

Magistritöö maht ei võimalda ammendavalt käsitleda ja analüüsida kõiki pärandvara pankrotiga seonduvaid probleeme, mistõttu on nii mõnedki olulised kitsaskohad jäänud kõnesolevas töös tähelepanuta ja jäävad edasiste uurimuste esemeks. Teiste hulgas ei analüüsi autor problemaatikat, mis seondub olukorraga, kus füüsilisest isikust pankrotivõlgnik sureb pankrotimenetluse ajal. Kehtiva õiguse pinnalt tõusetuvad küsimused sellise menetluse jätkumise ja kulgemise osas vajaksid tulevikus kindlasti põhjalikku analüüsi.

Magistritöös kasutatakse analüüsivat ja võrdlevat meetodit.

Kuivõrd Eestis ei ole ajalooliselt kunagi pärandvara pankrotimenetluse eriregulatsiooni olnud, tuleb võrdlevalt käsitleda, kuidas on teistes riikides antud temaatikaga tegeletud. Autor valis võrdlusriigiks meile sarnase õigussüsteemiga riigi Saksamaa, kellega jagame eraõiguse kandvate põhimõtete sarnasust, mis ulatuvad nii pärimis- kui pankrotiõigustikku.

Saksamaa seadusandluses reguleerib pärandvara pankrotti käsitlevaid küsimusi Saksa tsiviilseadustik (*Bürgerliches Gesetzbuch*⁶, edaspidi *BGB*) koosmõjus Saksa maksejõuetusseadusega (*Insolvenzordnung*⁷, edaspidi *InsO*). Vastavalt InsO § 11 lõikele 2 võib pankrotimenetluse esemeks olla ka pärandvara. Tegemist on erimenetlusega, kus menetlus on piiratud teatud varakogumiga, ja see on erand reeglina kohalduvast universaalse pankroti põhimõttest (*Prinzip der Universalinsolvenz*), mille kohaselt on menetluse esemeks kogu võlgniku vara.⁸ Pärandvara pankrotimenetluse normid sisalduvad eritüüpi maksejõuetusmenetlusi reguleeriva InsO 10. osa esimeses peatükis, s.o §§ides 315 kuni 331. Kehtivad küll üldised pankrotieeskirjad, kuid nendes on pärandvara käsitleva menetluse puhuks tehtud märkimisväärsed muudatused.⁹

⁶ Bürgerliches Gesetzbuch. In der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.gesetze.juris.de/bgb/>.

⁷ Insolvenzordnung. Vom 5. Oktober 1994 (BGBl. I S. 2866). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.gesetze-im-internet.de/insol/>.

⁸ Foerste, U. Insolvenzrecht. 3. überarbeitete und erweiterte Auflage. München: Verlag C. H. Beck 2006, § 4 rn 25.

⁹ Foerste, U., *Op.cit.*, § 39 rn 656; Siegmann, M. Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung, Band 3: §§ 270-359, Internationales Insolvenzrecht, Insolvenzsteuerrecht, 2. Auflage, München: Verlag C.H. Beck 2008, Vorbemerkungen vor §§ 315 bis 33 rn 1.

Eesti õiguskirjanduses ei ole senini pärandvara pankroti küsimusi väga põhjalikult käsitletud ja neile süsteemselt tähelepanu pööratud. Töös tuginetakse olemasolevale õiguslasele kirjandusele, milles käsitletakse magistritöö teemapüstituse mõttes olulisi pärimis- ja pankrotimenetluslike aspekte. Täiendavalt kasutatakse asjakohast kohtupraktikat ning ka Saksamaa pärandvara pankrotimenetluse regulatsiooni ja vastavasisulist saksa õiguskirjandust. Välisriikide seadusandluse ja kirjanduse kasutamine on autori hinnangul põhjendatud johtuvalt Riigikohtu arvamusest, et teiste riikide analoogilisi seadusi ja praktikat võib vähemalt eraõigusnormide puhul arvestada võrdlusmaterjalina Eesti seaduse mõtte ja eesmärgi väljaselgitamisel ka juhul, kui tegemist ei ole rahvusvahelise eraõiguse suhtega.¹⁰

Kui pankrotiõiguse arengut üldiselt on oluliselt mõjutanud Riigikohtu praktika ja tehtud on märkimisväärselt palju Riigikohtu lahendeid, mis on omakorda aidanud kaasa pankrotiseaduse ühetaolisele kohaldamisele ning tõlgenduste kaudu lahenduse leidmisele paljudele küsimustele, mille puhul otseseid vastuseid seadusest ei tulene¹¹, siis pärandvara pankroti puhul praktikat väga palju ei ole. Riigikohus on seoses pärandvara pankrotimenetlusega teinud küll mõned olulise tähtsusega lahendid, mida kõnesoleva magistritöö raames ka käsitletakse, pöörates eelkõige tähelepanu 21. novembri 2007. a määrusele nr 3-2-1-120-07¹² ja 23. märtsi 2009. a määrusele nr 3-2-1-13-09¹³.

Eestis on kirjutatud mitmeid lõputöid, milles on käsitletud kõnesolevas magistritöös analüüsitavaid aspekte. Nii on näiteks pärandvara inventuuri temaatika olnud mitmete lõputööde keskmes, kuid ainuüksi pärandvara pankrotimenetlusele keskendunud magistritöid kirjutatud ei ole. Pärandvara pankrotile on oma magistritöö ühe peatükk pühendatud Kaja Oksa¹⁴. Nimetatud magistritöö eesmärgiks on uurida vastutuse piiramise vahendite õiguslikku seisundit, jõudmaks järelduseni, kas ja kuidas Eesti pärimisseadus ja pankrotiseadus suudavad kaitsta pärijat pärandaja võlgade oma isiklikust varast tasumise eest. Kõnesoleva töö ja Kaja Oksa magistritöö raskuskeskmed on erinevad, ühes käsitletakse pärandvara pankrotimenetluse süsteemseid kitsaskohti, teises keskendutakse pärandvara pankrotile kui pärija vastutuse piiramise õiguslikule vahendile.

Kõnesoleva magistritöö eesmärgiks on uurida pärandvara pankroti õiguslikku raamistikku, kaardistades ja kirjeldades süsteemseid kitsaskohti ja võimalikke lahendusi ning selgitamaks välja, kas pankrotiseaduse kesksed mõisted vastavad pärandvara pankroti

¹⁰ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 21. detsembri 2004. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-145-04, p 39.

¹¹ Varul, P., Maksejõuetuse areng Eestis, *Op.cit.*, lk 235.

¹² Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 21. novembri 2007. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-120-07.

¹³ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 23. märtsi 2009. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-13-09.

¹⁴ Oksa, K. Õiguslikud vahendid pärija vastutuse piiramiseks. Magistritöö. Tartu: 2013.

vajadustele ja arvestavad sellele menetluse eristustega, ning tuvastada analüüsi pinnalt, kas kehtiv õigus on küllaldane, et viia läbi selge, läbipaistev ja efektiivne pärandvara pankrotimenetlus. Täiendavalt on kõnesoleva töö eesmärgiks uurida võrdlevalt Saksamaa vastavat seadusandlust, et vajaduse korral kasutada saksa positiivset kogemust muutmissettepanekute tegemiseks.

Magistritöö hüpotees on, et pärandvara pankrotimenetluse õiguslik raamistik ei ole piisav selleks, et viia läbi selge, läbipaistev ja tõhus menetlus.

Hüpoteesi ümberlukkamiseks võtab töö autor aluseks järgmised kriteeriumid: selleks, et lugeda regulatsiooni piisavaks, peaks esiteks vastavasisuline regulatsioon olema olemas. Teiseks peaks regulatsioon nägema ette õigusliku raamistiku, mis katab praktikas tekkida võivad olukorrad ja pakub lahendusi ülesse kerkivatele probleemidele. Täiendavalt peavad pakutud lahendused tagama menetluse selge, läbipaistva ja tõhusa läbiviimise.

Siinkohal soovib autor tänada oma juhendajat Indrek Niklust igakülgse toetuse ja abi eest.

1. PÄRANDVARA PANKROTI ÕIGUSLIK RAAMISTIK, KEHTIVA SEADUSANDLUSE KITSASKOHAD JA VÕIMALIKUD LAHENDUSED

1.1. Õiguslik raamistik

1.1.1. Pärandi üleminek

Kõnesoleva magistritöö põhifookuse valguses on autori hinnangul oluline peatuda pärandvara ülemineku üldisel raamistikul ja selgitada, kellele milline vara millises koosseisus ja ulatuses üle läheb. Pärandvara ülemineku protsess ilmestab seda, et Eesti õiguses on alati olemas isik, kellele pärandvara üle läheb. Seda ka olukorras, kus tegemist on võlgadega ülekoormatud varakogumiga ja ka siis, kui pärija ei ole pärandit vastu võttes teadlik, millise väärtusega on pärand, mille omanikuks ta saab.

Vastavalt PärS §ile 1 on pärimine isiku, s.o pärandaja surma korral tema vara üleminek teisele isikule. Kuivõrd vastavalt tsiviilseadustiku üldosa seaduse¹⁵ (edaspidi *TsÜS*) §ile 7 lõpeb isiku õigusvõime isiku surmaga, siis ei ole surnud isikul võimet omada tsiviilõigusi ja kanda tsiviilkohustusi. Surm toob kaasa küll õigusvõime lõppemise, kuid see ei too kaasa vältimatult õiguste ja kohustuste lõppemist, need lähevad õigusjärgluse korras pärijatele üle.¹⁶

Õigusjärgluse mõistet ja aluseid selgitab TsÜS § 6, mille lõige 1 sedastab, et tsiviilõigused ja -kohustused võivad üle minna ühelt isikult teisele (õigusjärglus), kui need ei ole seadusest tulenevalt isikuga lahutamatu seotud.

Õigusjärglust võib liigitada üld- ehk universaalõigusjärgluseks ning üksik- ehk eri- ehk singulaarõigusjärgluseks. Üldõigusjärgluse korral astub õigusjärglane oma õiguseelneja asemele üheaegselt kõikidesse õigussuhetesse, milles viimane oli enne üleminekut õigussuhte pooleks. Üksikõigusjärgluse all mõistetakse üksikute õiguste või kohustuste üleminekut ühelt isikult teisele.¹⁷ Pärimisõiguslikuks üldõigusjärglaseks on pärija, eriõigusjärglaseks saab lugeda annakusaajat (PärS § 56 lõige 1), kelles erinevalt pärija isikust, testaator oma õigusjärglast näha ei soovi.¹⁸

TsÜS § 6 lõike 2 kohaselt on õigusjärgluse aluseks tehing või seadus. Pärimisõiguses on mõlemad õigusjärgluse alused võimalikud, kuigi üksikõigusjärgluse aluseks ongi vaid tehing. Kui tsiviilõigused ja -kohustused lähevad üle vahetult seaduse alusel, siis ei sõltu

¹⁵ Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Vastu võetud 27. märts 2002, RT I 2002, 35, 216; RT I, 13.03.2014, 103.

¹⁶ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne (TsÜS Komm). Tallinn: Juura 2010, § 7 kott p 3.5.

¹⁷ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. TsÜS Komm, *Op.cit.*, § 6 kott p 3.1.1.

¹⁸ Pärimisseaduse eelnõu (56 SE III) seletuskiri (PärS seletuskiri), lk 10. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=95329&u=20140218215312>.

õigusmuudatuse saabumine senise ja uue õigustatud või kohustatud isiku tahtest, vaid seaduses sätestatud abstraktse faktilise koosseisu eelduste realiseerumisest (vt PärS § 130 lõige 1)¹⁹.

Õiguste üleminekul tehingu alusel muutub õiguslik olukord poolte privaatautonomial põhinevate tahteavalduste tagajärjena. Õigusjärgluse aluseks võib olla nii ühe- kui mitmepoolne tehing.²⁰

Vastavalt TsÜS § 67 lõike 2 teisele lausele on ühepoolne tehing selline tehing, mille tegemiseks on vajalik ühe isiku tahteavaldus. Pärimisõiguse kontekstis on õigusjärgluse ülemineku aluseks olevaks ühepoolseks tehinguks testament, millega pärandaja vastavalt PärS § 19 lõikele 1 oma surma puhuks pärandi kohta korraldusi teeb.

TsÜS § 67 lõike 2 kolmas lause sedastab, et mitmepoolne tehing on tehing, mille tegemiseks on vajalik kahe või enama isiku tahteavaldus. Sama lõike neljas lause selgitab, et mitmepoolsed tehingud on lepingud. Pärimisseadus näeb surma puhuks tehtavateks korraldusteks ette eraldi lepinguliigi – pärimislepingu.

Pärimisleping nagu testament on tehing, millega tehakse korraldusi oma vara saatuse kohta pärast oma surma. Sellest tuleneb kõnesolevate tehingute nimetus teoorias - *mortis causa* tehingud. Samal ajal nimetatakse neid tehinguid, mille toime on kavas saavutada tehingu tegija eluajal, tehinguteks *inter vivos*.²¹ PärS § 95 lõige 1 avab pärimislepingu mõiste, millekohaselt on pärimisleping pärandaja ja teise isiku kokkulepe, millega pärandaja nimetab teise lepingupoole või muu isiku oma pärijaks või määrab talle annaku, sihtkäsundi või sihtmäärangu, samuti kokkulepe pärandaja ja tema seadusjärgse pärija vahel, millega viimane loobub pärimisest.

Õigusjärglus tähendab isikute vahetumist õigussuhtes²², kuid mitte kõik õigused ja kohustused ei saa õigusjärgluse korras üle minna. TsÜS § 6 lõikest 1 tuleneb eeldus, et tsiviilõigused on üldjuhul üleantavad ning piirangutega tuleb arvestada üksnes niivõrd, kui võrd teatud õiguste üleandmise kitsendused tulenevad vahetult seadusest või on kehtestatud selleks pädevate võimukandjate poolt seaduslikult alusel. Tsiviilõigused ja –

¹⁹Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. TsÜS Komm, *Op.cit.*, § 6 komm p 3.2.2.

²⁰*Ibid.*, § 6 komm p 3.2.1.

²¹Liin, U. Pärimisleping ja selle seosed võlaõigusega. – *Juridica* X 2003, lk 698; Tuor, P., Schnyder, B. Das schweizerische Zivilgesetzbuch. 10., Auflage. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag 1986, lk 429-430; Brox, H. Erbrecht. 18., neubearbeitete Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heyman Verlag KG 2000, rn 91; Gschnitzer, F. Österreichisches Erbrecht. 2., neubearbeitete Auflage. Wien, New York: Springer-Verlag 1983, lk 27.

²²Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Saare, K. Tsiviilõiguse üldosa. Õigusteaduse õpik. Tallinn: Juura 2012, lk 55-56.

kohustused ei lähe ei üld- ega üksikõigusjärgluse korras ühelt isikult teisele üle juhul, kui seaduse kohaselt loetakse õigus või kohustus isikuga lahutamatult seotuks (nt vanema õigused, tervisekahjustusest tulenev kahju hüvitamise nõue).²³

Vastavalt võlaõigusseaduse²⁴ (edaspidi *VÕS*) §ile 186, kus on reguleeritud võlasuhte lõppemise alused, on füüsilisest isikust võlgniku surm aluseks kohustuste lõppemisele, kui kohustust ei saa täita tema isikliku osavõtuta (*VÕS* § 186 punkt 7) ning füüsilisest isikust võlausaldaja surm nende kohustuste lõppemisele, mida tuli täita võlausaldajale isiklikult (*VÕS* § 186 punkt 8). *VÕS* § 186 kohaselt ei tähenda seega füüsilisest isikust võlgniku surm iseenesest, et tema kohustused automaatselt lõpeks. Lõpevad vaid need pärandaja kohustused, mida ei saa tema isikliku osavõtuta täita. Sellised sooritusel on esmajoonel isiklike sooritusel eeldavad kohustused, mis nõuavad intellektuaalsete võimete rakendamist.²⁵ Nagu võlgniku surm, ei lõpetata ka võlausaldaja surm reeglina võlasuhet, kuna üldjuhul ei sõltu kohustuste täitmine sellest, millisele isikule see tuleb täita. On aga ka selliseid lepinguid, mille puhul tuleb kohustus täita olemuslikult võlausaldajale.²⁶ Iga subjektiivse õiguse ja juriidilise kohustuse puhul tuleb selgitada, kas need on isiku surmaga lõppenud või lähevad õigusjärgluse korras üle pärijale.²⁷

Eelpool tsiteeritud sätteid tuleb vaadata ja rakendada koosmõjus pärimisseaduse regulatsiooniga. Nii sedastab *PärS* § 2, et pärand²⁸ on pärandaja vara, välja arvatud pärandaja õigused ja kohustused, mis seadusest tulenevalt või oma olemuselt on lahutamatult seotud pärandaja isikuga. Sellele sekundeerib *PärS* § 130 lõige 1, täpsustades, et pärandi vastuvõtmisega lähevad pärijale üle kõik pärandaja õigused ja kohustused, välja arvatud need, mis oma olemuselt on lahutamatult seotud pärandaja isikuga või mis seadusest tulenevalt ei saa ühelt isikult teisele üle minna.

Seega pärandi avanemisega pärandaja õigussuhted ei lõpe. Üldõigusjärgluse põhimõtte kohaselt muutub vaid õigussubjekt – kogu pärandaja vara läheb tervikuna ja jagamatult üle teisele isikule (pärijale) või isikute ühisusele (kaaspärijatele) ning õiguslikus mõttes eristatakse pärandvara pärija isiklikust varast.²⁹ Pärandi ülemineku hetkeks on vastavalt

²³ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. *TsÜS Komm, Op.cit.*, § 6 komm p 3.1.1.

²⁴ Võlaõigusseadus. Vastu võetud 26. septembril 2001, RT I 2001, 81, 487; RT I, 29.11.2013, 4.

²⁵ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. *Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne (VÕS Komm)*. Tallinn: Juura 2006, § 186 komm p 6.

²⁶ *Ibid.*, § 186 komm p 7.

²⁷ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. *TsÜS Komm, Op.cit.*, § 7 komm p 3.5.

²⁸ Terminoloogilise märkusena soovib autor täpsustada, et terminit "pärand" kasutatakse enamasti siis, kui on tegemist pärandatud vara ja uue õiguskandja suhtega, termini "pärandvara" all mõistetakse enamasti vara koosseisu. Liin, U. *Pärimisõigus*. Tallinn: Ilo 2005, k16.

²⁹ *PärS* seletuskiri, *Op.cit.*, lk 29.

PärS § 4 lõikele 1 selle avanemine. Pärand avaneb PärS § 3 lõike 1 kohaselt isiku surma või siis ka sellega juriidiliselt võrdsustatud³⁰ ja samasid tagajärgi kaasatoova³¹ pärandaja surnuks tunnistamise (TsÜS § 19)³² korral.

Pärandvara, mille moodustab pärandajale kuulunud õiguste ja kohustuste kogum tervikuna³³, läheb seega pärandaja surma korral automaatselt pärijale üle. PärS § 4 lõige 2 ja § 116 lõige 1 annavad pärijale aga lisaks pärandi vastuvõtmisele õiguse ka sellest loobuda. Pärandist loobumiseks tuleb PärS § 118 lõike 3 kohaselt pärijal ettenähtud tähtaja (reeglina kolm kuud, PärS § 119) jooksul esitada notarile vastavasisuline avaldus. Kui pärija kõnesoleva tähtaja jooksul pärandist ei loobu, loetakse ta vastavalt sama paragrahvi esimesele lõikele pärandi vastu võtnuks. Pärandi vastuvõtmiseks on täiendavalt võimalik teha notarile ettenähtud tähtaja jooksul nõutavas vormis tahteavaldus (PärS § 118 lõige 2).

Kooskõlas pärimisõiguse põhiprintsiibiga, mis lähtub üldõigusjärgluse põhimõttest, ei ole vastavalt PärS § 122 lõikele 2 võimalik pärandi osaline vastuvõtmine või sellest loobumine. Võimalik on vastu võtta vaid tervik, s.o kõik pärandi õigused kui sellel lasuvad kohustused või sellest täielikult loobuda. Pärija otsus võtta pärand vastu või sellest loobuda, on pöördumatu. Nii näeb PärS 116 lõige 2 ette, et pärast pärandi vastuvõtmist ei saa sellest enam loobuda ja pärast pärandist loobumist ei saa seda enam vastu võtta.

Kui pärija võtab pärandi vastu, siis pärandvara hulka kuuluvate esemete omand loetakse talle üle läinuks tagasiulatuvalt alates pärandi avanemise ajast.³⁴ Sellist seisukohta väljendas Riigikohus küll kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud pärimisseaduse³⁵ kohta, kuid sama põhimõte, nagu eelpool sedastatud, on asjakohane ka täna kehtiva seaduse kontekstis – pärija saab pärandi vastuvõtmisega pärandvara omanikuks tagasiulatuvalt alates pärandaja surma hetkest.

Eesti õiguskorras ei ole võimalik, et puudub isik, kellele pärandaja surma korral tema vara üle läheb. Kui puuduvad kehtiva testamendi või pärimislepinguga nimetatud pärijad või nad pärandist loobuvad, päritakse vastavalt PärS § 10 lõikele 1 seaduse järgi. PärS § 11

³⁰ PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 3.

³¹ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. TsÜS Komm, *Op.cit.*, § 7 komm p 3.5.

³² Isiku surm on asjaolu, mille täpse aja kindlaksmääramine on oluline mitmete õiguslike tagajärgede tõttu, eelkõige pärimismenetluses, kus sellega määratakse pärandi avaminemise hetk. Surnuks tunnistamine tähendab TsÜS § 19 järgi kohtulikku isiku surma kinnitamist juhtumite puhul, kus isiku surm on tõenäoline, aga mitte kindel. Surnuks tunnistatud isiku surmaaeg määratakse kindlaks surma oletatava aja põhjal TsÜS § 20 alusel (täpsemalt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 20. novembri 2011. a määruse tsiviilasjas nr 3-2-1-93-11 p-s 9).

³³ PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 7.

³⁴ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5. novembri 2008. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-86-08, p 16.

³⁵ Pärimisseadus. Vastu võetud 15.05.1996, RT I 1996, 38, 752; RT I 2007, 67, 413.

kohaselt on seadusjärgseteks pärijateks pärandaja abikaasa ja PärS §§ides 13-15 nimetatud sugulased, nende puudumisel kohalik omavalitsusüksus või riik.

Muude pärijate puudumisel on vastavalt PärS §ile 18 seadusjärgseks pärijaks pärandi avanemise koha kohalik omavalitsusüksus, pärandi avanemisel välisriigis on seadusjärgne pärija Eesti Vabariik, kui pärimisele kohaldatakse Eesti õigust. Kohaldatava õiguse küsimus lahendatakse vastavalt rahvusvahelise eraõiguse normidele, eelkõige on täna pärimist käsitlevate kollisiooninormide allikaks rahvusvahelise eraõiguse seadus³⁶. Siinkohal on oluline märkida, et alates 17. augustist 2015 hakatakse ELis (v.a Ühendkuningriigis, Iirimaa ja Taanis) kohaldama pärimisasjade määrust³⁷, millega luuakse ühtne ühenduse reeglistik mh ka pärimisasjades kohaldatava õiguse kindlaksmääramiseks.

1.1.2. Pärija valikud pärimismenetluses, pärija vastutus ja kaasnevad tagajärjed

Kõnesoleva töö eesmärki silmas pidades peab autor vajalikuks selgitada, millised on pärija võimalikud valikud pärimismenetluses, eelkõige pidades silmas magistritöö põhifookust, st ebapiisava pärandvara konteksti ja millisel juhul pärandvara pankrotimenetluseni vastavalt kehtivale õigusele jõutakse.

Sõltuvalt pärija valikutest ja pärandvara väärtusest on pärimismenetluse raames võimalikud erinevad stsenaariumid, millel on erinevad tagajärjed nii pärija kui ka võimalike soodustatud isikute jaoks, kellel on nõuded pärandvara suhtes. Lisaks viivad erinevad valikud ka menetluslikult erinevate lahendusteni. Alljärgnevalt on välja toodud pärija erinevad valikud ja nende valikute tagajärjed.

1.1.2.1. Pärija valikud pärimismenetluses

Pärandist loobumine

Vastavat kehtivatele pärimiseeskirjadele läheb pärandaja surma korral pärand pärijale üle, välja arvatud juhul, kui ta pärandist loobub. Seega esimene võimalus on pärija jaoks pärandist loobuda ja välistada pärandiga seotud õiguslike tagajärgede saabumine enda suhtes. Sellisel juhul ei muutu pärija surnud isiku üldõigusjärgluseks, talle ei lähe ei osaliselt ega tervikuna üle pärand ning ta vabaneb nii pärandvaraga seotud kohustustest kui jääb ilma

³⁶ Rahvusvahelise eraõiguse seadus. Vastu võetud 27. märtsil 2002, RT I 2002, 35, 217; RT I 2009, 59, 385.

³⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201, 27. juuli 2012, lk 107–134.

õigustest. Põhjused loobumiseks võib olla erinevaid, kuid motivatsiooni astuda pärandaja varasse selgust looma võib pärssida pärandvaral lasuvate kohustuste suurus ja nende ilmselgus, täiendavalt peavad pärijad arvestama sellega, et teatud ajaline ja rahaline koormus kaasneb pärijatele pärimismenetlusega igal juhul. Lisaks tuleb pärimismenetluse puhul alati arvestada ka emotsionaalsete argumentidega.

Enne pärandi vastuvõtmist võib pärija üldjuhul vastavalt PärS §ile 134 keelduda pärandvaraga seotud kohustuse täitmisest. Kõnesolev paragrahv täpsustab aja, millest alates võivad pärandvara suhtes nõudeõigust omavad isikud esitada oma nõuded pärija vastu. Sätte kohaselt võib pärijalt pärandaja kohustuse täitmist, samuti pärandaja matuse kulude ja testamendi- ja pärimislepingujärgsete kohustuste täitmist nõuda alles pärast seda, kui pärija on pärandi vastu võtnud. Erandina tuleb kohe täita §is 132 nimetatud pärandajaga koos elanud perekonnaliikmete ülalpidamiskohustused. Lisaks on ette nähtud pandipidajatest võlausaldajate ja kolmandate isikute kaitseks teatud erisused. Kohustuste täitmisest keeldumise õiguse võimaldamine on loomulik, arvestades, et pärijat ei saa sundida kohustusi täitma enne, kui ta on otsustanud, kas võtta pärand vastu või loobuda sellest ning kas kasutada vastutuse piiramise võimalust inventuuri tegemise kaudu. Samuti tuleb arvestada, et võlausaldajate nõuete kohese maksmapaneku võimaldamise korral tekiks juhul, kui pärandi vastuvõtmisel nõutakse inventuuri, oht, et pärandvara ebapiisavuse korral rikutaks võlausaldajate võrdse kohtlemise põhimõtet ja kohustuste täitmise järjekorda.³⁸

Pärandi vastuvõtmine

Pärija teiseks võimaluseks pärimismenetluses on oma positsiooni realiseerimine pärandaja üldõigusjärglasena, võttes pärandi vastu. Sellisel juhul lähevad vastavalt PärS § 130 lõikele 1 pärijale üle kõik pärandaja õigused ja kohustused, välja arvatud need, mis oma olemuselt on lahutamatult seotud pärandaja isikuga või mis seadusest tulenevalt ei saa ühelt isikult teisele üle minna. Kuivõrd pärandiga seotud õiguslike tagajärgede saabumine on seotud pärandi vastuvõtnud pärijaga, selgitatakse alljärgnevalt täpsemalt pärandi vastuvõtnud pärija vastutust pärandvaraga seotud kohustuste eest ja võimalusi selle vastutuse piiramiseks.

³⁸ PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 26.

1.1.2.2. Pärija vastutus kehtivas õiguses

Pärandi avanemisel ja pärijale üleminekul tekkiv üks tähtsamaid küsimusi on pärija vastutus pärandvaraga seotud kohustuste eest.³⁹ Tekib küsimus, kas pärija vastutab nende kohustuste eest, kui jah, siis millises ulatuses ja kas on võimalik pärija vastutuse piiramine. Vastavalt PärS § 130 lõike 3 esimesele lausele on pärija kohustatud täitma kõik pärandaja kohustused. Sama lõike teise lause esimene osa täpsustab, et pärandvara ebapiisavuse korral peab pärija need kohustused täitma oma vara arvel. Seega vastutab pärija reeglina piiramatult – kui pärandvarast ei jätku pärandaja kohustuste täitmiseks, laieneb vastutus lisaks pärandvarale ka pärija isiklikule varale.

Samasugusest üldisest põhimõttest lähtub ka Saksa õigus ja BGB⁴⁰. Nii PärS kui BGB peavad pärandvara võlausaldajate huve enam kaitset väärivaks kui pärija huve ning sellest johtuvalt lähtuvad nad pärandvara võlausaldajate kasuks pärija piiramatu vastuse põhimõttest, kuid tegemist ei ole absoluutse printsiibiga, kuivõrd seadusandja on andud pärijale võimaluse oma vastutust pärandvara ulatusega piirata.⁴¹

Kõik nüüdisaegsed pärimissüsteemid võimaldavad pärandi vastu võtnud pärijal oma vastutust selliste kohustuste eest piirata ja keelduda kohustuste rahuldamisest ulatuses, milles need ületavad pärandvara väärtust.⁴²

Nii sedastab PärS § 130 lõige 3 teise lause viimane osa erandi pärija piiramatu vastutuse põhimõttest: pärija ei pea pärandaja kohustusi täitma oma vara arvel, kui ta pärast inventuuri tegemist on täitnud kohustused seaduses sätestatud korras, kui on välja kuulutatud pärandvara pankrot või kui pankrotimenetlus on lõppenud pankrotti välja kuulutamata, raugemise tõttu.

Seega võimaldab pärimisseadus pärijal oma vastutust pärandaja kohustuse eest piirata pärandvara ulatusega, nähes alternatiivsete⁴³ õiguslike vahenditena ette pärandvara inventuuri läbiviimise ja pärandvara pankroti. Pärija piiratud vastutuse korral puudub pärandvara võlausaldajatel juurdepääs pärija isiklikule varale, kuid selle tagajärjeks ei ole pärijale pärandavara positiivse vara üleminek, kuivõrd vastutuse piiramine ei vabasta kõikide kohustuste kandmisest, vaid annab pärijale võimaluse vabaneda kohustustest selles ulatuses,

³⁹ PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 25.

⁴⁰ BGB §1967 lõike 1 kohaselt vastutab pärija pärandil lasuvate kohustuste eest.

⁴¹ Brox, H. Pärimisõigus. 19., ümbertöötatud trükk. Tallinn: Juura 2003, § 36 äärenr 647, 648.

⁴² PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 25.

⁴³ Vastutust ja seda piiravate õiguslike vahendite seost pärandvara ebapiisavuse korral on täpsustatud töö edasises osas.

milles need ületavad õigusi. Kohustused, mis pärandvara väärtust ei ületa, tuleb võlausaldajatele alati tasuda. Nende täitmise eest ei ole vastutust võimalik välistada.

PärS § 130 lõige 3 ei piira pärija vastutust kõikide pärandvaraga seotud kohustuste suhtes. Pärija vastutuse puhul tuleb silmas pidada, et kõnesolev säte käib ainult pärandaja kohustuste ehk pärandvara hulka kuuluvate kohustuste kohta. Pärija vastutus on ilma täiendavate abinõudeta piiratud pärandvara väärtusega tema varaliste kohustuste hulka kuuluvate testamentaarsete korralduste (annakud, sihtkäsundid ja –määrangud) täitmise eest (PärS § 58, § 75, § 76). Vastutuse piiramine ei laiene pärija muudele varalistele kohustustele, mis tekivad tema enda õiguslikust seisundist, näiteks pärandaja matuse kulude kandmise kohustus, pärandavara inventuuri kulude kandmise kohustus. Pärandvara ebapiisavuse korral peab pärija need kulud oma vara arvel kandma (PärS § 131 lõige 1 teine lause, § 139 lõige 8 ja kohtutäituri seadus⁴⁴ § 49 lõige 1, edaspidi *KTS*). Pärimismenetluse kulud tuleb pärijal samuti kanda isiklikust varast.⁴⁵

Siinkohal peab autor vajalikuks märkida, et meie seadusandlus erineb mõnevõrra pärija vastutuse piiramise õiguslike vahendite aspektis Saksa õigusest, mis näeb pärija vastutuse piiramise võimalusena ette küll pärandvara pankroti (BGB § 1975), kuid inventuuri läbiviimisel BGB sellist tagajärge ette ei näe. BGB § 1975 sedastab, et pärija vastutus pärandvaral lasuvate kohustuste eest piirdub pärandvaraga, kui on tehtud pärandvara hooldamise korraldus pärandi võlausaldajate nõuete rahuldamiseks (pärandvara valitsemine) või kui on välja kuulutatud pärandvara pankrot. Saksa õiguses ei too inventuuri tegemine kaasa pärija piiratud vastutust, kuivõrd inventuuri tegemine on pärandvara eraldamine isiklikust varast üksnes paberil ja see on BGB koostajate arvates ebapiisav. Inventuuri tegemine säilitab aga pärijale õiguse piirata vastutust pärandvara kohustuste eest pärandvaraga, näiteks seeläbi, et pärija esitab pärandikohtule taotluse pärandvara valitsemise korralduse tegemiseks (BGB § 1981 lõige 1) või pankrotikohtule pankrotiavalduse. Muus osas sisaldab see pärandvara võlausaldajate jaoks üksnes eeldust, et pärandi avanemise ajal teisi pärandvaraesemeid peale loetletute ei eksisteerinud.⁴⁶ Nii näeb BGB § 2009 ette, et kui inventuur on tehtud õigeaegselt, siis eeldatakse pärija ja pärandi võlausaldajate vahelises suhtes, et pärandi avanemise ajal ei olnud olemas muid pärandiesemeid kui (nimekirjas)

⁴⁴ Kohtutäituri seadus. Vastu võetud 09. detsembril 2009, RT I 2009, 68, 463; RT I, 31.01.2014, 15.

⁴⁵ Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (725 SE III) seletuskiri (KRS jt seletuskiri), lk 16. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=984304&u=20140502203115>.

⁴⁶ Brox, H. Pärimisõigus, *Op.cit.*, § 37 äärenr 670.

äranaidatud esemed. Kõnesolev võrdlus Saksa õigusega on tingitud magistritöö üldise konteksti huvidest.⁴⁷

1.1.2.3. Pärija vastutuse piiramise õiguslikud vahendid

Pärandvara inventuur

Võtnud pärandi vastu, langetab pärija reeglina seejärel otsuse inventuuri tegemise osas. Inventuuri tegemine on reeglina vabatahtlik ja pärijal tuleb langetada otsus, kas ta soovib või vajab selgust pärandvara koosseisu osas ning seeläbi oma vastutuse piiramist või mitte. Kui pärija otsustab pärandi vastu võtta ilma inventuurita, on tema vastutus pärandaja kohustuste ees reeglina⁴⁸ piiramatult.

Teatud juhtudel on inventuuri läbiviimine aga kohustuslik. Nimelt näeb PärS § 136 lõige 1 ette, et pärandi inventuur on kohustuslik, kui pärijaks on piiratud teovõimega isik⁴⁹, kohalik omavalitsusüksus või riik. Lisaks sedastab PärS § 112 lõige 1 lause 2, et kui pärandvara hoiumeetmena kohaldatakse pärandvara valitsemist, siis koos pärandi valitsemiseks pärandi hooldaja nimetamisega määrab kohus pärandi inventuuri tegijaks kohtutäituri, kohaldades vastavalt PärS § 138–141.

Inventuuri algatamise õigus on pärijal, kes peab selleks vastavalt PärS §-ile 137 esitama notarile vastavasisulise nõude. Pärija võib nõude esitada nii enne kui pärast pärandi vastuvõtmist, aga ka kolme kuu jooksul pärast seda, kui ta sai teada või oleks pidanud teada saama asjaoludest, millest võib järeldada, et pärandvarast ei piisa pärandaja võlausaldajate nõuete rahuldamiseks⁵⁰. Kui pärija on kõnesoleva nõude esitanud enne pärandi vastuvõtmist, tuleb arvestada asjaoluga, et notar määrab inventuuri tegija pärast seda, kui inventuuri nõude esitaja on pärandi vastu võtnud.

Notar määrab vastavalt PärS § 138 lausele 1 inventuuri tegijaks kohtutäituri, kelle ülesandeks on välja selgitada pärandvara hulka kuuluvad esemed ja pärandvaral lasuvad kohustused ning koostada vastavalt PärS §-ile 141 adekvaatne pärandvara nimekiri. Selleks, et

⁴⁷ Kuivõrd Eesti õiguse kontekstis on olulised eelkõige pärandvara inventuur ja pankrotimenetlus, mitte aga muud Saksa õiguses ette nähtud õiguslikud vahendid pärija vastutuse piiramise kohta, siis vajaduse puudumisel neil rohkem ei peatuta.

⁴⁸ Kuivõrd inventuuri läbiviimine ei ole pärandvara pankrotimenetluse algatamise avalduse esitamise eelduseks, siis on pärija vastutuse piiramiseks piisav, kui pärija esitab pärandvara maksejõuetuse olukorras pankrotiavalduse. Lisaks on pärijal inventuuri nõude esitamiseks täiendav tähtaeg, kui pärandvara on ebapiisav.

⁴⁹ Sama ka perekonnaseadus § 188 lõige 4. Perekonnaseadus. Vastu võetud 18. novembril 2009, RT I 2009, 60, 395; RT I, 27.06.2012, 12.

⁵⁰ PärS § 137 lõikega 2 ette nähtud võimalus esitada inventuuri nõue pärast pärandi vastuvõtmist lisandus pärimise eeskirjadesse uuendusena 1. jaanuaril 2009 jõustunud PärSiga.

teha kindlaks pärandaja kohustused, tuleb inventuuri käigus viia läbi üleskutsemenetlus (PärS § 140 lõige 1). Pärandvara nimekirja kantakse kõik pärandi avanemise ajal olemasolevad päritavad asjad ning õigused ja kohustused, samuti nende tähistamiseks ning väärtuse kindlakstegemiseks vajalik kirjeldus ja hinnang ning see esitatakse notarile (PärS § 139 lõige 5).

Kui pärija võtab pärandi vastu inventuuriga, pikeneb pärandaja ning testamendi- ja pärimislepingujärgsete kohustuste täitmisest keeldumise õigus üldjuhul⁵¹ kuni inventuuri tegemiseni või inventuuritähtaja möödumiseni (PärS § 135 lõige 1).

Johtuvalt sellest, milline on inventuuri käigus koostatud pärandvara nimekirja kohaselt pärandvara väärtus, on võimalikud põhimõtteliselt kaks võimalust – pärandvara väärtus on positiivne ehk õigused ületavad kohustusi või negatiivne ehk kohustused ületavad õigusi.

Kui pärast inventuuri läbiviimist selgub, et pärandvara on positiivse väärtusega, on pärija kohustatud pärandvara passiva likvideerima, täites pärandvaral lasuvad kohustused seaduses sätestatud korras ehk vastavalt PärS §-le 142. Autori hinnangul ei ole positiivse pärandvara olemasolul tegelikult vajadust PärS § 142 kohustuste täitmise järjekorra järele, kuivõrd see stsenaarium eeldab, et vahendeid on piisavalt kõikide nõuete rahuldamiseks. Pärast inventuuri tegemist on pärija vastutus pärandvaraga seotud kohustuste eest piiratud pärandvara väärtusega (PärS § 143 lõige 1). Kaaspärijate vastutust inventuuri läbiviimisel reguleerib PärS § 139 lõige 7 koosmõjus PärS § 143 sedastades, et kui inventuur on ühe pärija nõudel tehtud, kehtivad inventuuri tagajärjed kõigi pärijate suhtes, kes on nõudnud pärandi inventuuri. Sellisel juhul ei ole olulise põhjuseta vaja teise pärija nõudel pärandit uuesti inventeerida.

Kui inventuuri läbiviimise tulemusena selgub, et pärandvara aktiva on suurem kui passiva, on siiski võimalik, et mõni võlausaldaja esitab oma nõude hilinevalt. Vastavalt PärS § 143 lõikele 3 tuleb hilinevad nõuded rahuldada ainult juhul, kui pärija on sel hetkel veel pärandvara arvel rikastunud.

Võimalik on ka olukord, kus pärandvara passiva ületab aktivat. PärS § 142 näeb ette kohustuste inventuurijärgse täitmise järjekorra, jagades lõikes 1 pärandvaral lasuvad kohustused kolme erineva kvaliteediga kategooriasse. Sama paragrahvi teine lõige sedastab, et järgmise järjekorra kohustused täidetakse pärast eelmise järjekorra kohustuste täielikku täitmist. Olukorra puhuks, kus pärandvara väärtus on negatiivne ja kõikide nõuete rahuldamine ei ole võimalik, näeb PärS § 142 lõige 6 ette pankrotiavalduse esitamise

⁵¹ Erandid on PärS §is 135 ette nähtud pandipidajatest võlausaldajate ja kolmandate isikute kaitseks.

kohustuse pärijale ja pärandvara hooldajale. Nimelt sedastab kõnesolev säte, et kui pärandvarast ei jätku kõigi PärS § 142 lõike 1 punktides 1 ja 2 nimetatud nõuete – pärandaja matuse, tema perekonnaliikmete ülalpidamise, pärandvara valitsemise, inventuuri tegemise kulud, üleskutsemenetluses tähtaegselt esitatud pärandaja võlausaldajate nõuded ja inventuuri käigus väljaselgitatud nõuded - rahuldamiseks ja pärija ei ole nõus nende rahuldamisega oma vara arvel, on pärandvara hooldaja või pärija kohustatud viivitamata esitama avalduse pärandvara pankroti väljakuulutamiseks.

Pankrotiavaldust ei tule esitada, kui pärandvara ebapiisavus tuleneb PärS § 142 lõike 1 punktis 3 nimetatud nõuetest ehk annakutest, sihtkäsunditest ja sihtmäärangutest, kuivõrd testamentaarsetest korraldustest tulenevad nõuded on piiratud pärandvara väärtusega, mistõttu on kohustus neid täita pärandist saadud vara ulatuses. Kui positiivset vara ei ole, ei saa ka vastavat nõuet täita.

Erandiks pankrotiavalduse esitamise kohustusest on ka olukord, kus pärija on nõus rahuldama võlausaldajate nõudeid oma vara arvel, st kui ta nõustub pärandvara negatiivse osa ise kinni maksma. Muudel juhtudel tuleb kõnesolev avaldus esitada.

Seega olukorras, kus pärija on oma vastutuse piiramiseks nõudnud inventuuri läbiviimist, kuid pärandvara nimekirja kantud kohustuste täitmiseks (v.a testamentaarsed korraldused) ei ole pärandvara piisavalt, on kohustuslik pankrotiavalduse esitamine. Sellisel juhul ei piisa pärija vastutuse piiramiseks vaid inventuuri läbiviimisest, kuivõrd vastutuse piiramise aluseks on lisaks inventuuri läbiviimisele pärast inventuuri tegemist kohustuste täitmine seaduses sätestatud korras ja vajalik on täiendavalt esitada pankrotiavaldus, et kohustustega ülekoormatud pärandvara suhtes viidaks läbi menetlus vastavalt pankrotiseadusele. Alternatiivina pankrotiavaldusele on pärijal võimalus tasuda pärandvara miinus isikliku vara arvelt, näiteks olukorras, kus vara miinus on väga väike või emotsionaalsete argumentide valguses ei soovi pärija surnud isiku vara suhtes pankrotimenetlust alata. Kõnesoleval juhul tuleneb pärija vastutus võlausaldajate hilinenud nõuete osas PärS § 143 lõikest 3.

Pankroti väljakuulutamine või menetluse raugemine

Eeltoodust johtuvalt sisaldub PärS § 142 lõikes 6 kohustus esitada inventuurijärgselt kohustustega ülekoormatud pärandvara suhtes pankrotiavaldus. Siinkohal on oluline märkida, et inventuuri tegemine ei ole pankrotiavalduse esitamise eelduseks. PärS § 130 lõikes 3 sisaldub põhimõte, et pärija võib pärandvara pankroti avalduse esitada ka ilma inventuuri

tegemata, kui ta suudab pärandvara pankroti olukorda kohtule piisavalt põhistada.⁵² Seega, kui ilma inventuurita on selge, et pärandvara on maksejõuetu, võib pärija esitada kohtule põhjendatud pankrotiavalduse ja see on piisav tema vastutuse piiramiseks.

Kui kohtule esitatakse pankrotiavaldus, viiakse pärandvara kui varakogumi osas läbi pankrotimenetlus. PankrS § 9 lõige 2 näeb ette regulatsiooni pankrotiavalduse esitamiseks võlgniku surma korral. Kõnesolevas olukorras võib pankrotiavalduse surnud isiku vara suhtes esitada võlgniku pärija, testamenditäitja või pärandi hooldaja. Täiendavalt annab PankrS § 9 lõige 1 koostoimes lõikega 2 vastava avalduse esitamise õiguse ka võlausaldajale. Seega näeb pankrotiseadus ette võimaluse algtada surnud isiku vara osas pankrotimenetlus ja korraldada pankrotimenetlust pärandvara suhtes. Ka pärandvara pankroti korral tuleb pankrotiseaduse mõtte kohaselt kohaldada pankrotimenetlust reguleerivaid sätteid, vastasel juhul ei oleks PankrS § 9 lõikel 2 mõtet. Kui pärija surmaga vabaneks pärandvara võlgniku tegevusest tekkinud kohustustest, oleks võlausaldajate kaitse võimatu.⁵³

Seega maksejõuetu pärandvara osas viiakse läbi pankrotimenetluse üldiste pankrotieeskirjade järgi. Need võlausaldajad, kellel on pärandvara suhtes nõudeõigus, saavad oma nõuded esitada pankrotimenetluses, mille raames need ka rahuldatakse.

Olukorras, kus tegemist on maksejõuetu pärandvaraga, on pankrotiavalduse esitamisel kaks võimalikku tagajärge – pankrot kuulutatakse vastavalt PankrS § 31 lõikele 1 välja või menetlus lõpeb raugemisega pankrotti välja kuulutamata, kuna pärandvarast ei jätku vara pankrotimenetluse kulude katteks.

Kuni 1. juulini 2010 oli PärS § 130 lõike 3 kohaselt pärija vastutuse piiramiseks vajalik pärandvara pankroti väljakuulutamise, menetluse raugemise vastava võimalusena seadus ette ei näinud. Kui pärandvara koosneb aga ainult või suuremas osas võlgadest, siis ei ole pärija vastutuse piiramiseks mõistlik nõuda, et pankrotimenetlus tuleb kindlasti lõpetada pankroti väljakuulutamisega, mistõttu viidi seadusesse sisse ka pärija piiratud vastutus juhul, kui pärandvara pankrotimenetlus lõppeb raugemisega ilma pankrotti välja kuulutamata.⁵⁴ Arvestades, et protsentuaalselt suhteliselt suur osa menetlustest raugel pankrotti välja kuulutamata⁵⁵, on tehtud muudatus oluline ja pärijatele soodsama raamistiku loomine nende vastutuse piiramiseks põhjendatud. Olgugi et seadusandja otsib pankrotimenetluse laiemas

⁵² KRS jt seletuskiri, *Op.cit.*, lk 16.

⁵³ RKTkm 3-2-1-13-09, p 11.

⁵⁴ KRS jt seletuskiri, *Op.cit.*, lk 16.

⁵⁵ Maksejõuetuse uuring, *Op.cit.* Pärandvara pankrotimenetluste kohta ei ole võimalik eraldi statistikat kätte saada. Läbiviidud maksejõuetuse uuringust selgus, et 31% menetlustest, mis toimusid 2004-2012. aastal füüsilistest isikutest võlgnike suhtes, lõppesid raugemisega; juriidiliste isikute puhul oli vastav protsent 58.

kontekstis erinevaid lahendusi⁵⁶ selleks, et pankrotiavaldused esitataks õigeaegselt⁵⁷ ja raugemiste arv oleks protsentuaalselt madalam, siis pärandvara pankroti puhul on olukord mõnevõrra keerulisem ning klassikalised lahendused raugemiste arvu pärandvara kontekstis vähendada ei pruugi, kuna isik võib oma eluajal olla täiesti maksejõuline ning maksejõuetuse põhjuseks oleks tema surm, kuivõrd isiku vara hulka tema eluajal regulaarselt laekunud tulu, mis võimaldasid võetud kohustusi täita, enam ei lisandu ja võlausaldajate nõudeid pole sellest johtuvalt võimalik rahuldada.

Ebapiisava pärandvaraga tegelemine pankrotimenetluses omab tähendust ka piiriüleses kontekstis. Nimelt laienevad meie pankrotimenetlustele normid, mis on ette nähtud Nõukogu määruses (EÜ) nr 1346/2000, 29. mai 2000, maksejõuetusmenetluse kohta⁵⁸, mh tunnustatakse selle alusel meie pankrotimenetlusi ja vastavaid otsuseid.

Vahetähtsused

Eeltoodut kokkuvõttes on oluline märkida, et kui pärija otsustab pärandi vastu võtta, on üks olulisemaid pärimisõiguslikke aspekte tema vastutus pärandvaraga seotud kohustuste eest. Kehtiva õiguse kohaselt peab pärija reeglina pärandvara ebapiisavuse korral pärandvara väärtust ületavad kohustused oma isikliku vara arvel täitma. Pärija vastutust on võimalik piirata inventuuriga, lisaks siis, kui on välja kuulutatud pärandvara pankrot või kui pankrotimenetlus on lõppenud pankroti välja kuulutamata, raugemise tõttu. Inventuuriga piiratakse vastutust, kui pärija on õigeaegselt nõudnud inventuuri läbiviimist ja pärast inventuuri tegemist on täitnud kohustused seaduses sätestatud korras ehk vastavalt PärS §ile 142. Pärandvara inventuur kaitseb pärijat isikliku varaga vastutamise eest olukorras, kus pärandvara aktiva ületab passivat. Kui pärandvara on ebapiisav ja PärS § 142 kohaseks pärandvara nimekirja kantud kohustuste täitmiseks ei piisa, tuleb arvestada PärS § 142 lõikega 6, mis näeb pärandvara ebapiisavuse olukorras vastutuse piisamiseks täiendava tingimusena ette pankrotiavalduse esitamise. Pärandvara ebapiisavuse puhul ei ole pankrotiavalduse esitamine alternatiivne vastutuse piiramise vahend, vaid kohustuslik lisatingimus. Täiendavalt on võimalik pärijal oma vastutuse piiramiseks esitada pärandvara

⁵⁶ Justiitsministeeriumi 2014. aasta tööplan, *Op.cit.*, p 36.

⁵⁷ Ümberjaotatavate ressursside sageli ebaproportsionaalselt väikese mahu põhjuseks on, et menetlust alustatakse liiga hilja – siis, kui süveneva maksejõuetuse olukorras ei ole võlgniku varast enam peaaegu midagi järel. Manavald, P. Pilk Eesti maksejõuetusõigusele läbi õigusökonomika prisma. – *Juridica* VI 2008, lk 388.

⁵⁸ Nõukogu 29. mai 2000. aasta määrus (EÜ) nr 1346/2000 maksejõuetusmenetluse kohta, Euroopa Ühenduste Teataja L 160, 30. juuni 2000, lk 1.

pankrotiavaldus ilma inventuuri tegemata, kui on selge, et pärandvara on maksejõuetu ja pärija suudab seda kohtule põhistada.

1.2. Kehtiva seadusandluse kitsaskohad

1.2.1. Regulatsiooni dubleeriv iseloom ja puudulikkus

Eelmine peatükk keskendus pärandvara pankroti õiguslikule raamistikule ja selgitas, millisel juhul selleni jõutakse. Kehtiv seadusandlus näeb maksejõuetu pärandvaraga tegelemiseks ette suhteliselt keerulise menetluse, mis teatud aspektides on dubleeritud, teatud aspektides puudulik. Dubleerimine tuleneb eelkõige kahe seaduse kohatisest paralleelsusest, puudulikkus sellest, et ei ole pärandvara pankrotimenetluse spetsiifikat arvestavat erinormistikku. Nii regulatsiooni teatav dubleeriv iseloom kui puudulikkus toovad endaga kaasa raskusi – seda nii seaduse tõlgendamisel kui ka rakendamisel.

Lähtudes kehtivast õigusest, siis viidatud erinormide puudumine on seotud eelkõige pankrotimenetlusega ja -seadusega, kuna reeglina⁵⁹ tuleb maksejõuetu pärandvara küsimused lahendada siiski pankrotiseaduses ette nähtud üldregulatsiooni alusel, kus täna ei arvestata pärandvaraga seotud erisustega. Kerkivad ülesse mitmed väga põhimõttelised küsimused – muu hulgas, keda loetakse selles menetluses pankrotivõlgnikuks ja –võlausaldajaks; kelle või mille suhtes viiakse pankrotimenetlust läbi, arvestades, et isik, kellega seotud kohustuste rahuldamise eesmärgil menetlus läbi viiakse, on surnud ja ei oma enam õigusvõimet; milline on pärijate positsioon ja vastutus nii pankrotimenetluse ajal, kui pärast seda⁶⁰ jms. Need on vaid vähesed näited printsiipiaalsetest küsimustest, mis vajavad lahendamist ja mille kohta regulatsioon selget vastust ei anna. Siinkohal tasub küll mainimist, et meil on vähesed, kuid olulise tähtsusega Riigikohtu lahendid, mis aitavad tõlgenduste kaudu kaasa lahenduse leidmisele mitmetes küsimustes, mille kohta seadus selgeid vastuseid ei anna. Nii on näiteks tsiviilkolleegium kujundanud oma seisukoha tagasivõitmise küsimuses pärandvara pankrotimenetluses.⁶¹

Autori on kõnesoleva magistritöö raames otsustanud käsitleda mõningaid eelpool nimetatud küsimusi, täpsemalt tegeleb pankrotimenetluse tuumikküsimustega teine peatükk. Pankrotimenetluse kesksete aspektide määratlemisel lähtus autor küsimusest – millest tuleb

⁵⁹ Kui pärija on nõus nõuete rahuldamisega oma vara arvel, pankrotimenetlust algatada ei tule (PärS § 142 lõige 6).

⁶⁰ Vastutuse osas võib autori hinnangul vaielda, kas tegemist peaks olema pankrotieeskirjade hulka kuuluva regulatsiooniga või on pärija vastutuse küsimused olemuslikult siiski pigem pärimisseadusega seotud. Selle kohta täpsemalt peatükis 1.3.2.5.

⁶¹ RKTkm nr 3-2-1-13-09.

alustada, et rääkida pankrotimenetlusest? Arvestades, et vastavalt PankrS § 1 lõikele 1 on pankrot võlgniku kohtumäärusega väljakuulutatud maksejõuetus, siis keskendutakse maksejõuetuse määratlusele ja selgitatakse välja, keda on võimalik pärandvara pankrotimenetluses lugeda pankrotivõlgnikuks ja –võlausaldajaks.

Selleks, et luua erinormistik efektiivseks pärandvara pankrotimenetluseks, tuleb läbi viia õigusliku regulatsiooni kompleksanalüüs ja üksikküsimustega tegelemisest ei piisa. Kui vaadata Justiitsministeeriumi planeeritud tegevusi maksejõuetuse valdkonnas, siis kõnesoleva temaatika vaatepunktist on oluline välja tuua, et ministeeriumi 2014. aasta tööplaani⁶² kohaselt alustatakse sellel aastal maksejõuetusõiguse revisjoni ettevalmistamist, mille esimese etapina analüüsitakse, millised teemad vajavad revisjoni käigus käsitlemist. Arvestades eelpool välja toodud probleematikat ja erieeskirjade puudumisest tingitud ühetaolise tõlgendamise ning praktika puudumist tuumikküsimustes, oleks autori hinnangul tegemist valdkonnaga, millele tasuks revisjoni käigus tähelepanu pöörata.

Dubleeriva iseloomuga seenduvalt sooviks autor pikemalt peatuda kahel teemade ringil – pärandvaraga seotud küsimuste ammendava lahendamise võimalikkus pärimismenetluses ja väljamaksete tegemine varakogumist, mis autori hinnangul on menetluste paralleelsusega kaasnev peamine kitsaskoht.

Siinkohal täpsustaksin, et teemade ringi piiritlemine ei tähenda, et tegemist on probleemide ammendava kaardistamisega ja autor täiendavaid kitsaskohti ei näe. Tulenevalt töö mahust käsitleb ja analüüsib autor kõnesoleva magistritöö raames nimetatud keskseid probleeme.

1.2.2. Pärimismenetluse puudujäägid maksejõuetu pärandvaraga tegelemiseks

1.2.2.1. Pärimisseaduse ainukohaldamise võimalikkus

Pärandvara pankrotimenetluse üks kesksemaid küsimusi tuleneb regulatsiooni süsteemsest ebaselgusest. Nii tekitab normide jaotumine kahe seaduse vahel mitmeid raskusi, mille ületamiseks võiks kaaluda regulatsiooni koondamise tervikuna ühte seadusesse.

Võttes arvesse pärimisseaduse kohaselt läbiviidavat menetlust – eeldusel, et tehakse ka pärandvara inventuur, – ja võrreldes seda pankrotimenetlusega, tekib küsimus, kas meil ei ole kahte seadust, mis oma reguleerimisalalt on väga sarnased? Kui me lisame inventuuri eesmärkidele⁶³ PärS § 142 ja võrdleme seda PankrS §iga 2, siis kas me ei saa vähemalt

⁶² Justiitsministeeriumi 2014. aasta tööplan, *Op.cit.*, p 37.

⁶³ Inventuuri eesmärgiks on pärimisseaduse kohaselt koostada pärandvara nimekiri, kuhu kantakse kõik pärandi avanemise ajal olemasolevad päritavad asjad ning õigused ja kohustused, samuti nende

eesmärgi mõttes sama tulemust? Täpsemalt – liites inventuuri läbiviimise käigus koostatavale adekvaatsele pärandvara nimekirjale pärandvaraga seotud kohustuste täitmise järjekorra, kas siis tulemus ei sarnane PankrSi eesmärkidega, mille kohaselt pankrotimenetluse kaudu rahuldatakse võlausaldajate nõuded võlgniku vara arvel võlgniku vara võõrandamise või võlgniku ettevõtte tervendamise kaudu? Täna näeb pärimisseadus ette kohustuse algatada kohustustega ülekoormatud pärandvara puhul pankrotimenetlus. Tõusetub küsimus, kas see on tegelikult vajalik? Kui tegemist on samaeesmärgiliste menetlustega, kas ei võiks üldse loobuda pankrotimenetluse läbiviimisest ja lahendada ebapiisava pärandvara küsimusi pärimisseaduses, kus on juba täna olemas sätted nii pärandvara koosseisu kindlaksmääramiseks, võlausaldajate väljaselgitamise kui ka nõuete rahuldamise järjekorra kohta?

Esitatud küsimusele vastamiseks alustab autor analüüsi pankrotiseadusest. Pankrotimenetlus saab mõistetavaks oma eesmärkide kaudu, milleks on võimalikult efektiivselt realiseerida võlgniku varaline vastutus.⁶⁴ Õigusökonoomika termineid kasutades saab väita, et maksejõuetusmenetluse eesmärk on maksimaalselt tõhus ressursside allokatsioon pärast maksejõuetusmenetluse lõppu ja selle saavutamine minimaalsete transaktsioonikuludega.⁶⁵

Pankrotimenetluse kesksed ülesanneteks on kindlaks teha nõuded võlgniku vastu ja võlgniku vara, mille arvelt saab toimuda nõuete rahuldamine. Nende kesksed ülesannete täitmine on lahutamatult seotud pankrotimenetluses kohaldatavate põhimõtetega.⁶⁶ Maksejõuetusõiguses on väärtuspõhimõteteks varade õiglase jaotamise, võlausaldajate võrdsuse, võlgniku kaitse, võlgniku erapooletu kohtlemise, menetlusliku minimaalkaitse ja läbipaistvuse põhimõtte. Juhtivaks väärtuspõhimõtteks peetakse võlausaldajate võrdsuse põhimõtet.⁶⁷ Need põhimõtted objekteeruvad seaduses, milles ettenähtud korra seab PankrS § 2 pankroti eesmärkide saavutamise aluseks.

tähistamiseks ning väärtuse kindlakstegemiseks vajalik kirjeldus ja hinnang. PärS § 139 lõige 5, PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 27.

⁶⁴ Saarma, T. Pankrotimenetluse põhimõtted. – *Juridica VI* 2008, lk 351; Kõulu, R. Johdatus insolvenssioikeuden perusteisiin. Helsinki: Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2004, lk 53.

⁶⁵ Manavald, P. Pilk Eesti maksejõuetusõigusele läbi õigusökonoomika prisma, *Op.cit.*, lk 385.

⁶⁶ Saarma, T., *Op.cit.*, lk 351.

⁶⁷ *Ibid.*, lk 354; Kõulu, R. Uusi Konkurssilaki. Porvoo: WSOY 2004, lk 44; McCormack, G. Secured Credit under English and American Law. Cambridge: Cambridge University Press 2004, p 171; McKenzie Skene, D. W. Insolvency Law in Scotland. Edinburgh: T&T Clark Ltd 1999, p 277; Varul, P. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. – *Juridica VI* 2008, lk 362; The World Bank. Principles and Guidelines for Effective Insolvency and Creditor Rights Systems, 2001. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.worldbank.org/ifa/ipg_eng.pdf.

Võlausaldajate võrdsust kui juhtivat pankrotimenetluse põhimõtet mõistetakse tänapäeval eelkõige menetlusliku võrdsusena. Menetluslik võrdsus tähendab, et igale võlausaldajale tagatakse võrdne võimalus osaleda kollektiivses pankrotimenetluses – osavõtmise taandub õigusele esitada oma nõue – ja saada pankrotimenetluses määratav jaotis. Võlausaldajate erapooletu kohtlemise väljenduseks on pankrotimenetluses tekkivate jaotust puudutavate erimeelsuste kiire, efektiivne ja erapooletu lahendamine. Lisaks ilmneb see põhimõtte efektiivse tagasivõitmise läbiviimise nõudena ja välisriigi võlausaldajate eemaletõrjumise keeluna.⁶⁸ Jätaksin viimase kõrvale aspekti kõrvale ja peatuksin erimeelsuste lahendamisel ja tagasivõitmisel.

1.2.2.2. Menetluslikud puudujäägid pärimisseaduses

Vaidlustamine

Pärandvaral lasuvad kohustused selgitatakse pärimismenetluses välja kohtutäituri poolt läbiviidava inventuuriga. Kohustuste kohta saab kohtutäitur teavet inventuuri nõude esitajalt, kes esitab nimekirja talle teadaolevast pärandvarast ja pärandvaraga seotud kohustustest; notarilt, kes esitab talle teadaolevad andmed, mis on vajalikud inventuuri tegemiseks; lisaks pärijalt, krediidasutuselt, samuti muult isikult, kelle valduses on pärandvara või kellel on pärandvara kohta andmeid (PärS § 139 lõiked 1-3). Lisaks tuleb vastavalt PärS §ile 140 pärandaja kohustuste kindlakstegemiseks inventuuri raames viia läbi üleskutsemenetlus, mille käigus kutsutakse pärandvara suhtes nõudeid ja õigusi omavaid isikuid üles teatama oma nõuetest ja õigustest⁶⁹.

Kohtutäiturimäärustik⁷⁰ § 26² näeb ette kohtutäituri kohustused pärandi inventuuri tegemisel, nähes ette üleskutsemenetluse läbiviimise, pärija esitatud andmete kontrollimise, erinevate päringute tegemise, §idest 131–133 tulenevate kohustuste väljaselgitamise ja muude pärimismenetluse läbiviimisel inventuuriga seotud tähtsust omavad andmete väljaselgitamise.

Võttes arvesse PärS §is 141 sätestatud ja kohtutäiturimäärustiku § 26³, mis näevad ette pärandvara nimekirja kantavad andmed, siis ainuke viide vaidlustamisele on kohtutäiturimäärustiku § 26³ lõige 4, mis sedastab, et kui PärS §idest 131–133 tulenevad kohustused või muud pärandaja võlausaldaja nõuded, mis on inventuuri tegevale

⁶⁸ Saarma, T., *Op.cit.*, lk 354.

⁶⁹ Üleskutsemenetluses ei pea teatama nõuetest, mis on tagatud käsipandiga või avalikku registrisse kantud pandiga, samuti pärandaja matuse ja perekonnaliikmete ülalpidamise kuludest ega testamendi ja pärimislepingujärgsed kohustustest.

⁷⁰ Justiitsministri 15. detsembri 2009. a määrus nr 42 „Kohtutäiturimäärustik“, RTL 2009, 98, 1456; RT I, 04.01.2014, 2.

kohtutäiturile teada, on vaidlustatud, märgitakse pärandvara inventuuri nimekirja ka andmed vaidlustamise kohta. Pärast pärandvara nimekirja koostamist esitatakse see notarile, millega loetakse inventuur lõppenuks (PärS § 141 lõige 2).

Seega puudub pärimisseaduse kontekstis võlausaldajate kohustuste väljaselgitamise menetluses igasugune nõuete vaidlustamise mehhanism nagu on ette nähtud pankrotiseaduses nõuete kaitsmise raames. Pärandaja kohustuste väljaselgitamist puudutav menetlus on suurel määral formaliseeritud ja kohtutäitur peab kinni pidama inventuuri tegemiseks seadusega kehtestatud formaalsetest reeglitest.⁷¹ Kohtutäitur ei saa muutuda täiendavaks õigustmõistvaks organiks, tal on vaid kohustus kontrollida vajalike vormiliste aluste olemasolu.⁷² Seega tegutseb kohtutäitur inventuuri läbiviimisel formaliseerituse põhimõtte raamides, mille kohaselt ei kontrolli ta materiaalõiguslikke asjaolusid⁷³ ega otsusta sellest johtuvalt ka selle üle, kas võlausaldaja nõue on põhjendatud või mitte.

Pärandvara inventuuri puhul esitatakse nõudeid, mille puhul puudub sisuline kontroll selle üle, kas tegemist on eksisteerivate ja põhjendatud nõuetega, ning mille vaidlustamiseks pärimismenetluse raames pärijate, teiste võlausaldajate või muude huvitatud isikute⁷⁴ poolt puudub regulatsioon. Autori hinnangul tagab kirjeldatud formaliseeritud menetlus nii pärijatele, kuid eelkõige võlausaldajatele madalama kaitse võrreldes sellega, mida neile pakutakse pankrotimenetluse raames.

Tagasivõitmine

Lisaks erimeelsuste lahendamisele, peatuksin tagasivõitmisel. PankrS § 35 lõike 1 punkti 1 kohaselt on pankroti väljakuulutamise üheks tagajärjeks see, et võlgniku varast moodustub pankrotivara, mida vastavalt PankrS § 108 lõikele 1 kasutatakse sihtvarana võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ja pankrotimenetluse läbiviimiseks. Pankrotivara on vara, mis oli võlgnikul pankroti väljakuulutamise ajal, samuti vara, mis nõutakse või võidetakse tagasi või mille võlgnik omandab pankrotimenetluse ajal; selle hulka ei kuulu aga võlgniku vara, millele vastavalt seadusele ei või pöörata sissenõuet (PankrS § 108 lõiked 2 ja 3).

Vastavalt PankrS § 9 lõikele 2 on võimalik võlgniku surma korral esitada pankrotiavaldus ka tema vara suhtes. Seega surnud isiku pärandvara suhtes, mis muutub

⁷¹ PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 28.

⁷² Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura 2010, lk 48.

⁷³ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 16. jaanuar 2008. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-132-07, p 11; Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 8. oktoobri 2004. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-104-04, p 11, 12.

⁷⁴ Näiteks pärandvara hooldaja, kui inventuur viiakse läbi pärandvara hoiumeetme rakendamise ajal.

samasuguseks pankrotivaraks nagu füüsilisest isikust võlgniku vara. Pankrotiseaduse kohaselt ei ole erinevust, kas pankrotivara moodustub füüsilisest isikust võlgniku varast või isiku surma korral tema pärandvarast. Mõlema varakogumi arvel on võimalik rahuldada võlausaldajate nõuded ja saavutada PankrS §is 2 sedastatud pankrotimenetluse eesmärk.

Seega pankrotivaraks on pärandvara, samuti vara, mis nõutakse või võidetakse tagasi või mille võlgnik omandab pankrotimenetluse ajal.

Pärimismenetluses puudub sisuliselt⁷⁵ tagasivõitmise võimalus. Pankrotiseadus käsitleb tagasivõitmise esemena võlgniku tehingut või muud toimingut, mis on tehtud enne pankroti väljakuulutamist ja mis kahjustab võlausaldajate huve. Vastavalt PankS § 109 lõikele 1 tunnistab kohus tagasivõitmisel PankrS §ides 110–114 sätestatud alustel kõnesolevad tehingud või toimingud kehtetuks. Tagasivõitmise tagajärjel on teine pool kohustatud tagastama pankrotivarasse tehingu alusel saadu koos viljade ja muu kasuga (PankrS § 119 lõige 1).

Tagasivõõtmine on õiguslik vahend, mille seadusandja on võlausaldajatele ette näinud, kaitsmaks neid võlgniku kahjustava tegevuse eest. See spetsiaalne mehhanism, mis lubab pärast pankroti väljakuulutamist tagasivõitmise korras kehtetuks tunnistada tehingud, mis tavaolukorras on igati õiguspärased ja seaduslikud, kuid millega on kahjustatud võlausaldajaid, on maksejõuetusmenetluses võlausaldajate vanim ja klassikalisim juriidiline relv, mille juured ulatuvad Rooma õiguse *actio Pauliana* reeglistikku.⁷⁶ Tagasivõitmise olemus on kõige paremini väljendatav selle eesmärkide kaudu. Eri riikide (Eesti, Saksamaa, Taani) pankrotiseaduste alusel võib välja tuua tagasivõitmise kaks eesmärki: kindlustada võlausaldajaid võlgniku pahatahtlike tehingute vastu, mis vähendavad pankrotivara, ning tagada pankrotimenetluse põhiprintsiibi – kõigil võlausaldajatel on, arvesse võttes nende nõuete suurust ja rahuldamisjärku, õigus oma nõuete rahuldamisel võrdsele kohtlemisele – täitmine.⁷⁷

⁷⁵ PärS § 96 lõige 3 näeb pärimislepingu puhul ette, et kui pärandaja on teinud kingituse eesmärgiga tekitada kahju lepingujärgsele pärijale või annakusaajale, võib lepingujärgne pärija või annakusaaja ühe aasta jooksul pärandi avanemisest arvates nõuda kinklepingu kehtetuks tunnistamist ja kingisaajalt kingi väljaandmist alusetu rikastumise sätete kohaselt. Sundosa puhul kehtestab PärS § 106 lõige 5, et kui pärandaja on teinud kolmandale isikule kingituse eesmärgiga tekitada kahju sundosa nõudmiseks õigustatule, võib sundosa nõudmiseks õigustatu ühe aasta jooksul pärandi avanemisest arvates nõuda sundosa täiendamist summa võrra, mille võrra sundosa suureneks, kui kingitud ese loetaks pärandi hulka kuuluvaks.

⁷⁶ Havansi, E. Tagasivõõtmine ja teised võlausaldajate kaitsevahendid maksejõuetusõiguses – Soome vaatepunkt. – Juridica VI 2008, lk 406.

⁷⁷ Sutt, Maria. Tagasivõõtmine pankrotimenetluses. – Juridica X 2000, lk 645. Olenemata asjaolust, et artikkel on kirjutatud enne täna kehtiva pankrotiseaduse jõustumist, on autori hinnangul tagasivõitmise eesmärkide käsitus siiani adekvaatne ja kohaldatav ka täna kehtiva õiguse valguses.

Täiendavad kaitsemehhanismid

Tahaksin lisaks eelnevale tuua välja veel mõned aspektid, mis pärimismenetluses on puudu, kuid oleksid maksejõuetu pärandvara suhtes läbiviidava menetluse raames võlausaldajate kaitset arvesse võttes olulised. Puuduvad organid nagu pankrotitoimkond ja võlausaldajate üldkoosolek, mille ülesandeks on pankrotimenetluses võlausaldajate huvide kaitse.

Oluliselt nõrgendaks võlausaldajate kaitset asjaolu, kui menetlus viiakse läbi ilma pankrotihaldurita või isikuta, kellel on samasisulised või sarnased kohustused ja pädevused. Pankrotihaldur on pankrotimenetluse juhtfiguuriks, kes viib läbi pankrotimenetluse, kaitstes vastavalt PakrS § 55 lõikele 1 kõikide võlausaldajate, samuti võlgniku õigusi ja huve ning tagab seadusliku, kiire ja majanduslikult otstarbeka pankrotimenetluse. Hoolsuskohustuse näeb ette sama paragrahvi teise lõike lause 1, mille kohaselt peab haldur oma kohustusi täitma korralikule ja ausale haldurile omase hoolega ning arvestama kõigi võlausaldajate ja võlgniku huve.

Lisaks on pärijal küll pärandvara passiva likvideerimise kohustus, kuid ette ei ole nähtud, millisel viisil peaks toimuma pärandvara realiseerimine. Sellega seoses tõusetuvad muuhulgas küsimused, kuidas tuleb kinnisasi müüa – kas enampakkumisel või muul viisil, keda tuleb kutsuda enampakkumisele, kas piiratud ringile isikutele suunatud enampakkumine tagab võlausaldajate nõuete rahuldamise?

Vahekokkuvõte

Võttes eelpool öeldut kokku, siis tõepoolest, eesmärgid on mõlemas menetluses peaaegu kattuvad, kesksed ülesanded väga sarnased, kuid menetlus ise mõnevõrra erinev ja menetluses osalejatele pakutavad tagatised ei ole võrdväärased. Autori hinnangul on pärimismenetluse regulatsioon põhjendatud olukorras, kus vara on piisavalt võlausaldajate nõuete rahuldamiseks. Olukorras, kus vahendeid on piiratud ja pärandvarast ei piisa kõikide kohustuste täitmiseks, tekitades võlausaldajate nõuete vahel konflikti, ei ole praegu kehtivas pärimisseaduse normistikus standard võlausaldajate kaitseks piisav. Seega vastus püstitatud küsimusele oleks, et kehtiva seaduse valguses ei tohiks pankrotimenetluse läbiviimisest loobuda ja ebapiisava pärandvara küsimusi lahendada pärimisseaduses.

1.2.3. Väljamaksed pärandvara pankrotimenetluses

1.2.3.1. Regulatsioon paralleelsus seoses väljamaksete tegemisega

Pankrotimenetluses tuleb võlgniku vara võlausaldajate vahel õiglaselt jagada. Praktikast taandub selline põhimõte küsimusele, millises järjekorras võlausaldajatele makseid tehakse. On leitud, et see järjestus peab olema aus ja õiglane, seaduspärane ja kindel.⁷⁸

Pärimis- ja pankrotiseaduse osaliselt kattuv, kuid regulatsiooni sisult erinev kohaldamisala, mis puudutab vara jaotamisel sellest tehtavaid väljamakseid, tekitab tõlgendamisküsimusi ja rakendamispädevuse erisusi. Sellest johtuvalt on autor seisukohal, et pärandvara pankrotimenetluse puhul ei ole üheselt selge ning seetõttu ka kindel, kuidas toimub väljamaksete tegemine varakogumist isikutele, kes omavad selle suhtes õigusi, ning selles osas tuleb kehtivat regulatsiooni muuta.

Kuivõrd kehtiv seadusandlus ei sisalda erinorme pärandvara pankrotimenetluse puhuks, tekib küsimus, milline seadus kuulub kohaldamisele kõnesolevas menetluses väljamaksete tegemisel. Ei ole selge, kas pankrotimenetluse raames tuleb lähtuda pankrotiseaduses sätestatud väljamaksete järjekorrast või tuleb arvestada PärS § 142 ette nähtud pärandvaraga seotud kohustuste täitmise järjekorraga. Kui pärimisseaduse erisusi võib või suisa tuleb pankrotimenetluse läbiviimisel kohaldada, tekib küsimus, millistesse pankrotiseadusega ette nähtud väljamaksete kategooriasse need kuuluvad?

Autori hinnangul ei ole niivõrd problemaatiline pärandaja kohustustega seonduv (PärS § 142 lõige 1 punkt 2), kuivõrd tegemist on pankrotimenetluse mõttes tavapärase võlausaldajatega, kelle nõuded rahuldatakse vastavalt PankrS §is 153 ette nähtud rahuldamisjärkudele. Seadusandluse kitsaskohad ilmnevad eelkõige seoses PärS § 142 lõike 1 punktis 1 nimetatud kuludega, kuid täielikku selgust ei ole ka PärS § 142 lõike 1 punkti 3 kulude ehk annakute, sihtkäsundite ja sihtmäärangute osas.

PärS § 142 näeb ette kohustuste täitmise järjekorra. Kõnesoleva paragrahvi esimene lõige jagab kohustused kolme gruppi ja sedastab, et pärast inventuuri tegemist täidetakse pärandvaraga seotud kohustused järgmiselt: esimeses järjekorras tasutakse pärandaja matuse, tema perekonnaliikmete ülalpidamise, pärandvara valitsemise ning inventuuri tegemise kulud (punkt 1); teises järjekorras rahuldatakse üleskutsemenetluses tähtaegselt esitatud pärandaja võlausaldajate nõuded ja inventuuri käigus väljaselgitatud nõuded (punkt 2); kolmandas järjekorras täidetakse annakud, sihtkäsundid ja sihtmäärangud (punkt 3).

⁷⁸ Saarma, T., *Op.cit.*, lk 356; Gross, K. Failure and Forgiveness. Rebalancing the Bankruptcy System. Yale: Yale University Press 1999, p 158.

Samas tasub tähelepanu pöörata asjaolule, et PärS § 142 lõige 1 näeb ette inventuurijärgse kohustuste täitmise järjekorra. Pankrotiavalduse esitamisele ei pea aga vastavalt PärS § 130 lõikele 3 ilmingimata eelnema inventuuri läbiviimine, kui pärija suudab pärandvara pankroti olukorda kohtule põhjendada. Seega eeldusel, et PärS §is 142 ette nähtud kohustuste rahuldamise järjekorrast tuleb kinni pidada ka pärandvara pankrotimenetluses, tekib olukorras, kus inventuuri pankrotimenetluse eelselt läbi ei viida, täiendav küsimus, kas PärS § 142 regulatsiooniga peaks pankrotimenetluses väljamaksete tegemisel arvestama, sest kõnesoleva sätte materiaalne kohaldamisala ei tundu selliseid situatsioone katvat. Selline tulemus ei oleks autori hinnangul aga kuidagi põhjendatud. Olenemata sellest, et sellisel juhul ei kaasne inventuurikulud, võivad kõik muud nõuded olla relevantssed.

Pankrotimenetluse käigus tehakse väljamakseid vastavalt PankrS §ile 146 ja §ile 153. PankrS § 146 lõige 1 näeb ette, et enne jaotise alusel raha väljamaksmist tehakse pankrotivarast pankrotimenetlusega seotud väljamaksed järgmises järjekorras: esimesena vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärgedest tulenevad nõuded; teisena võlgnikule ja tema ülalpeetavatele makstav elatis; kolmandana massikohustused ja neljandana pankrotimenetluse kulud.

PankrS § 153, mis näeb ette nõuete rahuldamisjärgud, sedastab, et pärast PankrS § 146 lõikes 1 nimetatud väljamaksete tegemist rahuldatakse võlausaldajate nõuded järgmistes järkudes: esimeses järgus pandiga tagatud tunnustatud nõuded; teises muud tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuded ja kolmandas järgus muud tähtaegselt esitamata, kuid tunnustatud nõuded.

1.2.3.2. Pärimisõiguslike nõuete rahuldamine pankrotimenetluses

PärS § 142 lõike 1 punktis 1 nimetatud kulud

Kuivõrd eelnevalt tsiteeritud paragrahvid ei anna vastust, kas, kuidas ja millises järjekorras toimub pärimisõiguslike kohustuste tasumine pärandvara pankrotimenetluses, tuleb lähtuda seadusandja eesmärgist ja regulatsiooni analoogiast.

Autori hinnangul ei anna selge erinormi puudumine pärimisõiguslike kohustuste rahuldamiseks iseenesest alust PärS § 142 lõikes 1 punktis 1 nimetatud kulud pankrotimenetluses kõrvale heita, eriti arvestades kõnesoleva pärimisseaduse sätte eesmärki ja pärandvara pankrotimenetluse erinormide puudumist tervikuna.

PärS § 142 lõike 1 hierarhiline ülesehitus ja sama paragrahvi teine lõige, mis sedastab, et järgmise järjekorra kohustused täidetakse pärast eelmise järjekorra kohustuste täielikku täitmist, annab tunnistust sellest, et seadusandja soovis punktis 1 nimetatud ehk hierarhiliselt

kõige kõrgemal olevatele kuludele anda võrreldes teistega olulisema positsiooni, eelistades neid kulusid teistele kohustustele.

Kui realiseerub PärS § 142 lõike 6 olukord ja pärandvara ebapiisavuse korral tuleb esitada pankrotiavaldus ja algatatakse vastav menetlus, ei näe autor, miks seadusandja soov tõsta teatud nõuete kategooria teistest kõrgemale peaks kehtima pärimismenetluses, aga mitte pankrotimenetluses. Seega peaksid pärandaja matuse, tema perekonnaliikmete ülalpidamise, pärandvara valitsemise ning inventuuri tegemise kulud olema väljamaksete järjekorras kõrgemal kohal kui pärandaja võlausaldajate nõuded. Seega tuleks pankrotivarast vastavad väljamaksed teha enne PankrS § 153 ette nähtud nõuete rahuldamisjärke.

Analüüsinud maakohtu lahendeid, on autor seisukohal, et praktika pankrotimenetluses PärS § 142 regulatsiooni kohaldamises ei ole ühtlane.

Vähemalt pärandaja matuse kulude osas arvestatakse valdava praktikana pärandvara pankrotimenetluses PärS § 142 regulatsiooniga. Mitmetes autori poolt analüüsitud kohtulahendites⁷⁹ jõudis kohus seisukohale, et matuse kulude nõue tuleb täita enne pankrotimenetlusega seotud väljamakseid (seega enne PankrS § 146 nimetatud väljamakseid), kuivõrd vastavalt pärimisseadusele kantaksegi pärandvara arvelt esimeses järjekorras matuse jt PärS § 142 lõike 1 punktis 1 nimetatud kulud ja nende kandmisega pärandvara võlausaldajate huvide kahjustamist ei toimu.

Ent Tartu Maakohus on jõudnud teistsugusele seisukohale pankrotiasjas nr 2-09-52441⁸⁰. Kõnesolevas menetluses kuulusid jaotusettepaneku alusel pärandaja matuse, pärandvara valitsemise ning inventuuri tegemise kulud PärS § 142 alusel rahuldamisele võlausaldaja tunnustatud nõudena esimeses järgus enne pandiga tagatud tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuded PankrS § 153 lg 1 p 1 alusel ja muid tähtaegselt esitatud tunnustatud nõuded PankrS § 153 lg 1 p 2 alusel. Kohus ei lugenud PärS § 142 lõike 1 punkti 1 kulusid PankrS § 146 nimetatud väljamaksete hulka ega pidanud vajalikuks nende rahuldamist enne pankrotimenetlusega seotud väljamakseid.

Saksa pankrotireeglistikus on olemas erinormid pärimisõiguslike kohustuste rahuldamise järjekorra kohta pärandvara pankrotimenetluses. Nimelt laiendatakse InsO §is 324 üldeeskirjades sisalduvat massikohustuste ringi ja loetakse lisaks §§ides 54 ja 55 nimetatule massikohustuseks ka nt matusekulud, pärandvara hooldamise ja hoiumeetmega

⁷⁹ Harju Maakohtu 7. novembri 2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-31787, Viru Maakohtu 11. novembri 2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-33709, Harju Maakohtu 8. veebruari 2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-63428, Viru Maakohtu 9. oktoobri 2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-12-20924.

⁸⁰ Tartu Maakohtu 19. septembri 2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-09-52441 (parandatud 21. novembri 2011. a määrusega), aga ka Tartu Maakohtu 18. jaanuaril 2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-09-52441.

seotud kulud, inventuuri tegemise kulud, testamendi avamisega seotud kulud. Sellega eelistatakse kulusid, mis tavaliselt täidetakse pärast pärandvara avanemist.⁸¹ Varade ebapiisavuse korral on aga laiendatud massikohustustel ehk InsO § 324 lõikes 1 nimetatud kohustustel InsO § 209 lõike 1 punkti 3 järjekord. Seega kui vara on ebapiisa, rahuldatakse need nõuded massikohustustest kõige viimasena (InsO § 324 lõige 2).⁸² Samas on siinkohal oluline märkida, et Saksa seadusandluses hõlmavad massikohustused nii pankrotimenetluse kulusid (InsO § 54) kui muid massikohustusi (InsO § 55).

Johtuvalt eelnevast on küsimus, millises järjekorras kuuluvad PärS § 142 lõike 1 punktis 1 nimetatud kulud pankrotimenetluses rahuldamisele, mitte see, kas nad kuuluvad.

Esimese võimalusena saab tõepoolest täita kas siis kõik või mõned PankrS § 142 lõike 1 punkti 1 kulud enne pankrotimenetlusega seotud väljamakseid. Mis iseenesest tõstatab küsimuse, kas tõepoolest seadusandja soovis neid kulusid sel määral eelistada kõikidele teistele kohustuste kategooriatele. Siinkohal tasub arvestada sellega, et iseenesest lasub nii näiteks matuse kui inventuuri kulude kandmise kohustus pärijal – vastavalt PärS § 131 lõike 1 teisele lausele kannab pärija pärandaja matuse kulud oma arvel, kui pärandvarast ei piisa nende kuludeks ja PärS § 139 lõige 8 sedastab küll, et inventuuri tegemise kulud hüvitatakse pärandvara arvel, kuid KTS näeb ette, et pärimismenetluses pärandi inventuuri tegemisel on kohtutäituri tasu maksmiseks kohustatud isik pärija. Kui me vaatame PankrS 146 lõikes 1 nimetatud järjekorda, kerkib küsimus, kas selliste pärimisõiguslike kulude eelistamine oleks õiglane ja põhjendatud ning kas ei tasuks kaaluda matuse jt kulude järjekorra nihutamist tahapoole.

Seadusandja on tõstnud teistest pankrotimenetlusega seotud väljamaksetest kõrgemale vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärgedest tulenevad nõuded ja leidnud, et need tuleks pankrotivarast tasuda kõige esimesena, sealjuures ka enne elatise maksmise tasumist (PankrS § 146 lõige 1 punktid 1-2). Selline eelistamine teenib selgelt ja autori hinnangul põhjendatult kolmandate isikute huve. Välistamisnõude objektiks on need esemed, mis ei kuulu mitte pankrotivara hulka, vaid kolmandale isikule (PankrS § 123) ja sestap ei ole õigustatud alust sellise vara arvel mingisuguseid menetlusega seotud väljamakseid teha. Tagasivõitmise tagajärgedest tulenevad nõuded on seotud PankrS §iga 119. Tagasivõitmise tagajärjeks on, nagu eelmises töö osas selgitatud, teise poole kohustus tagastada pankrotivarasse tehingu alusel saadu koos viljade ja muu kasuga. Tagasivõitmise puhul on oluline aga silmas pidada

⁸¹ Jauernig, O., Berger, C. Zwangsvollstreckungs- und Insolvenzrecht. 22. völlig neuarbeitete Auflage. München: Verlag C. H. Beck 2007, § 67 rn 10.

⁸² Foerste, U., *Op.cit.*, § 39 rn 662.

ka tehingu teise poole huvide kaitsmise vajadust. Tagasivõitmine võib tehingu teise poole suhtes olla küllaltki ebaõiglane. On ju tagasivõidetavad tehingud iseenesest kehtivad tehingud ning nende kehtetuks tunnistamine tagasivõitmise korras saab toimuda ainult pärast võlgniku pankroti väljakuulutamist ja võlausaldajate ühistes huvides.⁸³ Üheks selliseks teise poole kaitse mehhanismiks on see, et kui teine pool on tagasivõidetud tehingu alusel võlgnikule midagi üle andnud, tuleb üleantu või selle väärtus talle tagastada. Seega heauskne võlausaldaja ehk isik, kes ei teadud ega pidanud teadma, et võlgnik kahjustab tehinguga teiste võlausaldajate huve, saab tehingu alusel võlgnikule üleantu tagastamist või selle võimatuse korral üleantu väärtuse hüvitamist enne jaotise alusel raha väljamaksmist PankrS § 146 lõige 1 punkt 1 järgi.⁸⁴ Kui selle kategooriaga kõrvutada PankrS § 142 lõike 1 punkti 1 kulusid, ei ole autor veendunud, et pärimisõiguslikele kuludele peaks olema antud prioriteet.

Pärast vara välistamise ja tagasivõitmise tagajärgedest tulenevaid nõudeid tehakse pankrotivarast elatisega seotud väljamaksed. Kui me võrdleme seda kategooriat PärS § 142 lõikes 1 nimetatud kuludega, siis näeme, et pankrotiseadus nimetab nn eelisnõudena sama õigushüve, mis on kaitsmisväärselt peetud ka pärimisseaduses. Autori hinnangul oleks sama õigushüve argumendist lähtuvalt vähemalt pärandaja matuse ja tema perekonnaliikmete ülalpidamise kuludeks PankrS § 146 lõige 1 punktis 2 nimetatud kategooria sobiv ja põhjendatud vaste ning need väljamaksed tuleks teha vastavalt nimetatud järjekohale.

Täiendav küsimus on, mis saab pärandvara inventuuri ja valitsemise kuludest? Kas eelnevalt esitatud argumendid kehtivad ka nende suhtes ja kõiki PärS § 142 lõike 1 punkti 1 kulusid tuleks pankrotimenetluses sama kategooria kuludena käsitleda?

PärS § 142 käsitleb lõike 1 punkti 1 kulusid kui sama, s.o esimese järjekorra kulusid. PärS § 142 lõige 3 näeb ette, et kui ühe järjekorra kohustuste täitmiseks ei jätku pärandvara, täidetakse need pärandvara arvel võrdeliselt nende suurusega. Säilitades pärimisseaduse loogika ja tuues need samale järjekorra nõudena üle ka pankrotimenetlusse, oleks see kooskõlas PankrS § 146 lõike 2 eeskirjaga, mis sedastab, et kui jaotamisele kuuluvast varast ei jätku kõigi samas järjekorras rahuldamisele kuuluvate nõuete rahuldamiseks, tehakse väljamaksed võrdeliselt vastavate nõuete suurusega. Seega kui neid käsitletakse ka pankrotiseaduses sama järjekorra nõudena, säiliks ka PärS § 142 lõike 3 põhimõte. Autori hinnangul on seadusandja eesmärgiks olnud neid kulusid käsitleda pärimisemenetluses samaväärsena ja neid ei peaks pankrotimenetluses eristama. Puuduvad ka kaalukad põhjused, mis lubaksid väita, et teised õigushüved, mida PärS § 142 lõikes 1 punktis 1 peab

⁸³ Varul, P. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud, *Op.cit.*, lk 364.

⁸⁴ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 20. november 2013. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-124-13, p 10.

ülalpidamise/ elatisega samaväärseks, võiksid pankrotimenetluses olla vähemväärtuslikud. Seega peaksid ka pärandvara inventuuri ja valitsemise kulud kuuluma samas järjekorras, s.o PankrS § 146 lõike 1 punktis 2 rahuldamisele kui matuse kulud ja ülalpidamiskulud.

PärS § 142 lõike 1 punktis 3 nimetatud nõuded

Autor soovib täiendavalt peatuda testamentaarsete korralduste rahuldamisel pankrotimenetluses, kuivõrd tekib küsimus, kas ja millises järjekorras kuuluvad pankrotimenetluses rahuldamisele PärS § 142 lõike 1 punktis 3 nimetatud nõuded.

Võlausaldajate võrdsus ei ole absoluutne põhimõte ja on selge, et see põhimõte ei ole alati kohaldatav. Nii soodustatakse teatud võlausaldajate rühmasid. See on eelkõige seotud võlgniku ja võlausaldaja varem sõlmitud kokkulepetega, mida tuleb austada ka pankrotimenetluses ja mille tõttu ei saa kõiki võlausaldajaid võrdsena kohelda.⁸⁵ Lisaks teatud võlausaldajate gruppide soodustamisele võib olla põhjendatud ka teatud gruppide asetamine teistest tahapoole.

PärS § 142 lõike 1 punkt 3 näeb ette, et kolmandas järjekorras täidetakse annakud, sihtkäsundid ja sihtmäärangud. Seega seab pärimisseadus need nõuded tahapoole kõikidest teistest kohustustest, sh pärandaja kohustustest ja need kuuluvad täitmisele kõige viimases järjekorras.

Kui eelnevalt tõi välja, et Saksa seadusandlus näeb ette eriregulatsiooni pärimisõiguslike kohustuste rahuldamise järjekorra kohta, laiendades massikohustuste ringi, siis ka pärimisõiguslikele käsutustele põhinevatele kohustustele on vastavalt InsO §ile 327 oma järjekohu omistatud.

Saksa õigus eristab kahe võlausaldajate grupi vahel: nn tavalised võlausaldajad (*nichtnachrangige*), kes ei kuulu vähemõigustatud võlausaldajate hulka ja nn vähemõigustatud võlausaldajad (*nachrangige*), kelle kohta leiab regulatsiooni InsO §ist 39⁸⁶.

Pärandvara pankrotimenetluses tuleb tähelepanu pöörata asjaolule, et teatud pärimisõiguslikud nõuded, s.o sundosa saamiseks õigustatud isikute nõuded, annaku ja sihtkäsundi⁸⁷ täitmise nõuded on InsO §s 39 nimetatud vähemõigustatud võlausaldajate nõuete rahuldamisjärgust taga pool.⁸⁸ Nimetatud nõuded rahuldatakse pärandvara pankrotimenetluses viimases järjekorras pärast kõikide teiste nõuete täitmist vastavalt InsO § 327 lõikele 1.

⁸⁵ Saarma, T., *Op.cit.*, lk 355; Koulu, R. Uusi Konkurssilaki, *Op.cit.*, lk 54.

⁸⁶ Brox, H. Pärimisõigus, *Op.cit.*, § 38 äärenr 697.

⁸⁷ Saksa õiguses puudub sihtmäärangu kontseptsioon.

⁸⁸ Jauernig, O., *Op.cit.*, § 67 rn 9.

Võttes arvesse pärimisseaduses nendele nõuetele antud järjekohta ja meie seadusandlusele selles aspektis väga sarnast Saksa õigust, puuduvad autori hinnangul põhjused ja ka vajadus neid nõudeid pankrotimenetluses kõrgemale järjekohale tõsta. Seega peaksid need kuuluma ka pankrotimenetluses rahuldamisele kõige viimasena, s.o pärast kõikide teiste võlausaldajate nõuete PankrS § 153 alusel rahuldamist.

1.2.2.3. Regulatsiooni muutmise vajalikkus

Tuginedes eelpool öeldule, tekitab autori hinnangul kohustuste täitmise järjekorda puudutava seadusandluse ebaselgus tõlgendamisküsimusi, mis viib probleemideni rakendamisel ja tähendab ebaühtlast praktikat ning võib kaasa tuua nõuete põhjendamatu ümberpaigutamist ette nähtud hierarhias.

Kitsamalt menetluse kontekstis on kõnesolev ebaselgus problemaatiline ka menetlusosalistele ettenähtavuse, prognoositavuse aspektist. Nii ei ole näiteks võlausaldajatele selge, kas on lisaks pankrotiseaduses nimetatud väljamaksetele veel mingisugune rühm kulutusi, mis tasutakse pankrotimenetluses enne nende nõuete rahuldamist ning pärijatele või teistele teatud soorituse teinud isikutele ei ole selge, kas neil on võimalik tehtud kulutuste (PärS § 142 lõikes 1 punktis 1 nimetatud kulutused) rahuldamist nõuda pankrotimenetluse raames.

Kerkib küsimus, milline oli seadusandja eesmärk – kas see olukord on teadlikult ja plaanipäraselt jäetud reguleerimata või on tegemist lüngaga seaduses. Võttes arvesse PärS § 142 mõtet ja eesmärki ning pankrotiseaduse sätteid, eelkõige PankrS § 146, on autor seisukohal, et ei ole ühtegi kaalukat põhjust, miks seadusandja oleks pidanud jätma selle olukorra reguleerimata. Antud küsimust ei saa autori hinnangul ületada tõlgendamise teel, kuivõrd käesoleval juhul on seaduses lünk. Selle lünga ületamiseks on ka, nagu eelpool välja toodud, analoogia ebapiisav. Seadusandaja peaks kaaluma regulatsiooni muutmist selliselt, et oleks selge, millises korras ja ulatuses toimub pärandvara pankrotimenetluse raames vara suhtes õigusi omavate isikute nõuete rahuldamine, et tagada ühetaoline tõlgendamine ja praktika. Autori hinnangul ei ole võimalik seadust muutmata tagada eelnimetatud ühetaolisuse kujunemist.

1.3. Võimalikud lahendused

1.3.1. Kaalutud lahenduste võrdlev analüüs

Eelmises peatükis tõstatatud kitsaskohtade ületamiseks tuleb autori hinnangul kaaluda erinevaid võimalikke lahendusi, millest pakun välja kaks - kehtiva regulatsiooni säilitamine koosmõjus selle parema rakendamisega ja uue regulatsiooni kehtestamine.

Esimese variandina tasuks viidatud paralleelsusest, puudulikkusest ja keerukusest tingitud raskuste ületamiseks kaaluda kehtiva olukorra säilimist. Sellisel juhul regulatsiooni muudatusi ei tehtaks, kuid võimalik oleks kehtiva normistikku parem rakendamine.

Põhimõtteliselt on võimalik eristada selliseid probleeme, mis on seotud regulatsiooni puudujääkidega ning selliseid kitsaskohti, mis seonduvad seaduse parema rakendamisega. Nii võib teatud küsimuste lahendamine toimuda läbi kohtupraktika või normide parema rakendamise.

Nagu eelmises peatükis mainitud, on maksejõuetu pärandvara menetlusega seotud probleemide ring peaaegselt kaheks jagatav – regulatsiooni kohatisest dubleerivast iseloomust tulenevad ja eriregulatsiooni puudumist tingitud kitsaskohad.

Autori hinnangul ei kõrvaldaks senise regulatsiooni parem rakendamine kõiki kehtiva raamistiku probleemkohti. Teatud küsimused võivad küll mingisuguse ajaperioodi jooksul tõepoolest leida lahenduse kohtupraktikas, kuni sinnani säiliks kehtiva regulatsiooni mitmetitõlgendatavus, mis pärsib ühetaolist kohaldatavust ning läbipaistvate ja tõhusate menetluste läbiviimist. Nii näiteks võib põhimõtteliselt läbi (Riigi)kohtu lahendite tulla teatav selgus väljamaksete tegemise regulatsiooni osas. Praegusel hetkel on (kohtu)praktika selles küsimusel ebaühtlane ja suhteliselt raskesti prognoositav. Autori hinnangul ei oleks see siiski ammendav lahendus ja õigusselguse puudumise tõttu tuleks ka selle kitsaskoha ületamiseks astuda täiendavaid samme.

Kehtiva regulatsiooni parema rakendamise kaudu ei ole võimalik lahendada probleeme, mis tulenevad seadusandluse puudujääkidest ja teatud oluliste küsimuste osas normide puudumistest.

Olen seisukohal, et kõnesolev lahendus ei annaks soovitud tulemusi ja kehtiva seadusandluse säilimisel muudatusteta ei ole võimalik lahendada eelmises peatükis tõstatatud probleeme.

Teiseks lahenduseks oleks uue regulatsiooni kehtestamine, mille puhul on omakorda kaks võimalust:

- lahendada olukord, kus pärandvara kohustused ületavad õigusi, pärimisseaduse alusel, kohaldades pärimisseaduses ette nähtud menetlust;

- lahendada olukord, kus pärandvara kohustused ületavad õigusi, pankrotiseaduse alusel, kohaldades pankrotiseaduses ette nähtud menetlust.

Nagu peatükis 1.2.2.1. on välja toodud, on nii pärimisseaduses kui pankrotiseaduses ette nähtud menetlus, mille raames selgitatakse välja isiku varakogum, sh nii õigused kui kohustused ja võlausaldajad ning tehakse väljamakseid isikutele, kellel on selle varakogumi suhtes õigusi. Seega alusnormistik, mille pinnalt täiendavat regulatsiooni kehtestada, on mõlema seaduse puhul olemas.

Kui valida pärimisseadusekeskne lahendus, tuleb tagada, et see menetlus oleks piisav selleks, et tagada menetlusosalistele piisavad garantiid. Pärimisseaduse regulatsioon on autori hinnangul piisav juhtumiteks, kus pärandvara jätkub võlausaldajate nõuete rahuldamiseks ja ei teki nõuete konflikti ebapiisava vara kontekstis. Kui me vaatame, mis on pankrotimenetlusele iseloomulik, st kollektiivne nõuete sissenõudmine ja rahuldamine, kogu omand täideviimise objektina, kohtu järelevalve, kõikide võlausaldajate osalemine, varade jagamine lähtuvalt suhtelisuse põhimõttest ja võlausaldajate võrdõiguslikkus⁸⁹, siis kõike seda meil vastukaaluks pärimisseaduses täna ei ole. Mitmed olulised küsimused, mis on relevant sed maksejõuetu varakogumi kontekstis, kuid ebaolulised piisava pärandvara olukorras, ei ole pärimisseaduses kaetud. Nii ei toimu pärimismenetluse raames nõuete kaitsmist ega ole reeglina võimalik tagasivõitmine. Kui viiksime kõnesoleva menetluse läbi pärimiseeskirjade alusel, neid olulisel määral muutmata, kahjustaksime me teiste hulgas võlausaldajate huve ning pakuksime neile madalamat kaitset võrreldes sellega, mis on neile tagatud pankrotiseadusega.

Võttes eelnevalt öeldut ja peatükis 1.2.2.1 sedastatut arvesse, ei ole pärimisseaduses ettenähtud menetlus piisav selleks, et viia maksejõuetu pärandvara suhtes menetlus läbi kehtivate pärimisõiguslike reeglite alusel. Vähemalt mitte oluliste muudatuste sisseviimiseta. Seega tuleks ühtsed pärandvara pankrotimenetluse eeskirjad viia pankrotiseadusesse, kuhu maksejõuetu pärandvara osas läbiviidav menetlus ka oma olemuselt paremini sobib ja kus on juba täna olemas vastav mehhanism, mille kohandamine ja täiendamine ei vaja regulatsiooni põhjalikku ja sisulist muutmist.

Selleks, et lahendada olukord, kus pärandvara kohustused ületavad õigusi, pankrotiseaduse alusel, kohaldades pankrotiseaduses ette nähtud menetlust, tuleb lisaks erireeglistiku loomisele pankrotiseadusesse teha muudatused ka pärimisseadusesse. Autor pakub järgnevalt välja omapoolsed lahendused, mille sisseviimine võiks muuta regulatsiooni

⁸⁹ Saarma, T., *Op.cit.*, lk 351.

selgemaks ja hõlbustada maksejõuetu pärandvara suhtes menetluse läbiviimist, muutes selle lihtsamaks ja efektiivsemaks.

Tehtavad ettepanekud puudutavad eelkõige seadusandluse paralleelsusest tulenevate kitsaskohtade lahendamist ja muudatusi pärimisseaduses. Viis, kuidas peatükis 1.3.2. lahendusi välja pakutakse, ei allu eelmises peatükis kasutatud probleemikeskse ülesehituse süstemaatikale, vaid lähtub eelkõige loodava regulatsiooni loogikast ning terviklikkusest. Pankrotimenetluse erinormistikku, mis kuuluks pankrotiseaduse koosseisu ja millele viidati töö eelmises peatükis, käesoleva töö raames välja ei pakuta.

1.3.2 Ettepanekud kehtiva õiguse muutmiseks

1.3.2.1 PärS § 142 kustutamine

Autor teeb ettepanku lisada pärimisseadusesse uus säte, millega nähakse ette kohustus esitada pärandvara ebapiisavuse korral pankrotiavaldus ja kustutada sellise pärimisseaduse täiendamisega seoses ebavajalikuks muutuv PärS §142 kehtivas sõnastuses.

PärS § 142 reguleerib pärandvaral lasuvate kohustuste täitmise järjekorda. Säte on oluline üksnes juhul, kui tehakse pärandvara inventuur ja pärija vastutus on piiratud. Pärija piiramatu vastutuse korral vastutab pärija nagunii kogu oma varaga, seega erinevalt piiratud vastutusest, kus pärandvara ebapiisavuse korral võib tekkida rahuldamise järjekorra probleem, ei ole kohustuste täitmise järjekorral tähtsust.⁹⁰ PärS § 142 vajalikkus on täiendavalt piiratud nende olukordadega, kus pärandvara ei ole kohustuste täitmiseks piisavalt ja erinevate nõuete vahel tekib konflikt. Selliseks puhuks on seadusandja näinud ette teatava hierarhia, sedastades, millistel nõuetel on prioriteetne positsioon, millised võlausaldajad vajavad oma õiguste realiseerimiseks teistega võrreldes vähem kaitset ja millisel juhul tuleb esitada pankrotiavaldus. Kui varast piisab aga kõikide nõuete rahuldamiseks, siis ei ole väljamaksete järjekorral tähtsust ja sestap puudub tegelikult vajadus PärS § 142 regulatsiooni järele.

Autor võtaks kehtivast PärS § 142 regulatsioonist üle lõikes 6 sisalduva põhimõtte, mille kohaselt tuleb pärandvara hooldajal või pärijal viivitamata esitada avaldus pärandvara pankroti väljakuulutamiseks, kui pärandvarast ei jätku kõigi PärS § 142 lõike 1 punktides 1 ja 2 nimetatud nõuete rahuldamiseks ja pärija ei ole nõus nende rahuldamisega oma vara arvel, ja kehtestaks selgema regulatsiooni ebapiisava pärandvara küsimustega tegelemisel.

⁹⁰ PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 26.

1.3.2.2. PärS § X lisamine

Sätte sisu ja eesmärk

Ettepanekuga täiendatakse pärimisseadust Saksa õiguse eeskujul üldise kohustusega esitada pärandvara ebapiisavuse korral pankrotiavaldus. Sätte allikaks on BGB § 1980, eelkõige selle esimene lõige, mis sedastab, et kui pärija on saanud teada pärandi maksejõuetusest või ülemäärasest võlgnevusest, siis peab ta viivitamatult taotlema pärandvara pankroti väljakuulutamist. Kui ta rikub seda kohustust, vastutab ta selle tõttu võlausaldajate tekkinud kahju eest. Pärandi piisavuse arvestamisel ei võeta arvesse annakutest ja sihtkäsunditest tulenevaid kohustusi.

Õigustehniliselt tähendab see uue sätte formuleerimist, kus nähakse ette sellise kohustuse eeldused, ajaraamistik, kohustatud isikud ja vastutus kohustuste täitmata jätmise eest. Samas on aga oluline rõhutada, et PärS § 142 eesmärgid tegelikult säilivad, kuid vahendid nende saavutamiseks on mõnevõrra erinevad. Uues sättes on olulisem määral arvestatud PärS § 142 lõike 6 regulatsiooniga.

Uue sätte eesmärgiks on ületada raskused, mis tulenevad pärimis- ja pankrotiseaduse paralleelsusest varakogumist tehtavate väljamaksete järjekorra reguleerimisel, nähes ette õiguslikult selgema ja ühtsema reeglistiku, mille kohaselt korraldatakse pärandvara ebapiisavusega seotud küsimused pankrotiseaduse alusel.

Pärandvara pankroti väljakuulutamiseks avalduse esitamise kohustus realiseeruks olukorras, kui kohustatud isik saab või pidi teada saama, et pärandvarast ei jätku pärandvaraga seotud nõuete rahuldamiseks ja pärija ei ole nõus nende rahuldamisega oma vara arvel. See on kogu ettepaneku kandev põhimõte.

Eeldused

Millised on kohustused, mida tuleks pärandvara piisavusel arvestada? Autor soovib võimalikult suures ulatuses säilitada kehtiva seaduse põhimõtted ja lähtub sellest tulenevalt PärS § 142 regulatsioonist.

PärS § 142 lõige 1 koosmõjus lõikega 6 näeb ette, millisel juhul tuleb esitada pankrotiavaldus. Pärandvara pankroti avaldus tuleb esitada, kui pärandvarast ei jätku pärandaja matuse, tema perekonnaliikmete ülalpidamise, pärandvara valitsemise, inventuuri tegemise kuludeks ning üleskutsemenetluses tähtaegselt esitatud pärandaja võlausaldajate nõuete ja inventuuri käigus väljaselgitatud nõuete rahuldamiseks. Vastavat kohustust ei ole olukorras, kus pärandvara ei jätku selliste nõuete rahuldamiseks, mis tulenevad annakutest, sihtkäsunditest ja sihtmäärangutest.

Seega annab kehtiv õigus, täpsemalt PärS § 142 lõige 1 punkt 3 koosmõjus lõikega 6, annakutest sihtkäsunditest ja sihtmäärangutest tulenevatele nõuetele selgelt nõrgema positsiooni, nähes neile ette viimase järjekorra rahuldamisjärgu ja jättes olukorras, kus pärandvara ebapiisavus tuleneb nendest kõnesolevatest testamentaarsetest korraldustest, soodustatud isikud ilma pankrotimenetluse kaitsest. Olgugi et PärS § X kandvaks mõtteks on lahendada negatiivse väärtusega pärandvara küsimused pankrotimenetluses, on erandlik olukord siis, kui ebapiisavus tuleneb annakutest, sihtkäsunditest või -määrangutest. Sellisel juhul ei ole põhjendatud, et nähakse ette kohustus pankrotiavalduse esitamiseks, sest tegemist on vähemeelistatud võlausaldajatega, kelle nõuete täitmine on seotud pärandvara väärtusega ja nende rahuldamist pärija isikliku vara arvelt ei ole võimalik nõuda.

Sisuliselt samasuguse regulatsiooni näeb ette ka Saksa õigus, vastavalt BGB § 1980 lõike 1 lausele 3 ei võeta pärandi piisavuse arvestamisel arvesse annakutest ja sihtkäsunditest tulenevaid kohustusi. Sihtmäärangutest Saksa tsiviilseadustik ei räägi, kuivõrd sealne õigus vastavat kontseptsiooni ei tunne.

Arvestades kehtivat õiguslikku raamistikku ja eelpool öeldut, ei pea autor vajalikuks pärandvara ebapiisavuse hindamisel kaasata testamentaarset korraldustest tulenevad nõuded ja pakub välja, et PärS § X tuleks BGB 1980 lõike 1 lause 3 eeskujul lisada lause: „Pärandvara piisavuse arvestamisel ei võeta arvesse annakutest, sihtkäsunditest ja sihtmäärangutest tulenevaid kohustusi.“

Autor kaalus, kas lisaks sellele, et testamentaarsetest korraldustest tulenevaid nõudeid ei arvestata pärandvara piisavuse hindamisel, tuleks säilitada ka PärS § 142 lõike 1 punkti 3 põhimõtte ja sedastada pärimisseaduses, et annakud, sihtkäsundid ja sihtmäärangud täidetakse pärast kõikide teiste nõuete täitmist viimases järjekorras.

Näide. Kuidas tuleks lahendada olukord, kus pärandaja matuse kulud ja võlausaldajate nõuded moodustavad kokku 1000 eurot, annakust tulenev nõue 500 eurot, ent pärandvara hulka kuulub positiivset vara 1100 eurot? Pankrotiavaldust pärija esitama ei pea, sest pärandvara piisavuse hindamisel võetakse arvesse vaid 1000 eurot, annakust tulenevat 500 euro nõuet mitte. Väljamaksete tegemiseks seadus enam järjekorda ette ei näe, vastavat PärS §ile X on selge vaid see, et pankrotiavaldust esitada ei tule. Seega võib pärija põhimõtteliselt enne matuse kulude väljamaksmist ja võlausaldajate nõuete rahuldamist täita annakust tuleneva kohustuse. Kui pärast annakust tuleneva nõude täitmist selgub, et pärandvarast ei piisa pärandaja matuse kulude või võlausaldajate nõuete tasumiseks, tuleks ikkagi pankrotiavaldus esitada. Selline ei oleks aga soovitud tulemus. Seega tuleks autori hinnangul

säilitada regulatsioon, et annakud, sihtkäsundid ja sihtmäärangud täidetakse pärast kõikide teiste nõuete rahuldamist viimases järjekorras.

Autor lisaks eelnevale ühe elemendi veel, nimelt PärS § 142 lõikes 3 sedastatu: kui ühe järjekorra kohustuste täitmiseks ei jätku pärandvara, täidetakse need pärandvara arvel võrdeliselt nende suurusega.

Oma mõtet illustreeriksin veel ühe näitega. Olukord, kus pärandvara hulka kuulub positiivse varana 12 0000 eurot, matuse kulud, pärandvara valitsemise ning inventuuri tegemise kulud moodustavad kokku 5000 eurot, võlausaldajate nõuded 5000 eurot ja annakust, sihtkäsundist ja –määrangust tulenevad nõuded samuti kokku 5000 eurot. Pankrotiavaldust esitada ei tule, matuse kulud, pärandvara valitsemise, inventuuri tegemise kulud ja võlausaldajate nõuded rahuldatakse enne testamentaarsetest korraldustest tulenevaid nõudeid. Kuidas aga jagada muude nõuete rahuldamisest ülejäänud 2000 eurot? Sarnaselt kehtivale õigusele peaks see toimuma võrdeliselt nende suurusega. Kui kõnesoleva situatsiooni reguleerimiseks normi ei oleks, kujuneks ebaselge olukord. Seega pakub autor välja eelnevaga täpsustunud regulatsiooni: „Annakud, sihtkäsundid ja sihtmäärangud täidetakse pärast teiste kohustuste täielikku täitmist (viimases järjekorras vara ebapiisavuse korral) võrdeliselt nende suurusega.“

Siinkohal soovib autor selgitada veel ühte aspekti. Nimelt võib tekkida küsimus, mis saab uue sätte kontekstis olukorras, kus pärandvara väärtus on 0 – pärandajal ei olnud positiivset vara ja samal ajal puudusid ka kohustused, ent pärija on kandnud näiteks pärandaja matmise kulud, mille katmiseks pärandvarast vahendeid ei ole. Kas sellisel juhul tuleks kohustuslikus korras algatada pankrotimenetlus? Autori hinnangul mitte, kuivõrd seadus on nimetatud kulu puhul näinud ebapiisava pärandvara olukorras ette kohustuse täita see pärija isikliku vara arvelt. Täpsemalt sedastab PärS § 131 lõige 1, et kui pärandvarast ei piisa pärandaja matuse kuludeks, kannab pärija need kulud oma arvel.

PärS § X formuleerimisel jätaaksin erinevalt Saksa seaduses ette nähtud kohustusest, alternatiivsena võimaluse pärijal endal need nõuded rahuldada. Kasutaksin siin samu argumente, millest lähtus seadusandja, kui ta vabastas pärija PärS § 142 lõike 6 puhul pankrotiavalduse esitamise kohustusest olukorras, kus ta on nõuete rahuldamiseks valmis oma isiklikku vara kasutama.⁹¹

⁹¹ Seadusandja on viidanud nii emotsionaalsetele argumentidele, mis pärandaja pankrotiavalduse esitamise vastu räägivad, kui asjaolule, et oleks ebamõistlik, kui vaatamata pärija nõusolekule kohustused rahuldada, oleks tema vastutus piiramatu. Lisaks on seletuskirjas viidatud halduskoormusele, mis kaasneb kõikide pankrotimenetlustega, kus tegelikult pankroti olukorda ei

Teadmise standardina pakun lisaks teadmisele välja ka teadma pidamise dimensiooni, vastasel juhul jääks kohustus liiga nõrgaks. Põhimõtteliselt võiks sõnastuses kaaluda ka lahendust, mille puhul pankrotiavalduse esitamise kohustus on seotud vaid teadmapidamisega, st olukorras, kus kohustatud isik pidi pärandvara ebapiisavusest teada saama. Sellise sõnastusega oleks hõlmatud ka olukord, kus kohustatud isik ka tegelikult ebapiisavusest teadis. Autor eelistaks aga pigem eraõiguslikes õigusaktides üldlevinud konstruktsiooni ja sedastaks sõnaselgelt nii teadmise kui teadmapidamise. Võrdlusena olgu ära toodud, et BGB § 1980 lõike 2 esimene lause näeb ette, et maksejõuetusest või ülemäärasest võlgnevusest teadmise on võrdne hooletusel põhinev teadmatus.

Ajaraamistik

PärS § 142 lõige 6 näeb ette, et pärandvara hooldaja või pärija on kohustatud pankrotiavalduse esitama viivitamata. BGB § 1980 lõige 1 lause 1 näeb kohustuse täitmise puhuks ette sama ajalise raamistiku (*unverzüglich*). Leian, et ei ole ühtegi kaalukat põhjust sellise ajalise määratluse muutmiseks.

Kohustatud isikud

Kellel peaks olema kohustus pankrotiavalduse esitamiseks? PärS § 142 lõige 6 näeb vastavasisulise kohustuse täna ette pärijale ja pärandvara hooldajale. Pärandvara hooldaja lisati pärimisseadusesse kohustatud isikuna saneerimisseadusega⁹², Riigikogu poolt 17. jaanuaril 2008 vastu võetud pärimisseaduse tekstis oli lisaks pärijale pärandvara pankroti avalduse esitamise kohustus hoopis inventuuri tegijal. Inventuuri tegijat kohustav säte ei ole kunagi kehtinud, kuivõrd saneerimisseadus jõustus enne pärimisseadust, vastavalt 26. detsember 2008 ja 1. jaanuar 2009. Vastavalt saneerimisseaduse seletuskirjale tähendas inventuuri tegijale vastava kohustuse panemine seda, et valiku tegemise õigus pärijani ei jõuagi, sest pankrotiavalduse esitab alati inventuuri tegija (kohtutäitur), et mitte rikkuda oma ametiülesandest tulenevat kohustust. Seletuskirjas selgitati muudatust täiendavalt sellega, et sisuliselt ei ole inventuuri tegijale sellise kohustuse panek põhjendatud, kuivõrd inventuuri tegija ei tegele pärandvara valitsemisega, sellega tegeleb pärandvara hooldaja.⁹³ Autori

olegi, sest pärija on nõus teadaoleva miinuse kinni maksuma. Saneerimisseaduse eelnõu (334 SE III) seletuskiri (SanS seletuskiri), lk 49. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=401582&u=20140318134953>.

⁹² Saneerimisseadus. Vastu võetud 4. detsembril 2008, RT I 2008, 53, 296; RT I, 21.12.2012, 19.

⁹³ SanS seletuskiri, *Op.cit.*, 49.

hinnangul on kõnesolev muudatus põhjendatud, kuivõrd arvestades kohtutäituri positsiooni ja tema ülesandeid, ei olnud talle sellise kohustuse ette nägemine kohane.

Võrdluseks on Saksa õiguses kohustus pankrotiavalduse esitamiseks ja seega pärandvara pankrotimenetluse algatamiseks pärijal (BGB § 1980) ja pärandvara valitsejal (BGB § 1985 lõige 2). Valitseva seisukoha kohaselt ei ole pärandi hooldajal ega testamenditäitjal, hoolimata nende pankrotiavalduse esitamise õigusest vastavalt InsO § 317 lõikele 1, kohustust vastavalt BGB §-ile 1980 selle avalduse esitamiseks.⁹⁴

Kas PärS § 142 lõikes 6 sisalduv kohustatud isikute ring on kohane ja piisav? Autori hinnangul peaks see kohustus sarnaselt kehtiva õigusega säilima nii pärijale kui pärandvara hooldajale, kuid kaaluda tasuks selle nimistu täiendamist testamenditäitjaga, kellele PankrS § 9 lõige 2 annab võlgniku surma korral õiguse pankrotiavalduse esitamiseks. Kuivõrd autor leiab, et pankrotiavalduse esitamise kohustus peaks säilima kehtivas regulatsioonis väljatoodud isikutele – küll võimaliku täiendusega –, siis kohustatud isikuid kehtiva seadusandluse olulisi kitsaskohti käsitlevas peatükis eraldi ei käsitletud.

Vastavalt saneerimisseaduse eelnõu seletuskirjale seotakse pankrotiavalduse kohustuse ettenägemine hooldajale sellega, et erinevalt kohtutäiturist valitseb hooldaja pärandvara. Seadusandja on KRS jt seaduste muutmise seletuskirjas sedastanud, et pärast isiku surma on tema vara ehk pärandvara omanikuks pärija, kelle nimel või asemel tegutsevad ka kõik pärandvara valitsemiseks õigustatud isikud (pankrotihaldur, testamenditäitja, pärandvara hooldaja).⁹⁵ Seega on pärandvara valitsemiseks õigustatud isikuna välja toodud ka testamenditäitja.

Ivo Mahhov on pärandvara hooldaja ning testamenditäitja õigusi ning kohustusi võrrelnud kuni 31. detsembrini 2008 kehtinud pärimisseaduse valguses, leides, et hooldaja põhiülesandeks on vara valitsemine ja pärandiga seotud igapäevaste küsimuste lahendamine, seda nii seadusjärgse, testamendijärgse kui ka lepingujärgse pärimise korral. Testamenditäitja ei tegele aga üldjuhul pärandvara valitsemisega – tema ülesandeks on jälgida, et testaatori tahe ellu viidaks.⁹⁶

Tulles täna kehtiva regulatsiooni juurde tagasi, siis pärimisseaduse seletuskiri sedastab, et olulise muudatusena toob testamenditäitja määramine kaasa pärija käsutusõiguse kadumise testamenditäitja valitsemisele allutatud pärandiesemete üle. Nii ei ole vastavalt PärS §-ile 79 pärijal õigust käsutada pärandvara hulka kuuluvaid esemeid, mida testamenditäitja

⁹⁴ Küpper, W. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 9: Erbrecht, §§ 1922-2385, §§ 27-35 BeurkG, 5. Auflage, München: Verlag C.H. Beck 2010, § 1980 rn 12.

⁹⁵ KRS jt seletuskiri, *Op.cit.*, lk 30.

⁹⁶ Mahhov, I. Pärimise käik uues pärimisseaduse eelnõus. – *Juridica VII* 1995.

vajab oma kohustuste täitmiseks. Testamenditäitja määramine tähendab automaatset pärija käsutusõiguse kaotust pärandiesemete suhtes, mida testamenditäitja vajab oma kohustuste täitmiseks. Pärandvara hulka kuuluvaid esemeid, mida testamenditäitja oma ülesannete täitmiseks (enam) ei vaja, võivad pärijad vabalt kasutada.⁹⁷

Testamenditäitja peab tagama pärandvara säilimise enne pärandi vastuvõtmist ja pärandaja tahte elluviimise.⁹⁸ Kui võrrelda testamenditäitja ja pärandvara hooldaja positsiooni, eelkõige kõrvutades omavahel PärS § 81⁹⁹, mis reguleerib testamenditäitja õigusi ja kohustusi ning PärS § 112, millega nähakse ette pärandvara valitsemise eeskirjad, siis on autori hinnangul tegemist väga sarnaste pädevuste, õiguste ja kohustustega. Võrdluses näiteks eelnevalt kirjeldatud PärS §is 79 ette nähtud testamenditäitja käsutusõigusega¹⁰⁰, võib hooldaja vastavalt PärS § 112 lõike 4 lausele 1 pärandvara käsutada üksnes oma kohustuste täitmiseks ja pärandvara valitsemisega seonduvate kulude katmiseks. PärS § 81 lõige 3 näeb täiendavalt ette, et kuni pärandi vastuvõtmiseni pärija poolt, on testamenditäitja kohustatud täitma PärS § 112 lõikes 3 nimetatud pärandi hooldaja kohustusi või taotlema pärandvara valitsemist. Seega täidab testamenditäitja ise vajadusel pärandi hooldaja kohustusi. PärS 112 lõige 3 punkt 1 näeb hooldaja kohustusena ette vara heaperemehelikult valitsemise ning selle säilimise tagamise; samal ajal sedastab PärS § 81 lõige 5, et testamenditäitja on kohustatud oma ülesannete täitmiseks vajalikku pärandvara heaperemehelikult valitsema ja tagama selle säilimise. Lisaks on testamenditäitjal õigus oma ülesannete täitmiseks vajalikus ulatuses esindada pärijat või annakusaajat (PärS § 81 lõige 9). Esindusõigus on ka pärandvara hooldajal.¹⁰¹ See loetelu näidetest ei ole ammendav.

Täiendavalt soovib autor tähelepanu pöörata asjaolule, et PankrS § 9 lõige 2 näeb ette, et võlgniku surma korral võib pankrotiavalduse tema vara suhtes esitada lisaks võlgniku pärijale ja pärandvara hooldajale ka testamenditäitja. Saksa õiguse kohaselt on pankrotiavalduse esitamiseks õigustatud isikud on vastavalt InsO § 317 lõikele 1 pärija, pärandvara valitseja ja muu pärandvara hooldaja, testamenditäitja, kellel on õigus pärandavara valitseda, ja pärandi võlausaldaja. Lisaks näeb InsO § 318 lõige 1 koosmõjus lõikega 3 sellise

⁹⁷ PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 14.

⁹⁸ Mikk, T. Pärimisõigus. 2., täiendatud trükk. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012, lk 66.

⁹⁹ PärS § 81 näeb ette nõ standardprogrammi, millest testaator võib sellest konkreetsel juhul vastavalt vajadusele kõrvale kalduda. Testamenditäitja, kes täidab testaatori viimset tahet, õiguste ja kohustuste ring sõltub eelkõige testaatori tahtest, kes on vaba kujundama testamenditäitja õiguste ja kohustuste sisu vastavalt testamenditäitja määramise vajadusele ja põhjusele. PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 15.

¹⁰⁰ Selle kohta ka PärS § 81 lõige 7, mille kohaselt testamenditäitjal on õigus võtta pärandi suhtes kohustusi ja käsutada pärandvara hulka kuuluvaid esemeid, kui see on testamenditäitja ülesannete täitmiseks vajalik.

¹⁰¹ Hooldaja esindusõiguse kohta KRS jt seletuskiri lk 30 ja RKTkm nr 3-2-1-120-07, p 12.

õiguse ette vara valitsevale abikaasale ja elukaaslasele ühisvara hulka kuuluva pärandvara suhtes.

Problemaatiliseks teeb testamenditajale pankrotiavalduse esitamise kohustuse panemise asjaolu, et tema õiguste ja kohustuste ring ei ole alati ühesugune ja see sõltub testaatori tahtest. Teatud juhtudel võib testamenditajal olla täielik käsutusõigus pärandvaraosas, teisalt võib testamenditajal olla vaid väga piiratud juurdepääs pärandaja varale ja käsutuspiirang pärijale väga väike, st vaid üksikute esemete suhtes. Testamenditaja ülesanded võivad, kuid ei pruugi, hõlmata kogu pärandvara või suurt osa nimetatud varast, mida ta oma ülesannete täitmiseks on kohustatud valitsema. Kui testamenditaja õiguste realiseerimiseks on pärija käsutuspiirang oluline ja sellega seoses pärija mõju pärandvaraga toimimisele üldiselt välistatud, siis on aga testamenditajal pärandvarast parem ülevaade kui pärijal endal ja pankrotiavalduse esitamise kohustuse panek testamenditajale põhjendatud.

Autori hinnangul on testamenditaja puhul oluline, kas ja millises ulatuses on testaator testamenditaja pärandvara valitsemise, käsutamise ja pärandvara suhtes kohustuste võtmise õigusi piiranud või ta piirangutest vabastanud.

Seega peaks pankrotiavalduse esitamise kohustus sarnaselt kehtiva õigusega säilima nii pärijale kui pärandvara hooldajale, kuid arvestades eelpool öeldut, võiks testamenditajale pankrotiavalduse esitamise kohustuse ette näha, kui tal on piisav kontroll pärandvara üle.

Vastutus

Seadus peaks ette nägema kohustuse täitmatajätmisega kaasneva tagajärje. Autor sooviks selle tagajärje formuleerimisel eeskujuks võtta BGB § 1980 lõike 1 lause 2, aga arvestada ka PärS § 143 lõiget 2.

BGB § 1980 lõige 1 lause 2 näeb ette, et kui pärija kohustust rikub, vastutab ta selle tõttu võlausaldajatele tekkinud kahju eest. PärS § 143 sisaldab pärija inventuurijärgset vastutust, selle lõige 2 sedastab, et kui pärija on PärS § 141 lõikes 1 nimetatud nõude täitnud enne inventuuri tegemist, vastutab ta seeläbi ülejäänud võlausaldajatele tekitatud kahju eest, kui ta kohustuse täitmise hetkel teadis või pidi teadma, et pärandaja võlausaldajate nõuded võivad ületada pärandvara väärtuse.

Kui pärija rahuldab olukorras, kus tuleks esitada pärandvara pankrotiavaldus, teatud võlausaldajate nõuded, tekitades sellega võlausaldajate ebavõrdse kohtlemise, peaks ta vastutama ülejäänud võlausaldajatele tekitatud kahju eest, kui ta kohustuse täitmise ajal teadis või pidi teadma, et pärandaja võlausaldajate nõuded võivad ületada pärandvara väärtust. Kahju väljendub eelkõige selles, et rahuldatud nõuete arvel väheneb ülejäänud

võlausaldajatele väljamaksmisele kuuluv summa. Kõnesolevate tehingute puhul tuleb arvestada ka võimaliku tagasivõitmisega pankrotimenetluses.

Autori hinnangul tuleks vastutuse regulatsioon sarnaselt Saksa õigusele formuleerida üldisemalt, kuivõrd kahju tekkimine ei pruugi olla põhjustatud vaid teiste võlausaldajate eelistamisest, vaid ka näiteks viivituse tõttu suurenevate pärandvara valitsemise kuludega või füüsilisest isikust ettevõtja puhul tema ettevõtlusest tulenevate kulude kasvamisega, mis kõik vähendavad võlausaldajatele tehtavaid väljamakseid.

Tehingud, millega pärija on täitnud pärandil lasuvaid kohustusi, jääksid kehtima, olenemata sellest, kas ta nende käsutuste tegemise ajal teadis, et pärandist ei piisa kõikide kohustuste täitmiseks või mitte. Kui pärija aga teadis või pidi teadma pärandvara ebapiisavusest, vastutab ta pankrotiavalduse esitamise kohustuse rikkumisega selle tõttu võlausaldajate tekitatud kahju eest. Lisaks võib pankrotimenetluses olla tegemist tagasivõidetava tehinguga, mille raames on võimalik kõnesoleva tehingu kehtetuks tunnistamine.

Kui testamentaarsete korralduste puhul nähakse lisaks sellele, et neid ei arvestata pärandvara hulka viimase ebapiisavuse hindamisel, ette ka see, et need kohustused täidetakse pärast kõikide teiste kohustuste täitmist, tuleks pärija vastutust laiendada ka kõnesoleva järjekorra rikkumise puhuks ja lisada reegel, et kui pärija täidab annakud, sihtkäsundid ja sihtmäärangud enne teiste kohustuste täielikku täitmist, vastutab ta seeläbi ülejäänud võlausaldajatele tekitatud kahju eest. Selline säte oleks kantud kehtiva PärS § 142 lõike 4 vaimust.

Hilinenud võlausaldaja

Mis saab olukorras, kus läbi on viidud inventuur, mille käigus koostatud pärandvara nimekirja alusel on pärija täitnud kõik sinna kantud kohustused, ent hiljem selgub, et on veel võlausaldajaid, kellel on pärandvara suhtes nõudeõigus? Pärimisseadus iseenesest ei sea võlausaldajatele kohustust oma nõuet üleskutsemenetluses esitada ja esitamata jätmine ei ole ka võlausaldaja õigusi lõpetav. Kui selgub, et pärandvara ei ole piisav hilinenud võlausaldaja nõude rahuldamiseks, kas sellisel juhul tuleks juhinduda väljapakutud üldisest kohustusest esitada pankrotiavaldus?

Autori hinnangul mitte ja lähtuda tuleks sellisel juhul PärS § 143 lõikest 3, mille kohaselt üleskutsemenetluses tähtaegselt esitamata nõuete täitmise eest vastutab pärija pärast inventuuri tegemist üksnes ulatuses, milles ta on temale nõudest teatamise hetkel veel pärandvara arvel rikastunud. Autori hinnangul ei oleks hilinenud võlausaldaja nõude alusel

proportsionaalne panna pärijale kohustust pankrotimenetluse algatamiseks. Eelnevalt tehtud käsutused pärandvara nimekirja kantud kohutuste täitmiseks jäävad kehtima, kui pärija ei teadnud, et pärandaja võlausaldajate nõuded võivad ületada pärandvara väärtuse ning jagavatavaks varaks oleks sellisel juhul see pärandvara osa, mis on muude kohustuste täitmisest ülejäänud. Siinkohal tasub tähelepanu pöörata asjaolule, et võlausaldajal on endal samuti võimalus esitada pankrotiavaldus vastavalt PankrS § 9 lõikele 1.

Samas pakub autor välja, et kaaluda võiks BGB § 1973 lõike 1 teisele lausele sarnase regulatsiooni kehtestamist. Sellisel juhul olukorras, kus võlausaldaja ei ole oma nõuet üleskutsemenetluses esitanud, rahuldab pärija hilinenud võlausaldaja nõuded enne annakust, sihtkäsundist ja –määrangust tulenevaid nõudeid, välja arvatud juhul, kui võlausaldaja esitab oma nõude alles pärast nimetatud kohustuste täitmist.

Kui inventuuri ei ole läbi viidud, siis vastutab pärija vastavalt üldisele regulatsioonile kogu oma varaga. Kuivõrd sellises olukorras puudub menetlus võlausaldajate välja selgitamiseks, ei ole ka võimalik oma nõudeid hilinenult esitada. Sellisel juhul peaks kohalduma PärS § X regulatsioon ja pankrotiavaldus tuleb esitada kohe, kui ilmneb pärandvara ebapiisavus.

Ettepanekut kokku võttes pakub autor välja, et õigustehniliselt võiks pärimisseadust muuta nii, et asendatakse PärS § 142 praegune sisu pakutud regulatsiooniga X. Arvestades tehtud ettepanekut seada pärandvara ebapiisavuse olukorras sisse kohustus esitada pankrotiavaldus ja sellest tulenevalt kustutada PärS § 142 regulatsioon, on hädavajalik viia pankrotiseaduse väljamaksete järjekorda käsitlevasse ossa sisse täiendused seoses pärimisõiguslike kulude ja nõuetega. Ühe lahendusena võiks kaaluda peatükis 1.2.3.2. väljapakutut, mis on kantud täna kehtiva PärS § 142 järjekorra ideest.

1.3.2.3. PärS § 137 lõike 2 kustutamine

Võttes arvesse ettepanekut täiendada pärimisseadust uue sättega X, tekib vajadus vaadata läbi ka muud relevantssed normid. Üks, millel ma sooviksin täiendavalt peatuda on PärS § 137, täpsemalt selle lõige 2, mis lisati täiesti uudsena pärimisõiguslikku regulatsiooni 1. jaanuarist 2009 kehtiva seadusega.

Kõnesolev säte annab erinevalt varasemalt kehtinud pärimisseadusest (s.o kuni 31. detsembrini 2008) pärijale õiguse esitada inventuurinõude ka pärast pärandi vastuvõtmist, sätestades sellisele nõudele siiski kolmekuulise tähtaja alates ajast, kui pärija sai teada või oleks pidanud teada saama, et pärandvarast ei jätku pärandaja võlausaldajate nõuete

rahuldamiseks.¹⁰² Seadusandja põhjendas selle sätte vajadust ja hilisema inventuuri nõudmise lubamist sellega, et seadus näib sundivat hoolikat pärijat inventuuri nõudma igal juhul (üldjuhul ei suuda pärija pärandi vastuvõtmisel täie kindlusega otsustada pärandvara aktiva ja passiva suuruse üle), seega ka siis, kui tegelikult puudub vajadus inventuuri teha. Samuti on kaitsetu pärija, kes pärandi vastu võtnuna saab ootamatult teada pärandvara vastu suunatud ja pärandvara väärtust ületavatest nõuetest, mille olemasolu ta pärandit vastu võttes eeldada ei saanud.¹⁰³

Tõstatan selle sättega seonduva, kuivõrd sellel tundub, vähemalt esialgselt, olevat sarnane reguleerimisala väljapakutud §iga X. Pärijale antakse kõnesolev inventuuri nõude esitamise õigus, kui ta sai teada või oleks pidanud teada saama asjaoludest, millest võib järeldada, et pärandvarast ei piisa pärandaja võlausaldajate nõuete rahuldamiseks. Kas see ei peaks olema olukord, mis kuulub PärS § X alla ja seab kohustuse pankrotiavalduse esitamiseks?

PärS § X regulatsiooni kohaselt peab kohustatud isik esitama pankrotiavalduse, kui ta saab või pidi teada saama, et pärandvarast ei jätku pärandvaraga seotud nõuete rahuldamiseks. PärS § 137 lõige 2 annab hilisema inventuurinõude esitamise õiguse pärijale, kui ta sai teada või oleks pidanud teada saama asjaoludest, millest võib järeldada, et pärandvarast ei piisa pärandaja võlausaldajate nõuete rahuldamiseks. Seega ei ole tegemist identse olukorraga, kuivõrd ei ole täielikku selgust, kas pärandvara on tegelikult ebapiisav või mitte, seda on võimalik järeldada. Samal ajal on tegemist niivõrd sarnaste situatsioonidega, mille eristamine võib kujuneda praktikas väga keeruliseks ning erineva õigusliku tagajärje ette nägemine ei ole autori hinnangul põhjendatud. Inventuurinõude eesmärk täidetakse PärS § 137 lõike 2 kustutamisel pankrotiavalduse esitamisega, mis sarnaselt inventuuri läbiviimisega toob kaasa pärija piiratud vastutuse, eeldusel, et pankrot kuulutatakse välja või menetlus lõpeb raugemisega. Kui pärandi inventuurita vastuvõtnud pärija saab ootamatult teada pärandvara vastu suunatud ja pärandvara väärtust ületavatest nõuetest, mille olemasolu ta pärandit vastu võttes eeldada ei saanud, esitab ta vastavalt PärS §ile X pankrotiavalduse ja puudub vajadus täiendava inventuurinõude võimaldamiseks. Kokkuvõtlikult teeb autor ettepaneku kustutada PärS § 137 lõige 2.

¹⁰² Urve Liin on väljendanud seisukohta, et PärS § 137 lõikega 2 on välja jäänud üks väga oluline inventuurisoodustuse aluspõhimõte: sundida pärijat võimalikult kiiresti looma selgus pärandvara koosseisus ning välistada sellega pärandvara ja pärija isikliku vara segunemine. Liin, U. Uus pärimismenetlus – kuidas edasi? – Juridica I 2009, lk 30.

¹⁰³ PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 25.

1.3.2.4. Inventuurijärgne lihtsustatud pankrotimenetlus

Autor teeb ettepaneku pankrotimenetluse lihtsustamiseks, kui enne pankrotiavalduse esitamist on pärimismenetluse raames läbi viidud pärandvara inventuur.

Kohtutäitur on inventuuri käigus oma kohustuste täitmisel selgitanud välja pärandvara ja koostanud PärS § 141 kohaselt pärandvara nimekirja. Sellest johtuvalt tõusetub küsimus, kas inventuurijärgselt on alati vajalik ja põhjendatud pankrotimenetluse algatamisel ajutise halduri määramine? Ajutine haldur üsna märkimisväärses ulatuses dubleerib tööd, mida on teinud kohtutäitur.

Pankrotiseadus näeb täna tegelikult kohtule ette võimaluse jätta ajutine haldur nimetamata nii, et selle tagajärjeks ei ole menetluse lõppemine. Täpsemalt sedastab PankrS § 15 lõike 2, et kui pankrotiavalduse on esitanud füüsilisest isikust võlgnik, võib kohus võlgniku varalist olukorda arvestades jätta ajutise halduri nimetamata ja 10 päeva jooksul pankrotiavalduse saamisest pankroti välja kuulutada.

Kohus vaataks pankrotiavalduse pakutud lahenduse korral läbi kohtutäituri koostatud pärandvara nimekirja alusel, otsustades vastavalt PankrS § 27 lõike 5 kohaselt, kas kuulutada pankrot vastavalt PankrS §-ile 31 välja, jätta avalduse rahuldamata või lõpetada menetluse raugemise tõttu PankrS §is 29 nimetatud alusel. Modifitseerides seadusandja selgitusi PankrS § 15 lõike 2 muutmisel¹⁰⁴, täpsustaksin tehtud ettepanekut. Kui pärandvara, mille suhtes on esitatud pankrotiavaldus, olukord on selge, siis menetluse kiirema ja odavama läbiviimise eesmärgil võib jätta ajutise halduri määramata ja kuulutada pankrot välja või lõpetada menetlus raugemisega või jätta avaldus rahuldamata. Kui pärandvaraga seonduv ei ole selge ja kohtul ei ole võimalik täituri koostatud nimekirja alusel otsust langetada, nimetab kohus ajutise halduri.

1.3.2.5. Pärija vastutus pankrotimenetluse korral ja pärast menetluse lõppemist

Milline on pärija vastutus pärast pankrotiavalduse esitamist? PärS § 130 lõike 3 kohaselt ei pea pärija pärandvara ebapiisavuse korral pärandaja kohustusi täitma oma vara arvel, kui ta pärast inventuuri tegemist on täitnud kohustused seaduses sätestatud korras, kui on välja kuulutatud pärandvara pankrot või kui pankrotimenetlus on lõppenud pankrotti välja kuulutamata, raugemise tõttu. Seega, nagu peatükis 1.1.2.2. selgitatud, võimaldab

¹⁰⁴ Kohtutäituri seaduse eelnõu (462 SE III) suhtes Riigikogu menetluses teisel lugemisel 25. novembril 2009 tehtud muudatusettepanek nr 7, lk 2. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20140301193432>.

pärimisseadus pärijal oma vastutust pärandaja kohustuse eest piirata pärandvara ulatusega, nähes õigusliku vahendina ette pärandvara inventuuri kõrval ka pärandvara pankroti.

Pärimisseaduses on selge regulatsioon pärija vastutuse kohta pärast inventuuri tegemist. Nimelt sedastab PärS § 143 lõige 1, et pärast inventuuri tegemist on pärija vastutus pärandvaraga seotud kohustuste eest piiratud pärandvara väärtusega. Sama paragrahvi lõige 3 selgitab, et üleskutsemenetluses tähtaegselt esitamata nõuete täitmise eest vastutab pärija pärast inventuuri tegemist üksnes ulatuses, milles ta on temale nõudest teatamise hetkel veel pärandvara arvel rikastunud.

Vastutus ei saaks autori hinnangul olla pankrotimenetluse puhul teistsugune – pärija vastutab pankrotimenetluse raames pankrotivõlausaldajate nõuete eest pärandvara ulatuses. Nende nõuete osas, mis esitatakse pärast pankrotimenetluse lõppemist vastavalt PankrS §ile 167, peaks pärija vastutus olema piiratud ulatuses, milles ta on temale nõudest teatamise hetkel veel pärandvara arvel rikastunud. Samasugune tagajärg peaks olema ka olukorras, kus menetlus on raugenud pankrotti väljakuulutamata.

Kas kehtiv seadusandlus vajab selles küsimuses muutmist? Kas pankroti tarbeks tuleks vastutuse osas näha ette midagi sarnast nagu on inventuurijärgne vastutuse regulatsioon PankrS §is 143 lõigetes 1 ja 3 või piisab kehtivast regulatsioonist või analoogia kasutamisest?

PärS § 130 lõige 3 piirab pärija vastutuse pärandaja kohustuste eest nii pärandvara pankroti väljakuulutamisel kui ka menetluse raugemisel pankrotti väljakuulutamata pärandvara ulatusega. Üldine vastutuse piiramise põhimõte on pärimisseaduses juba täna olemas ja hädavajalik selle sissetoomine pankroti puhuks ei ole. Kuid, võttes arvesse, et see säte kehtib ka pärandvara inventuuri kohta, ent sellest hoolimata on PärS § 143 lõikes 1 ette nähtud eriregulatsioon, võiks kaaluda seadusandluse täiendamist samasuguse normiga ka pankroti puhuks.

Kui PärS § 143 lõike 1 regulatsiooni eeskujul uue normi loomine pankroti puhuks ei ole ilmtingimata mõõdapääsmatu, siis PärS § 143 lõike 3 sedastamine oleks tõepoolest vajalik – menetluses esitamata nõuete puhuks tuleks ette näha vastavasisuline eriregulatsioon pankroti olukorraks.

Inventuurijärgselt on üleskutsemenetluses esitamata nõuete puhuks pärija vastutus piiratud üksnes muude kohustuste täitmisest ülejäänud pärandvara ulatuses, seega üksnes eeldusel ja ulatuses, milles temale üleläänud pärandvara on veel säilinud.¹⁰⁵ Kui võlausaldaja ei ole oma nõuet üleskutsemenetluses esitanud, siis ei ole põhjendatud, kui talle tagatakse

¹⁰⁵ PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 28.

samasugune kaitse kui teistele võlausaldajatele. Samasugune loogika peaks olema kohaldatav ka pankrotimenetluses.

Vastavalt Saksa õigusele võib pärija keelduda sellise võlausaldaja, kes üleskutsemenetluses endast märku ei ole andnud, nõuete rahuldamisest, kui pärandvara on ammendatud mitteväljastatud võlausaldajate nõuete rahuldamisega. Ülejäänud osas piirdub vastutus alusetu rikastumisega (BGB § 1973). Samalaadse huvide olukorraga on tegemist pärast pankrotimenetluse läbiviimist ja varade jaotamist.¹⁰⁶

Nii näebki BGB § 1989 ette, et kui pärandvara pankrotimenetlus on lõpetatud pankrotivara jagamise või pankrotiplaani kinnitamisega, siis kohaldatakse pärija vastutusele vastavalt BGB § 1973 sätteid. Seega vastutab pärija pärast pankrotimenetlust saksa õiguse kohaselt niivõrd kuivõrd pärija on pärandi arvel alusetult rikastunud. Lisaks sedastab BGB, et kui kuludele vastava pärandvara puudumise tõttu ei saa välja kuulutada pärandvara pankrotti (selle kohta täpsemalt InsO § 26) või kui sel põhjusel pankrotimenetlus lõpetatakse (selle kohta täpsemalt InsO § 207), võib pärija keelduda pärandi võlausaldaja nõude rahuldamisest niivõrd, kui pärandist ei piisa (BGB § 1990 lõige 1 esimene lause).

Kokkuvõtlikult pakub autor välja, et sarnaselt inventuurijärgse reeglistikuga, mis sisaldub PärS §is 143, peaks olema ka teise pärija vastutuse piiramise õigusliku vahendi puhuks ette nähtud eriregulatsioon. Ette tuleks näha reeglistik pärija vastutuse kohta olukorras, kui on välja kuulutatud pärandvara pankrot ja kui pankrotimenetlus on lõppenud pankrotti välja kuulutamata, raugemise tõttu.

Siinkohal kerkib küsimus, millisesse seadusesse selline regulatsioon lisada tuleb – kas need pärija vastutuse sätted, mis autori hinnangul on vajalikud, tuleks lisada pärimisseadusesse või lisada vastavasisuline regulatsioon hoopis pankrotiseadusesse? Antud juhul räägime pärija vastutusest seoses pankrotimenetluslike aspektidega - vastutus pankroti väljakuulutamise ja menetluse raugemise puhul. Samas on pärija vastutus oma olemuselt pärimisõiguslik küsimus. Saksa seadusandlus näeb vastava regulatsiooni ette pärimisõigusliku normistiku juures BGBs, mitte pankrotiõiguslike sätete juures InsOs. Arvestades varasemalt väljendatud probleeme seoses reeglistiku paralleelsusega, leiab autor, et regulatsiooni selguse huvides oleks kohasem, kui pärandvara pankroti teematika oleks võimalikult ammendavalt reguleeritud ühes seaduses. Tehtud ettepanekud on suunatud sellele, et ebapiisava pärandvara korral tuleks menetlus läbi viia pankrotieeskirjade kohaselt. Vastutuse sätete lisamine

¹⁰⁶ Brox, H. Pärimisõigus, *Op.cit.*, § 36 äärenr 650.

pärimisseadusesse räägiks sellele eesmärgile vastu. Sellest johtuvalt pakub autor regulatsiooni asukohana välja pankrotiseaduse.

1.3.2.6. PärS § 113 lõike 2 muutmine

PärS § 113 näeb ette pärandi hooldaja kohustuste täitmise regulatsiooni. Seoses uue PärS § X lisamisega ja § 142 kustutamisega kaasneb vajadus muuta kõnesoleva paragrahvi teise lõike esimest lauset, mis sedastab, et kui hooldus on määratud vastavalt käesoleva seaduse § 111 lõikele 3, on hooldaja kohustatud pärast pärandvara nimekirja koostamist rahuldama pärandvara arvel kõik pärandvara nimekirja kantud nõuded PärS §s 142 nimetatud järjekorras.

Kuna tehtud ettepaneku kohaselt nõuete järjekorra regulatsioon sellisel kujul kustutatakse, st nõuete rahuldamiseks piisava pärandvara olemasolul seadus enam järjekorda ette ei näe, ebapiisavuse olukorras on kohustus esitada pankrotiavaldus vastavalt §-ile X, teeb autor ettepaneku kustutada PärS § 113 lõike 2 esimesest lausest lauseosa „PärS §s 142 nimetatud järjekorras“. Kuivõrd PärS §is X nähakse ebapiisava pärandvara olukorras pankrotiavalduse esitamise kohustus ette ka hooldajale, ei tule kõnesolevasse sättesse täiendavalt midagi lisada.

1.3.2.7. Testamentaarsete korralduste tagasivõitmine

Autor sooviks täiendavalt peatuda testamentaarsetest korraldustest tulenevatel nõuetel ja pakuks välja, arvestades peatükis 1.2.3.2. ja PärS § X ettepanekuga seoses väljendatud, võlausaldajatele veel ühe kaitsemehhanismi – võimaluse nende nõuete tagasivõitmiseks pankrotimenetluses.

Ettepaneku allikaks on InsO § 322, mis sedastab, et kui pärija on enne pankrotimenetluse algatamist pärandvarast täitnud sundosa nõudeid, annakuid või sihtkäsundeid, on selline toiming samal viisil tagasivõidetav kui pärija tasuta sooritus.

Saksa seadusandluse kohaselt määratakse pärandvara pankroti korral pankrotivara kindlaks üldiste reeglite kohaselt (InsO § 35 jj), see koosneb pärandvarast osas, millele saab pöörata sissenõuet (InsO § 36 lõige 1). Lähtutakse sellest varast, mis kuulus pärandvara hulka pankrotimenetluse algatamisel, mitte pärandi avanemise hetkel. See kätkeb endas ohtu, et pärandi avanemise ja pankrotimenetluse algatamise vahel võib pärandvara väärtus väheneda pärija käsutuste tõttu.¹⁰⁷ Seadusandja on aga püüdnud erinevate vahenditega taastada pärandi

¹⁰⁷ Foerste, U., *Op.cit.*, § 39 rn 659.

avanemise hetke varalist seisu.¹⁰⁸ Nii näeb seadus ette mitmed tagatised, muu hulgas kuulub nende hulka pärija teatud tehingute tagasivõidetavuse võimalikkus. Kui pärija on pärandi võlausaldajate nõudeid juba rahuldanud, on otsustavaks see, kas pärija võis eeldada, et pärandist piisab kõikide nõuete rahuldamiseks. Kui pärija on täitnud sundosa nõude, annaku või sihtkäsundi, on see tagasivõidetav kui kinge.¹⁰⁹

Nagu eelnevalt töö käigus on selgitatud, vajavad kõnesolevad võlausaldajad vähem kaitset kui pärandaja poolt võetud kohustuste võlausaldaja. Isik, kelle nõue tuleneb annakust, omandab tasuta; muud pärandvara võlausaldajad omandavad reeglina tasu eest. Kui annaku võlausaldajad oleksid võrdsed teiste pärandvara võlausaldajatega, siis oleks pärandajal võimalus olla annakutega helde muude võlausaldajate kulul. Seepärast on õigustatud teatud pärandvara võlausaldajate huvide eelistamine teiste pärandvara võlausaldajate huvidele.¹¹⁰

Nende soorituste tagasivõitmise eesmärgiks pankrotimenetluses on tagada see, et need nõuded täidetakse alles siis, kui kõikide teiste võlausaldajate nõuded on täielikult rahuldatud.¹¹¹

Kuhu see sobituks õiguslik raamistikus? Kui võlausaldaja teadis või pidi teadma, et pärandvarast ei jätku pärandvaraga seotud nõuete rahuldamiseks ja ta ei ole nõus nende rahuldamisega oma vara arvel, peab ta esitama pankrotiavalduse. Vastava kohustuse rikkumisel vastutab ta selle tõttu võlausaldajatele tekkinud kahju eest. Kui pärija aga ei teadnud, et pärandvara on ebapiisav, pärija vastutust kahju hüvitamise näol ei kaasne. Kui pärija on sellises olukorras, kus ta ei tea, et pärandvara ei ole piisav, rahuldanud ka testamentaarsetest korraldustest tulenevad nõuded, siis jäävad need kehtima ka siis, kui hiljem selgub, et on siiski nõudeid, mille rahuldamiseks vara ei ole ja tuleb esitada pankrotiavaldus¹¹². Võlausaldajate kaitse huvidest lähtuvalt võiks kaaluda, kas testamentaarsetest korraldustest tulenevaid nõudeid ei saaks sellises olukorras tagasivõita. Sellise lahendusega oleks nende positsioon positiivses õiguses veel selgemalt väljajoonistunud. Nii võiks erisätte näha ette pankrotiseadusesse, lisades selle näiteks PankrS §i 111 või täiesti eraldi sättesse nagu on InsO § 322. Ilmselt, arvestades pankrotiseaduse ülesehitust, võiks vastava täienduse lisada PankS § 111, mis reguleerib kinkelepingu kui VÕS § 259 mõttes tasuta soorituse tagasivõitmist.

¹⁰⁸ Jauernig, O., *Op.cit.*, § 67 rn 11, 12.

¹⁰⁹ Foerste, U., *Op.cit.*, § 39 rn 659.

¹¹⁰ Brox, H. Pärimisõigus, *Op.cit.*, § 36 äärenr 644.

¹¹¹ Jauernig, O., *Op.cit.*, § 67 rn 12.

¹¹² Üleskutsemenetluses esitamata nõuete kohta vt PärS § X ettepaneku juures kirjutatud.

Võrdlusena tooks autor välja täitemenetluse seadustiku¹¹³ § 192, mis käsitleb pärija õigustoimingute tagasivõitmist täitemenetluse raames. Kõnesolev paragrahv sedastab, et kui pärija on täitnud pärandvara arvel sundosanõude, annaku või sihtkäsundi, võib pärandvara suhtes nõuet omav sissenõudja, kes oleks pärandvara pankrotimenetluse korral soorituse saajaga võrreldes eespoolisel või samal järjekohal, nõuda toimingu kehtetuks tunnistamist samal viisil nagu pärija sõlmitud kinkelepingu kehtetuks tunnistamist.

¹¹³ Täitemenetluse seadustik. Vastu võetud 20. aprillil 2005, RT I 2005, 27, 198; RT I, 13.03.2014, 105;

2. PÄRANDVARA PANKROTIMENETLUSE TUUMIKKÜSIMUSED

2.1. Pankrotiavalduse esitamine

2.1.1. Maksejõuetuse määratlus

Selleks, et rääkida pankrotimenetlusest, tuleb lahti mõtestada, mis on pankrot. PankrS § 1 lõige 1 sedastab pankroti legaalse definitsioon, mille kohaselt on pankrot võlgniku kohtumäärusega väljakuulutatud maksejõuetus. Pankroti väljakuulutamise otsustamisel on kõige olulisem välja selgitada, kas võlgnik on maksejõuetu või mitte. PankrS § 31 lõike 1 järgi kuulutab kohus pankroti välja, kui võlgnik on maksejõuetu. Kui võlgnik ei ole maksejõuetu, ei saa tema pankrotti välja kuulutada.¹¹⁴

Majandusteaduses ja ka paljude riikide õiguses tuntakse maksejõuetuse kaht erisugust tähendust: esiteks, *equity insolvency* või *cash flow insolvency*, mis tähendab olukorda, kus võlgnik ei ole võimeline täitma tähtaegselt võlausaldajate nõudeid; teiseks, *balance sheet insolvency*, mis tähendab olukorda, kus võlgniku kohustuste maht ületab tema vara.¹¹⁵ Võlgniku maksejõuetuse all mõistetakse vastavalt PankrS § 1 lõikele 2 olukorda, kui võlgnik ei suuda rahuldada võlausaldaja nõudeid ja see suutmatus ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Sama paragrahvi lõikes 3 sisaldub juriidilisest isikust võlgniku maksejõuetust puudutav täpsustus, nimelt on juriidilisest isikust võlgnik maksejõuetu ka siis, kui võlgniku vara ei kata tema kohustusi ja selline seisund ei ole võlgniku majanduslikust olukorrast tulenevalt ajutine. Tegemist on maksejõuetuse kui mitteajutise iseloomuga võlgadega ülekoormatusega, st olukorraga, kus juriidilisest isikust võlgniku vara ei kata enam olemasolevaid kohustusi.¹¹⁶ Eesti maksejõuetusõiguses tuntakse juriidiliste isikute puhul seega nii *cash flow* (PankrS § 1 lõige 2) kui ka *balance sheet* (PankrS § 1 lõige 3) testi.

Kas pärandvara pankrotimenetluse puhul on maksejõuetuse üldreeglid sobilikud? Autor sooviks siinkohal täpsustada, et pärandvara pankrotimenetluse esemeks – mitte pankrotivõlgnikuks – on teatud eraldatud varakogum – pärandvara. Pankrotimenetluse algatamise alused on seotud selle varakogumiga mitte õigussubjektiga (s.o pärijaga).¹¹⁷ Selles valguses tuleb lugeda pankrotiseaduses sätestatut.

¹¹⁴ Varul, P. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud, *Op.cit.*, lk 361.

¹¹⁵ Manavald, P. Maksejõuetusõigus ja -terminoloogia on jõudmas uude arengujärku. – Õiguskeel IV 2008; Fletcher, I. F. *Insolvency in Private International Law*. Oxford: Clarendon Press 1999, p 3; Yogis, J. *Canadian Law Dictionary*. 5th edition. New York: Barron's 2003, p 113; Garner, B. A. (toim.). *Black's Law Dictionary*. 7th edition. St. Paul, Minnesota: West Group 1999 vs *insolvency*, p 286.

¹¹⁶ Pankrotiseaduse eelnõu (1085 SE) seletuskiri (PankrS seletuskiri), lk 5. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou2&op=ems2&eid=1085&assembly=9&u=20140218220642>.

¹¹⁷ Jauernig, O., *Op.cit.*, § 40 rn 7.

Saksa õiguse, täpsemalt InsO § 320 esimese lause kohaselt on pärandvara pankrotimenetluse algatamise alused maksejõuetus (InsO § 17) ja võlgadega ülekoormatus (InsO § 19). Seega on Saksa õiguses pärandvara pankrotimenetluse algatamise aluste ring laiem, kuivõrd PanrkrS § 1 lõike 3 kohaldamisala on isikuliselt piiratud ja kohaldub vaid juriidilistele isikutele. Samas, kui vaadata InsO § 19 regulatsiooni, siis sisaldub ka seal meie õigusele sarnane piirang. Nimelt näeb InsO § 19 lõige 1 ette, et juriidilise isiku puhul on pankrotimenetluse algatamise aluseks võlgadega ülekoormatus. Saksa õiguses on seega pärandvara pankroti puhul ette nähtud alus, mis üldreeglite kohaselt on kohalduv vaid juriidiliste isikute puhul.¹¹⁸

Olgugi et pärandvara pankrotimenetlust viiakse läbi füüsilise isiku vara suhtes, on varakogumi suhtes toimuv menetlus oma olemuselt sarnane juriidilise isiku suhtes läbiviidava menetlusega.

Johtuvalt eelnevast ning arvestades asjaolu, et pankrotiavalduse esitamise alus on eelkõige olukord, kus pärandvara kohustuste maht ületab positiivse vara, leiab autor, et PanrS § 1 lõige 3 peaks kohalduma ka füüsilise isiku pärandvara pankrotimenetluse osas.

Täiendavalt on Saksa õiguse alusel menetluse algatamise aluseks ka ähvardav maksejõuetus (InsO § 18), kuid selle aluse kasutamine on isikuliselt piiratud – pankrotivõlausaldaja pärandvara ähvardavat maksejõuetust pankrotimenetluse algatamise alusena kasutada ei saa. Täpsemalt sedastab InsO § 320 teine lause, et ähvardav maksejõuetus on menetluse algatamise aluseks, kui menetluse algatamist taotleb pärija, pärandvara valitseja või muu pärandvara hooldaja või testamenditäitja.

Eesti õiguse kohaselt on pankroti väljakuulutamine ähvardava maksejõuetuse korral samuti võimalik. Nii kuulutab kohus PanrS § 31 lõike 1 kohaselt pankroti välja, kui võlgnik on maksejõuetu, kuid sama paragrahvi lõige 3 näeb võlgniku pankrotiavalduse esitamisel ette, et kohus kuulutab pankroti välja ka juhul, kui maksejõuetuse tekkimine tulevikus on tõenäoline. Kuivõrd PanrS § 9 lõige 2 sedastab, et võlgniku surma korral võlgniku pärija, testamenditäitja või pärandi hooldaja esitatud pankrotiavaldusele kohaldatakse vastavalt võlgniku pankrotiavalduse kohta sätestatud, on sarnaselt Saksa õigusele selle pankrotimenetluse algatamise alusele ligipääs isikuliselt piiratud ja võlausaldajatel selle aluse

¹¹⁸ Siinkohal on oluline mainida, et kuni 31. detsembrini 1998 kehtinud *Konkursordnung*, mis oli InsO eelkäija, nägi pärandvara pankrotimenetluse algatamise alusena ette vaid võlgadega ülekoormatuse (§ 215).

kasutamise võimalus puudub. Ähvardava maksejõuetuse olemasolul ei pea esitama pankrotiavaldust, see on ainus vabatahtlik pankrotimenetluse alustamise eeldus.¹¹⁹

2.1.2. Pankrotiavalduse esitamiseks õigustatud isikud

PankrS § 9 lõige 2 näeb ette regulatsiooni pankrotiavalduse esitamiseks võlgniku surma korral. Kõnesolevas olukorras võib pankrotiavalduse surnud isiku vara suhtes esitada võlgniku pärija, testamenditäitja või pärandi hooldaja. Täiendavalt annab PankrS § 9 lõige 1 koostoimes lõikega 2 vastava avalduse esitamise õiguse ka võlausaldajale.

Kõrvutades meie regulatsiooni Saksa õigusega, selgub, et avalduse esitamiseks õigustatud isikute ring on sarnane. InsO § 317 lõige 1 sedastab nimelt, et pärandvara pankrotiavalduse esitamise õigus on igal pärijal, pärandvara valitsejal kui ka muul pärandvara hooldajal, testamenditäitjal, kellel on õigus pärandavara valitseda, ja igal pärandi võlausaldajal. Lisaks näeb InsO § 318 avalduse esitamise õiguse ette ka vara valitsevale abikaasale või elukaaslasele ühisvara hulka kuuluva pärandvara suhtes.

Seadus ei sätesta midagi selle kohta, millisest pärijast me räägime – kas ta peab olema pärandi vastu võtnud, kas tegemist võib olla eel- või järel- või kaaspärijatega. InsO ei piira samuti pärijate ringi, andes vastava õiguse igale pärijale. Seadus soovib sellise sõnastusega saavutada, et igat tüüpi pärijad hõlmatud oleksid.¹²⁰ Saksa õiguses ei välista InsO § 316 lõike 1 kohaselt pankrotimenetluse algatamist ka asjaolu, et pärija ei ole pärandit veel vastu võtnud ega see, et ta vastutab pärandil lasuvate kohustuste eest piiramatult. Õigus pankrotiavalduse esitamiseks on igal kaaspärijal, kuna iga kaaspärija on pankrotimenetluses võlgnik.¹²¹ Kui aga avaldust ei esita kõik kaaspärijad, on see avaldus lubatav, kui pankrotimenetluse algatamise alus põhistatakse. Sellisel juhul kuulab pankrotikohus ära ka teised pärijad (InsO § 317 lõige 2). Pärijate paljususe puhul on menetluse algatamine vastavalt InsO § 316 lõikele 2 lubatud ka pärast pärandi jagamist.

Kas pankrotiavalduse esitamise õiguse kasutamiseks peab pärijal olema pärimistunnistus, mille notar tõestab vastavalt PärS § 171 lõikele 1, kui pärija pärimisõigus ja selle ulatus on piisavalt tõendatud? Riigikohus on lahendites nr 3-2-1-86-08¹²², 3-2-1-125-07¹²³ ja 3-2-1-121-05¹²⁴ leidnud, et pärandaja vara üleminekut ei mõjuta asjaolu, kas

¹¹⁹ SanS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 7.

¹²⁰ Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung, Band 3, *Op.cit.*, § 317 rn 2.

¹²¹ *Ibid.*, § 317 rn 3.

¹²² Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5. novembri 2008. aasta otsus tsiviilasjas 3-2-1-86-08, p 16.

¹²³ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 18. detsembri 2007. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-125-07, 16.

pärandvara kohta on antud välja pärimistunnistus, märkides, et pärimistunnistuse olemasolu või puudumine ei mõjuta iseenesest pärimisõigust. Lähtudes sellest, et Riigikohus on pärija õiguslikku positsiooni jaatanud ka ilma pärimistunnistusega, võiks järeldada, et olukorras, kus pärijad on pärandi vastu võtnud, aga notar ei ole nende pärimisõiguse kohta pärimistunnistust tõestanud, saavad pärijad pankrotiavalduse esitada.

InsO § 317 lõige 3 näeb ette, et kui pärandvara valitseb testamenditäitja, siis pankrotikohus kuulab ära testamenditäitja, kui pankrotiavalduse on esitanud pärija või pärija, kui avalduse on esitanud testamenditäitja. Eestis on avalduse esitamiseks õigustatud nii pärija kui testamenditäitja, kuid ärakuulamiskohustust seadus ette ei näe. Samas, arvestades peatükis 1.3.2.2. testamenditäitja kohta öeldut, võiks kõnesolev ärakuulamine olla kasulik. Eelkõige võiks kaaluda pärija ärakuulamist siis, kui avalduse esitab testamenditäitja, kellel on väga piiratud juurdepääs pärandaja varale ja käsutuspiirang pärijale väga väike; ning testamenditäitja ärakuulamist pärija pankrotiavalduse puhul, kui testamenditäitja õiguste realiseerimiseks on pärija käsutuspiirang oluline ja testamenditäitjal on laiaulatuslik kontroll pärandvara üle.

Testamenditäitja ja pärandvara hooldaja pädevused ja õigused-kohustused iseenesest ei lõpe pankroti väljakuulutamisega, ent kui nende pädevused lõpevad, puudub neil ka õigus pankrotimenetluse algatamiseks.¹²⁵ Autori hinnangul ei oleks põhjendatud, kui näiteks olukorras, kus kohus on vastavalt PärS §ile 115 lõpetanud hoiumeetmete rakendamise, saaks isik, kes oli nimetatud pärandi hooldajaks, pärast valitsemise lõpetamist pankrotiavaldust esitada.

Pankrotiseadus seob võlausaldajate ringi PankrS § 8 lõikega 3 ehk võlausaldaja määratlusega¹²⁶. Nii on pankrotiavalduse esitamiseks isik, kellel on võlgniku vastu varaline nõue, mis on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist. Seega on igal pankrotivõlausaldajal õigus esitada ka pankrotiavaldus. Saksamaa regulatsioon on meie omale väga sarnane – pärandvara pankrotiavalduse esitamisel ei seata pankrotivõlausaldajatele täiendavaid isikust tulenevaid piiranguid. Küll on Saksa seadusandja võlausaldaja pankrotiavaldusele seadnud ajalise piirangu. Pärandi võlausaldaja avalduse pankrotimenetluse algatamiseks võib vastavalt InsO §ile 319 esitada kahe aasta jooksul alates pärandi vastuvõtmisest, hiljem ei ole see enam lubatud. Põhjus on selles, et selleks ajaks pärandvara ja isiklik vara sageli segunenud.¹²⁷ Õiguskindluse argumendist lähtuvalt on see pärijale soodsam regulatsioon ja seda tasuks ka

¹²⁴ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 8. veebruari 2006. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-121-05, p 36.

¹²⁵ Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung, Band 3, *Op.cit.*, § 317 rn 6.

¹²⁶ Pankrotivõlausaldaja määratluse kohta täpsemalt töö peatükis 2.2.2.

¹²⁷ Foerste, U., *Op.cit.*, § 39 rn 657.

pankrotiseaduse puhul kaaluda, arvestades sealjuures küsimustega, milline oleks kohane ajaperiood ja millise sündmusega selle kulgemise algust siduda.

Kas pärandvara pankrotimenetluse algatamise õigust ei võiks olla aga laiemal isikute ringil? Kas ei võiks eeskujuks võtta näiteks pärimismenetluse algatamiseks õigustatud isikute loetelu? Nii näeb PärS§ 166 lõige 1 ette pärimismenetluse algatamise õiguse pärijale, pärandaja võlausaldajale, annakusaajale või muule pärandvara suhtes õigusi omavale isikule. Urve Liin on PärS § 166 lõike 1 puhul leidnud, et fraasi „pärandvara suhtes õigusi omav isik“ tuleb tõlgendada laiendavalt.¹²⁸ Või on muud isikud ehk juba kaetud PankrS § 9 lõikega 3?

PankrS § 9 lõige 3 kohaselt võib seaduses sätestatud juhtudel pankrotiavalduse esitada ka PankrS § 9 lõigetes 1 ja 2 nimetamata isik. Sel juhul kohaldatakse sellele isikule vastavalt võlausaldaja kohta sätestatut, kui seadusest ei tulene teisiti.

PankrS § 9 lõike 3 osas sedastab pankrotiseaduse seletuskiri, et pankrotiavalduse esitamiseks õigustatud isikute hulka on lisatud seaduses sätestatud muu isik (näiteks Eesti Pank krediidasutuste puhul). Tekib küsimus, kas PankrS § 9 lõiget 3 tuleb lugeda nii, et pankrotiavalduse esitamise õigus peab seaduses olema sõnaselgelt kirjas? Seletuskirjas on näitena toodud Eesti Pank, kellel on krediidasutuste puhul pankrotiavalduse esitamise õigus. Täna kehtiva seadusandluse kohaselt Eesti Pangal sellist õigust ei ole, sellist õigust ei olnud ka pankrotiseaduse jõustumise ajal ega isegi selle Riigikokku esitamise hetkel. Küll aga sedastas 1. juulil 1999. aastal jõustunud krediidasutuste seaduse¹²⁹ § 123 lõige 1 punkt 3, et krediidasutuse vastu võib pankrotiavalduse esitada Eesti Pank. Sellises redaktsioonis kehtis see säte Finantsinspektsiooni seaduse rakendamisega seotud seaduste muutmise seaduseni¹³⁰, millega kõnesolevat paragrahvi muudeti ja mille jõustumisel 2002. aasta 1. jaanuaril asendus Eesti Panga pankrotiavalduse esitamise õigus Finantsinspektsiooni vastava õigusega.

Võttes arvesse, et krediidasutuste seaduse kõnesolev muudatus jõustus 1. jaanuaril 2002, pankrotiseaduse eelnõu oli Vabariigi Valitsuse 21. mai 2002. aasta istungi päevakorras¹³¹ ja Riigikogus algatati menetlus 4. juunil 2002¹³², eeldab autor, et on väga

¹²⁸ Liin, U. Uus pärimismenetlus – kuidas edasi?, *Op.cit.*, lk 34.

¹²⁹ Krediidasutuste seadus. Vastuvõetud 9. veebruaril 1999, RT I 1999, 23, 349; RT I, 23.12.2013, 30.

¹³⁰ Finantsinspektsiooni seaduse rakendamisega seotud seaduste muutmise seadus. Vastu võetud 9. mail 2001, RT I 2001, 48, 268.

¹³¹ Vabariigi Valitsuse 21. mai 2002 istungi kommenteeritud päevakord, p 21. Arvutivõrgus kättesaadav:

<http://valitsus.ee/et/uudised/istungid/6827/valitsuse-21.05.2002-istungi-kommenteeritud-p%C3%A4evakord>.

¹³² Pankrotiseaduse eelnõu (1085 SE) menetlus Riigikogus. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou2&op=ems2&eid=1085&assembly=9&u=20140218220642>.

tõenäoline, et seletuskiri oli koostatud ajal, mil Eesti Pangal oli selline pankrotiavalduse esitamise õigus. Autori hinnangul viitab seletuskirjas toodud näide pigem sellele, et PankrS § 9 lõiget 3 ei peaks tõlgendama laialt ja selleks, et lisaks PankrS § 9 lõigetes 1 ja 2 nimetatud isikutele oleks kellelgi täiendav õigus pankrotiavalduse esitamiseks, peab see olema seaduses selgesõnaliselt kirjas.

PankrS § 9 lõike 3 kitsa tõlgenduse kohaselt on pärandvara pankrotimenetluse puhul pankrotiavalduse esitajate ring seega piiratud PankrS § 9 lõikes 1 ja 2 nimetatud isikutega ehk võlgniku pärija, testamenditäitja, pärandi hooldajaga ja võlausaldajaga, kuivõrd ühestki teisest seadusest ei tulene muu isiku õigus esitada pärandvara suhtes pankrotiavaldust. Pärandvara pankrotimenetluse algatamiseks õigustatud isikute ringi laiendamisel peaks seadusandja olema autori hinnangul pigem ettevaatlik. Kui kõnesolevat ringi kaalutakse laiendada, siis olukorras, kui lisataks isikud, kes omavad pärandvara suhtes õigusi, tuleks need isikud selgelt määratleda¹³³ ja mitte lähtuda selle võimalikult laia tõlgendusest. Tasub meeles pidada, et füüsilisest isikust võlgniku puhul on kõnesoleva avalduse esitamise õigus vaid võlgnikul endal ja võlausaldajal.

Pankrotiavalduse esitamise õigust tuleb eristada vastavasisulisest kohustusest, mis pärandvara ebapiisavuse korral PärS § 142 lõike 6 kohaselt lasub pärijal ja pärandvara hooldajal, Saksa õiguses nähakse kohustus pankrotiavalduse esitamiseks ette BGB §ides 1980 ja 1985.

2.1.3. Kohtualluvus

Järgmiseks kerkib küsimus, kuhu tuleb pankrotiavaldus esitada.

Pankrotimenetlus toimub vastavalt PankrS § 3 lõikele 1 kohtu- ja kohtuvälise menetlusena. Sama paragrahvi teise lõike esimene lause sedastab, et pankrotimenetlusele kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud, kui pankrotiseadusest ei tulene teisiti.

Kohtumenetluse puhul on oluline, millised kohtud on pädevad vastavasisulisi kohtuasju lahendama. Pädevuse küsimuse lahendamisel tuleb lähtuda kohtualluvuse reeglitest, mis vastavalt kohtute seaduse¹³⁴ § 4 lõikele 1 sätestatakse seadusega. Tsiviilkohtumenetluse

¹³³ Üheks võimalikuks isikuks, kelle selgesõnalist lisamist pankrotiavalduse esitamiseks õigustatud isikute ringi võiks kaaluda, on Saksamaa InsO § 318 näitel ühisvara hulka kuuluva pärandvara suhtes vara valitsev abikaasa või elukaaslane (arvestades hetkel ühiskonnas toimuvaid diskussioone ja Riigikogu menetluses olevat kooseluseaduse eelnõu 650 SE).

¹³⁴ Kohtute seadus. Vastu võetud 19. juunil 2002, RT I 2002, 64, 390; RT I, 06.02.2014, 14.

seadustiku¹³⁵ (edaspidi *TsMS*) § 69 lõige 1 sedastab, et kohtualluvus on isiku õigus ja kohustus kasutada oma menetlusõigusi kindlas kohtus. Kohtualluvus on üldine, valikuline või erandlik.

Vastavalt PankrS § 4 lõikele 1 kuulub pankrotiasja menetlemine maakohtu pädevusse. Sama paragrahvi teise lõike esimene lause näeb ette, et pankrotiavaldus esitatakse kohtule võlgniku üldise kohtualluvuse järgi. *TsMS* § 69 lõike 2 kohaselt määratakse üldise kohtualluvusega kohus, kuhu isiku vastu võib esitada hagisid ja teha isiku suhtes muid menetlustoiminguid, kui seaduses ei ole sätestatud, et hagi võib esitada või toimingut võib teha muus kohtus.

TsMS § 79, mis reguleerib isiku üldist kohtualluvust, sedastab, et füüsilise isiku vastu võib hagi esitada tema elukoha järgi, kui see ei ole teada, võib tema vastu hagi esitada tema viimase teadaoleva elukoha järgi.

Kui võlgniku suhtes on esitatud mitu erinevat pankrotiavaldust, liidetakse need ühte menetlusse ja pankrotiavaldused vaatab läbi kohus, kellele pankrotiavaldus kõigepealt esitati (PankrS § 4 lõige 3).

Eesti seadusandlus ei näe pärandvara pankrotimenetluse algatamise avalduse suhtes erireegleid ette ei pankrotiseaduses ega tsiviilkohtumenetluse seadustikus. Saksa õiguses määratakse territoriaalne kohtualluvus InsO §iga 315, mis sedastab, et pärandvara pankrotiasja menetlemise ainupädevus on pankrotikohtul, mille tööpiirkonnas oli pärandajal surma hetkel üldine kohtualluvus. Kui FIEst pärandaja majandustegevuse kese asub mujal, on ainupädevus pankrotikohtul, mille tööpiirkonnas nimetatud kese asub. Seega sarnaselt Eestile järgivad pärandvara pankroti avalduse esitamise kohtualluvuse reeglid üldisi põhimõtteid, kuid erinevalt meie õigusest, on Saksa õiguses selgelt välja toodud, kelle järgi seda kohtualluvust määratakse. Nii ei määrata seda ei Saksamaal ega Eestis tegelikult võlgniku ehk pärija¹³⁶, vaid pärandaja järgi, täpsemalt määratakse kohtualluvus pärandaja järgi tema surma hetkel.¹³⁷ Autori hinnangul tuleks pankrotiseaduses seda aspekti täpsustada ja öelda selgelt, et pärandvara pankrotimenetluse algatamise avaldus tuleb esitada pärandaja üldise kohtualluvuse järgi. Vastasel juhul võib tekkida ebaselgus isikus, kellest lähtuvalt kohtualluvust määratakse, eriti arvestades, keda loetakse pärandvara pankrotimenetluses võlgnikuks.

¹³⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Vastu võetud 20. aprillil 2005, RT I 2005, 26, 197; RT I, 13.03.2014, 100.

¹³⁶ Selle kohta täpsemalt töö peatükis 2.2.1.

¹³⁷ Foerste, U., *Op.cit.*, § 39 rn 656.

2.1.4. Pankrotiavalduse vorm ja kohustuslikud lisad

Pärandvara pankrotimenetluse algatamise avalduse jaoks puuduvad seaduses erireeglid, kohaldatakse üldiseid nõudeid, mis on ette nähtud võlgniku ja võlausaldaja avalduse kohta.

Kui pankrotiavalduse esitab võlgniku pärija, testamenditäitja või pärandi hooldaja, kohaldatakse PankrS § 9 lõike 2 teise lause kohaselt pankrotiavaldusele vastavalt võlgniku pankrotiavalduse kohta sätestatud. Nõuded võlgniku pankrotiavaldusele seab PankrS § 13. Kõnesoleva sätte esimene lõige sedastab, et võlgnik peab pankrotiavalduses põhistama oma maksejõuetuse. Teine lause näeb ette, et maksejõuetuse põhistamiseks lisab võlgnik pankrotiavaldusele seletuse maksejõuetuse põhjuse kohta ja võlanimekirja. Võlanimekirjas märgitakse võlgniku võlausaldajate nimed ja nende elu- või asukohad ning nende nõuded, samuti andmed võlgniku vara kohta. Seletusele ja võlanimekirjale kirjutab võlgnik alla. Nende nõuete puhul tuleb aga meeles pidada juba varemöeldut – pärandvara pankrotimenetluse esemeks on pärandvara ja pankrotimenetluse algatamise alused on seotud selle varakogumiga mitte võlgnikuga. Selles valguses tuleb lugeda ka pankrotiseaduses sätestatud. Seega ei pea pärija, pärandvara hooldaja ja testamenditäitja põhistama oma maksejõuetust, vaid pärandvara maksejõuetust; võlanimekirjas ei märgita mitte võlgniku võlausaldajate nimesid ja nende elu- või asukohti ning nõudeid, vaid pärandvara võlausaldajate kohta käiv teave. Andmed esitatakse pärandvara kohta.

Pankrotimenetluse algatamiseks võlgniku avalduse alusel peab olema täidetud seega kaks põhilist eeldust - pärandvara peab olema PankrS § 1 tähenduses maksejõuetu ning seda maksejõuetust tuleb põhistada võlausaldajate nõuetega ning andmetega vara kohta.¹³⁸

Võlausaldaja pankrotiavalduse puhuks ei näe seadus erisusi ette. Pankrotivõlausaldaja avalduse puhul tuleb arvestada PankrS § 10 regulatsiooniga ja kohustusega põhistada pankrotiavalduses pärandvara maksejõuetust, samuti tõendama nõude olemasolu. Sarnaselt võlausaldajatele nõ tavamenetluses võib kohus ka pärandvara pankrotimenetluse võlausaldajat kohustada PankrS § 11 kohaselt tasuma ajutise halduri tasu ja kulutuste katteks kohtu deposiiti kohtu määratud rahasumma, kui on alust eeldada, et pankrotivara selleks ei jätku.

¹³⁸ Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5. mai 2005. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-50-05, p 10.

2.2. Pankrotivõlgnik ja -võlausaldaja

2.2.1. Pankrotivõlgnik

Pankrotimenetluse kontekstis on keskseks küsimuseks, kes on pankrotivõlgnik, kelle vara suhtes menetlust läbi viiakse. PankrS § 8 lõige 1 määratleb pankrotivõlgniku kui füüsilise või juriidilise isiku, kelle suhtes kohus on välja kuulutanud pankroti. Sama paragrahvi teine lõige sedastab, et pankrotivõlgnikuks võib olla iga füüsiline ja juriidiline isik, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti. Pankrotivõlgnikuks ei või olla riik ega kohalik omavalitsusüksus.

Küsimuse olulisus tõusetub seoses pärandvara pankrotimenetluse spetsiifikaga, kus menetlus viiakse läbi teatud varakogumi mitte füüsilise isiku suhtes. See varakogum moodustab osa pärija varast, mida eristatakse nii Eestis kui ka vastavalt Saksamaa õigusele pärija muust varast¹³⁹. Kerkib küsimus, kas sellisel juhul on pärija võlgnikuks pidamine põhjendatud või peaks pankrotivõlgnikuks olema keegi teine. Autor analüüsib järgnevalt, kes on pärandvara pankrotimenetluse puhul pankrotivõlgnikuks.

Surnud isik (pärandaja)

Esimese võimalusena tasub kaaluda, kas pankrotimenetluses ei võiks võlgnikuks olla pärandaja. Selleks, et isik saaks osaleda tsiviilkohtumenetluses, sh ka kohtumenetlusena läbiviidavas pankrotimenetluses, peab tal olema tsiviilkohtumenetlusõigusvõime. TsMS § 204 lõike 1 kohaselt kontrollib kohus menetlusosaliste tsiviilkohtumenetlusõigusvõime ja tsiviilkohtumenetlusteovõime olemasolu ning ei luba selle puudumisel isikul menetluses osaleda. Vastavalt TsMS § 201 lõikele 1 on isiku võime omada tsiviilmenetlusõigusi ja kanda tsiviilmenetluskohustusi. Sama paragrahvi teise lõike esimese lause kohaselt on tsiviilkohtumenetlusõigusvõime igal isikul, kellel on õigusvõime tsiviilõiguse kohaselt. Nagu peatükis 1.1.1. selgitatud, loetakse tsiviilõiguse kohaselt füüsilise isiku õigusvõimeks võimet omada tsiviilõigusi ja kanda tsiviilkohustusi, see võime on ühetaoline ja piiramatu; see algab inimese elusalt sündimisega ja lõpeb surmaga (TsÜS § 7). Seega tulenevalt asjaolust, et surnud isikul ei ole õigusvõimet ja sellest johtuvalt ka tsiviilkohtumenetlusõigusvõimet, ei saa ta pankrotimenetluses menetlusosalisena osaleda.

Võlgnikuks saab pärandajat teatud pankrotiseaduse sätete mõttes siiski lugeda, kuid sellisel juhul ei osale ta pankrotimenetluses pankrotivõlgniku kui menetlusosalisena.

¹³⁹ Ott, C., Vuia, M. Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung, Band 1: §§ 1-79, Insolvenzrechtliche Vergütungsverordnung (InsVV), 3. Auflage, München: Verlag C.H. Beck, 2013, § 11 rn 65.

Kõnesolev olukord puudutab selliseid tehinguid ja toiminguid, mis on sõlmitud või tehtud enne pärandi avanemist, täpsemalt on kohustuse tekkimine omistatav pärandaja sfäärile ja on seotud tema tegevusega enne tema surma. Sellel on eelkõige mõju pärandaja poolt sõlmitud tehingutele ja tagasivõitmisele.¹⁴⁰ Kui vaadata PankrS § 109 lõikes 1 sisalduvad tagasivõitmise mõistet, mille kohaselt tunnistab kohus tagasivõitmisel PankrS §-des 110–114 sätestatud alustel kehtetuks võlgniku tehingu või muu toimingut, mis on tehtud enne pankroti väljakuulutamist ja mis kahjustab võlausaldajate huve, siis ei ole võimalik võlgnikus lugeda kedagi teist, kui surnud isikut ennast, kes tehingu või toimingut tegi. Nii on ka Riigikohus oma määruses nr 3-2-1-13-09 tagasivõitmise puhul avaldanud seisukohta, et nimetatud juhul tuleb võlgnikuks tuleb lugeda isik, kes vaidlustatava tehingu sõlmis ehk pärandaja.¹⁴¹

Pärandvara

Pärandvara pankrotimenetlus viiakse läbi varakogumi osas. Kas sellisel juhul võiks see vara olla pankrotivõlgnikuks?

Olenemata sellest, et pärandvaraga või tema suhtes on võimalik teha õiguslikke toiminguid, ei ole pärandvara füüsiline ega juriidiline isik, kellele on omistatud (tsiviilkohtumenetlus)õigus- ja teovõime. TsÜS § 7 ja TsÜS § 26 omistavad õigusvõime vaid füüsilistele ja juriidilistele isikutele.¹⁴² Pärandvara ei omanda füüsilise ega juriidilise isiku staatust ega seeläbi õigusvõimet ka pankroti väljakuulutamise, mil pärandvarast moodustub PankrS § 35 lõige 1 punkti 1 kohaselt pankrotivara. Seetõttu, nagu ka surnud isik, ei saa varakogum ise olla pankrotivõlgnikuks.

Vajadust analüüsida võimalusi pankrotipesa instituudi kasutusele võtmiseks kehtivas õiguses on korduvalt väljendanud professor Paul Varul¹⁴³, Peeter Viirsalu on pankrotipesa problemaatikale pühendanud *Juridica* artikli¹⁴⁴.

Nii professor Varuli kui Peeter Viirsalu kriitika on eelkõige olnud suunatud pankrotihalduri staatusele võlgniku seadusliku esindajana, pidades seda pankrotiseaduse oluliseks probleemiks, mille lahendusena pakuti välja pankrotipesa kui õiguslik

¹⁴⁰ Jauernig, O., *Op.cit.*, § 67 m 6.

¹⁴¹ RKTKm 3-2-1-13-09, p 11.

¹⁴² *Ibid.*, p 10, 11.

¹⁴³ Prof Varuli ettekanne „Maksejõuetusõigus Eestis: senine areng ja edasised perspektiivid“ 4. oktoobri 2007. a konverentsil „Maksejõuetus – kas üksnes pankrot?“, Viirsalu, S. Konverents „Maksejõuetus – kas üksnes pankrot?“. – *Juridica* IX 2007, lk 668; Varul, P. Maksejõuetuse areng Eestis, *Op.cit.*, lk 237; Varul, P. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud, *Op.cit.*, lk 363.

¹⁴⁴ Viirsalu, P. Pankrotipesa problemaatika. – *Juridica* VI 2008, lk 377-382.

konstruktsioon, mis ei ole küll juriidiline isik, kuid millel on seaduses määratud õigusvõime. Pankrotipesa toimib halduri kaudu, haldur on pankrotipesa seaduslikuks esindajaks.¹⁴⁵

Kriitikale otsustas seadusandja reageerida teisti kui pakutud pankrotipesa konstruktsiooni sissetoomisega pankrotiseadusesse. Pankrotihalduri staatusega seotud kitsaskohtade ületamiseks asendati esindusteooria ametiteooriaga. Sellest täpsemalt töö järgnevas osas. Seega täna, vaatamata ettepanekutele, pole varakogumile antud ei juriidilise isiku staatust ega omistatud talle kui juriidilisele konstruktsioonile osalist pankrotiseaduses määratud õigusvõimet.

Pankrotihaldur

Kuna ei surnud võlgnikul ega pärandvaral ole õigusvõimet ja sellest tulenevalt ka tsiviilkohtumenetluses tsiviilkohtumenetlusõigus- ja teovõimet, tekib küsimus, kas haldur ei võiks pärandvara pankrotimenetluses kanda pankrotivõlgniku kohustusi ja omada vastavaid õigusi.

Kuivõrd pärandvara pankrotimenetlus toimub pankrotiseaduses kohaselt, mis näeb ette, et pankrotimenetlust korraldab eelkõige pankrotihaldur, tuleb ka pärandvara pankroti väljakuulutamisel nimetada pankrotihaldur. Pankrotihalduri ülesanne on lähtuvalt PankrS §ist 2 ja § 108 lõikest 1 eelkõige tegutseda võlausaldajate huvides.¹⁴⁶ Pankrotimenetluses peab haldur küll kaitsma võlgniku seadusest tulenevaid huve ja õigusi, kuid pankrotimenetlus, mida haldur juhib, toimub ikkagi eelkõige võlausaldajate jaoks ja nende huvides.¹⁴⁷

Vastavalt PankrS § 35 lõike 1 punktile 2 läheb pankroti väljakuulutamisega haldurile üle võlgniku vara valitsemise õigus ning õigus olla võlgniku asemel kohtumenetluses menetlusosaliseks vaidluses, mis puudutab pankrotivara või vara, mille võib arvata pankrotivarasse. PankrS § 54¹ lõige 1 sedastab, et pankrotihaldur teeb pankrotivaraga seonduvaid tehinguid ja muid toiminguid. Halduri tegevuse tulemusena tekkivate õiguste ja kohustuste kandjaks on võlgnik, kui seadusest ei tulene teisiti. Haldur osaleb oma ülesannetest tulenevalt poolena võlgniku asemel kohtus pankrotivaraga seotud vaidlustes.

Riigikohtu tsiviilkolleegium leidis oma 21. novembri 2007. a määruses tsiviilasjas nr 3-2-1-120-07 punktis 12, et pärast võlgniku surma esitatud pankrotiavalduse korral tegutseb pankrotihaldur võlgniku pärijate nimel (mitte aga surnud võlgniku, testamenditäitja või pärandi hooldaja nimel). Ka olukorras, kus PankrS § 9 lõike 2 alusel esitab

¹⁴⁵ Varul, P. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud, *Op.cit.*, lk 363. Viirsalu, P., *Op.cit.*, lk 378, 379, 382.

¹⁴⁶ RKTKm 3-2-1-13-09, p 11.

¹⁴⁷ Varul, P. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud, *Op.cit.*, lk 363.

pankrotiavalalduse pärandi hooldaja või testamenditäitja või sama paragrahvi lõigete 1 ja 2 koosmõjus võlausaldaja, tegutseb haldur pärijate nimel. Oma hilisemas lahendis, s.o määruses nr 3-2-1-13-09¹⁴⁸ on Riigikohus jäänud määruses nr 3-2-1-120-07 väljendatud seisukoha juurde, et pärast võlgniku surma esitatud pankrotiavalalduse korral tegutseb pankrotihaldur võlgniku pärijate nimel.

Kõnesolevate Riigikohtu määruste valguses vajalik täpsustada halduri staatusega seonduvat. Mõlemad määrused on tehtud ajal, mil haldur oli võlgniku seaduslik esindaja, mistõttu räägitakse varasemast seadusandlusest tulenevalt pärija nimel tegutsemisest. Seadusemuudatusega loobuti problemaatilisest esindusteooriast ja mindi üle ametiteooriale, millest tulenevalt alates 1. jaanuarist 2010 ei loeta pankrotihalduri tehtavaid tehinguid võlgniku tehinguteks enam mitte esindusõiguse alusel, vaid pankrotihalduri ametist tuleneva pädevuse alusel.¹⁴⁹ Õiguslik olukord on alates otsuse tegemisest mõnevõrra muutnud, kuid põhimõtteliselt see autori hinnangul Riigikohtu öeldut ei muuda. Täna kehtiva seadusandluse kohaselt tegutseb haldur pärija „asemel“¹⁵⁰.

Arvestades halduri positsiooni ja seda, et haldur tegutseb eelkõige võlausaldajate huvides ja lähtuvalt oma ülesannetest võlgniku (pärija) asemel ning tema tegevuse tulemusena tekkivate õiguste ja kohustuste kandjaks on võlgnik (pärija), ei ole ega saakski pankrotihaldur ise olla võlgnik.

Pärija

Haldurit võimaliku pankrotivõlgnikuna käsitlevas osas viidati haldurile kui pärija, aga ka kui võlgniku asemel tegutsevale isikule. Tegemist ei olnud juhusliku või eksliku sõnavalikuga, haldur tegutseb pärandvara pankrotimenetluses, nagu Riigikohus ja seadusandja on sedastanud, pärija kui pärandaja õigusjärglase asemel.

PankrS § 8 lõige 1 määratleb pankrotivõlgniku kui isiku, kelle suhtes kohus on välja kuulutanud pankroti. Võrdlusena räägib PankrS § 9 lõige 2 lause 1 võlgniku surma korral pankrotiavalalduse esitamisest tema vara suhtes. Seega ei viida võlgniku surma korral menetlust läbi pankrotimenetluses võlgnikuks oleva pärija suhtes, vaid pankrotimenetluse esemeks on teatud varakogum ehk pärandvara, mille omanik pärija on.

Saksa õiguskirjanduses sedastatakse, et kuigi pärandvara pankrotimenetlus on peamiselt suunatud pärandaja kohustuste täitmisele, on menetluses võlgnikuks ja

¹⁴⁸ RKTKm 3-2-1-13-09, p 11.

¹⁴⁹ Kohtutäituri seaduse eelnõu (462 SE III) seletuskiri, lk 42-43. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20140301193432>.

¹⁵⁰ Selle kohta ka KRS jt seletuskiri, *Op.cit.*, lk 30.

menetlusosaliseks pärija kui menetluse esemeks oleva ja õigusvõimet mitteomava varakogumi omanik.¹⁵¹ InsOs on pärandvara pankrotiregulatsioon eraldi kümnendas peatükis ja selgelt eristatav konkreetse füüsilise isiku pankrotist juba ka seaduse süstemaatika kohaselt. Sealjuures asub pärija pankrotivõlgniku positsiooni pärast pärandi avanemist. Pärijate paljususe korral on neist igaüks pankrotivõlgnik.¹⁵² Kui seadus viitab pärandi avanemisele eelnenud ajale (nt tagasivõidetava tehingu sõlmimine), saab teatud pankrotiseaduse sätete mõttes võlgnikuks, nagu eelnevalt välja toodud, lugeda pärandaja.¹⁵³

Pärija positsiooni pankrotimenetluses ei muuda ka asjaolu, et pankrotiavalduse esitab vastavalt PankrS § 9 lõikele 2 testamenditäitja või pärandi hooldaja, kuivõrd pärandvara valitsemiseks õigustatud isikud, sh testamenditäitja ja hooldaja tegutsevad pärija nimel. Pankrotivõlgnikuks on abstraktne pärija. Siinkohal tuleb eristada seda, kes on õigussuhte pool ja menetlusosaline ning seda, kuidas teda tähistada ajal, kui tema isik ei ole veel selge.

Samas on siinkohal oluline rõhutada, et kuigi pärandvara pankrotimenetlus piirdub küll päritud varaga, ei tähenda see, et välistatud on täiendav menetlus pärija isikliku vara suhtes.¹⁵⁴

Samas negatiivsed tagajärjed, mille seadus pärandvara pankrotimenetluse algatamisega seob, ei puuduta pärijat, kuivõrd ta ei ole pärandvara pankrotimenetluse algatamise alust ise tekitanud, vaid on selle pärandajalt pärimise teel saanud. Pärandvara pankroti menetlus ei anna seega põhimõtteliselt tunnistust pärija mitteusaldatavusest või varanduslikust olukorrast. Pärandvara pankrotimenetlus viiakse ka läbi pärandaja nime all.¹⁵⁵ Seega pärandvara pankroti väljakuulutamise realiseeruvad küll pärandvara suhtes PankrS § 35 tagajärjed, ent pärija osas ei ole võimalik kohaldada kõiki pankrotivõlgniku osas kehtivaid norme, näiteks kohaldada ärikeeldu (PankrS § 91).

Sooviksin seoses PankrS § 8 lõikega 2 peatuda kohaliku omavalitsusüksuse ja riigi kui pärija staatusel.

Nagu töö esimeses peatükis on selgitatud, ei ole Eesti õiguskorras võimalik, et puudub isik, kellele pärandaja surma korral tema vara üle läheb. Kui puuduvad muud pärijad, on pärijaks riik või kohalik omavalitsusüksus, kes vastavalt PärS § 125 lõikele 1 ei saa

¹⁵¹ Saksa õiguse kohaselt läheb sarnaselt Eesti õigusele isiku surma korral tema vara üle ühele või mitmele isikule, pärija(te)le, kes vastutab pärandil lasuvate kohustuste eest (BGB § 1922 lõige 1, § 1967 lõige 1).

¹⁵² Jauernig, O., *Op.cit.*, § 67 rn 5.

¹⁵³ Münchener Anwaltshandbuch Erbrecht 3., überarbeitete Auflage, München: Verlag C.H. Beck 2010, § 25 rn 110. Brox, H. Pärimisõigus, *Op.cit.*, § 38 äärenr 696.

¹⁵⁴ Foerste, U., *Op.cit.*, § 4 rn 34.

¹⁵⁵ Münchener Anwaltshandbuch Erbrecht, *Op.cit.*, § 25 rn 110.

seadusjärgse pärimise korral pärandist loobuda. Seega on seadusandja näinud muude pärijate puudumisel riigile ja kohalikule omavalitsusele ette kohustusliku pärija staatuse ja nad on seadusjärgsete pärijatena nn sundpärijad¹⁵⁶.

Pärija positsiooni õiguslikud tagajärjed on kohaliku omavalitsuse üksuse (ja riigi) jaoks reeglina samad kui teiste õigussubjektide jaoks.¹⁵⁷ Nii kehtiva PärS § 142 lõike 6 kui väljapakutud muudatusettepanekute kohaselt on nii kohaliku omavalitsuse üksusel kui riigil kohustus esitada pärijana pankrotiavaldus, kui pärandvaral lasuvad kohustused ületavad pärandvara positiivse vara. Sealjuures sedastab PankrS § 8 lõige 2 teine lause selgelt, et pankrotivõlgnikuks ei või olla riik ega kohalik omavalitsusüksus.

Autori hinnangul ei takista pärandvara pankrotimenetluse puhul PankrS § 8 lõige 2 riigil või kohalikul omavalitsusüksusel võlgnikuna menetluses osalemast, kuna seda menetlust ei viida läbi kohaliku omavalitsuse või riigi kui isiku suhtes, vaid pärandvara suhtes, mille omanikuks pärija on saanud. Ilmselt tuleks aga selguse huvides ja vääritimõistmise vältimiseks PankrS § 8 lõiget 2 selles osas täpsustada.

2.2.2. Pankrotivõlausaldaja

2.2.2.1. Pankrotivõlausaldaja määratlus

PankrS § 8 lõige 3 määratleb pankrotivõlausaldaja isikuna, kellel on võlgniku vastu varaline nõue, mis on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist. Millistest võlausaldajatest me pärandvara pankrotimenetluse räägime – kas pärandaja, pärandvara või hoopis pärija võlausaldajatest?

Vastavalt InsO §-le 325 saab pärandvara pankrotimenetluses nõuet esitada vaid nende kohustuste osas, mis lasuvad pärandvaral. Saksa õiguses loetakse vastavalt BGB 1967 lõikele

¹⁵⁶ Mikk, T, *Op.cit.*, lk 66.

¹⁵⁷ Siinkohal tasub mainimist, et kuni 31. detsembrini 2013 eristas seadusandja sõltuvalt pärija isikust õiguslikke tagajärgi teatud pärandvarasse kuuluvate esemete suhtes, sedastades kogumispensionide seaduse (RT I 2004, 37, 252; RT I, 23.12.2013, 43) § 28 lõike 3 punktis 1, et kui ainupärijaks on juriidiline isik (sh kohaliku omavalitsuse üksus või riik avalik-õigusliku juriidilise isikuna) või kõik kaaspärijad on juriidilised isikud, tunnistab registripidaja pärandvara hulka kuuluvad kohustusliku pensionifondi osakud kehtetuks. Õiguskantsler leidis oma 21. augusti 2008. aasta märgukirjas nr 6-1/111696/1203904 Rahandusministeeriumile, et see on vastuolus põhiseaduse § 32 lõikest 4 tuleneva testeerimisvabadusega ning juriidilise isiku õigusega saada temale pärandatud vara omanikuks. 1. jaanuaril 2014 jõustusid muudatused, mis tehti investeerimisfondide seaduse, kogumispensionide seaduse ja sotsiaalmaksuseaduse muutmise seadusega. Kõnesolevate muudatusega jäeti kõnesolev osakute kehtetuks tunnistamise alus seadusest välja ning anti ka juriidilistest isikutest ainupärijatele õigus kohustusliku pensionifondi osakute tagasivõtmiseks (avaldus osakute rahaks tegemiseks). Täpsemalt investeerimisfondide seaduse, kogumispensionide seaduse ja sotsiaalmaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu (501 SE) seletuskirjas, mis on arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=b3cada55-360f-4081-89e6-0ecb85fe9112&>.

2 pärandil lasuvate kohustuste hulka kuuluvad peale pärandaja võlgade ka pärija kui niisuguse kohustused, eriti need, mis tulevad sundosa saamise õigusest, annakutest ja sihtkäsunditest. Täpsemalt eristatakse pärandaja, pärandi avanemise¹⁵⁸, pärandvaraga seotud kulutustest tulenevaid¹⁵⁹ ning pärandvara pärija v lgasid¹⁶⁰. Kolme esimest liiki võlgade eest vastutab pärija piiratud vastutuse korral ainult pärandvaraga, viimase kategooria võlgade eest vastutab ta nii pärandvara kui isikliku varaga.¹⁶¹

Eestis on pärandil lasuvate kohustuste ring Saksamaale suhteliselt sarnane, eristades pärandaja enda kohustusi, mida pärija peab täitma ja pärijaga seotud kohustusi, mis tuleb pärandvara arvelt täita, kui pärandvara on piisavalt. Seega lisaks pärandaja kohustustele on pärandiga seotud kohustused ka need, mis tekivad pärija enda õiguslikust seisundist, näiteks pärandaja matuse kulude kandmise kohustus ja ka testamentaarsetest korraldustest tulenevad kohustused.¹⁶²

Arvestades peatükis 1.3 tehtud ettepanekuid, mille kohaselt korraldataks pärandvara ebapiisavusega seotud küsimused pankrotiseaduse alusel, tuleks pankrotimenetluses ette näha võimalus pärimisõiguslike nõuete rahuldamiseks ja tagada nõudeõigust omavate isikute ligip as menetlusele. Pankrotimenetluse raames peaks toimuma kõikide pärandvaraga seotud nõuete rahuldamine, sh PärS  is 142 sisalduvate kohustuste täitmine. Samas leiab autor, et PärS   142 lõike 1 punktis 1 toodud kulude osas ei peaks nimetatud soorituse teinud isik esitama oma nõudeid pankrotivõlausaldajana ja sellises positsioonis menetluses osalema, sh neid nõudeid kaitsma. Need kulud peaksid saama täidetud pankrotivaraga seotud väljamaksetena, selle kohta täpsemalt peatükis 1.2.3

¹⁵⁸ Pärijat kui sellist puudutavad kohustused – tegemist ei ole mitte kohustustega, mis tekkisid pärandaja isikus ja läksid pärandi avanemisel üle pärijale, vaid need on kohustused, mis tekkisid pärija isikus kõige varem pärandi avanemisel. Nendeks kuludeks loetakse Saksa õiguses teiste hulgas sundosa igusest tulenevad kohustused, annakud, sihtkäsundid ja pärija matmise kulud. Brox, H. Pärimisõigus, *Op.cit.*,   36 äärenr 656.

¹⁵⁹ Täiendavalt eristatakse pärandvaraga seotud kuludest tulenevaid v lgu, mis tekivad peale surma pärandvara likvideerimisel või pärandvara kasuks tehtavate tehingute käigus. Siia gruppi kuuluvad teiste hulgas pärandvara hoiumeetmete, inventuuri tegemise kui ka pärandvara pankroti kulud. Brox, H. Pärimisõigus, *Op.cit.*,   36 äärenr 657. Dr Brox peab ise seda võlgade gruppi pärandi avanemise hulka kuuluvaks, kuivõrd õiguslikes tagajärgedes erinevust ei ole. Need on kohustused, mis tekivad pärija isikus ja mille eest vastutab pärandvara.

¹⁶⁰ Kuivõrd viimase kategooria võib segamini ajada selliste kohustustega, mis on seotud pärija endaga ja millel puudub puutumus pärandvara pankrotimenetlusega ning mis ei kuulu kõnesolevas pankrotimenetluses rahuldamisele, tooksin vastava kohustuste rühma kohta näite. Kui pärija sõlmib pärandvara hulka kuuluva kinnisasja h davavaliku paranduse teostamiseks lepingu, siis on v lgneta v töötasu pärandvaral lasuv kohustus. Lepingupoolena vastutab pärija ka oma isikliku varana, kui ta ei lepi töövõtjaga kokku, et võla eest vastutab üksnes pärandvara. Brox, H. Pärimisõigus, *Op.cit.*,   36 äärenr 658.

¹⁶¹ Brox, H. Pärimisõigus, *Op.cit.*, Brox   36 rn 662.

¹⁶² KRS jt seletuskiri, *Op.cit.*, lk 16.

Kuivõrd pankrotivõlausaldajaks ei peaks olema mitte vaid pärandaja võlausaldajad (PärS § 142 lõige 1 punktis 2 nimetatud nõuded), vaid pärandi võlausaldajad laiemalt, tuleb eelkõige analüüsida nende võlausaldajate positsiooni, kelle nõue tuleb annakutest vms testamentaarsetest korraldustest ja on suunatud pärija vastu (PärS § 142 lõige 1 punktis 3 nimetatud nõuded). PankrS § 8 lõike 3 praegune määratlus põhimõtteliselt ei välista, et sellised isikud pankrotivõlausaldajate ringi kuuluvad. Pankrotivõlausaldaja definitsioon räägib isikutest, kellel on nõue võlgniku vastu, mis on tekkinud enne pankroti väljakuulutamist.

Tuues konkreetse näitena annakusaaja, siis on tema näol tegemist isikuga, kellel on võlaõiguslik nõue pärija vastu testamentaarsete korralduste täitmiseks, mis tekib pärandi avanemisel ja mille täitmine toimub pärandvara arvel. Pidades silmas töö pankrotivõlgnikku käsitlevat osa, milles autor jõudis järeldusele, et varakogumi suhtes läbiviidavas pärandvara pankrotimenetluses on pankrotivõlgniku positsioonis pärija, siis vastav eeldus PankrS § 8 lõikes 3 põhimõtteliselt sobib, kuivõrd pärandajat loetakse võlgnikuks selliste tehingute ja toimingute puhul, mis seonduvad ajaga enne tema surma, pärija asub võlgniku positsiooni pärandi avanemisega ja annakusaaja nõue tekib pärandi avanemisel. Olgugi et kõnesoleva määratluse alla on võimalik paigutada need isikud, kelle nõue tuleneb testamentaarsetest korraldustest, oleks autori hinnangul sätte selgitamisest abi. Ümberformuleerimine võiks tuua selgemalt välja, et pankrotivõlausaldajaks on ka need isikud, kelle nõude puhul on kohustatud isikuks pärija ja kelle enne pankroti väljakuulutamist tekkinud nõue tuleb rahuldada pärandvara arvel.

PankrS § 8 lõike 3 ajaline eeldus sobib pärast isiku surma algatatud menetluse puhul samuti, sest annakust tuleneva nõude tekkimise aeg eelneb pärandvara pankroti väljakuulutamisele. Olukord on oluliselt problemaatilisem, kui isik sureb menetluse ajal ja selleks hetkeks on füüsilise isiku pankrotimenetluses pankrot välja kuulutatud. Autor ei analüüsi, nagu sissejuhatuses sedastatud, selle töö täpsemalt raames kitsaskohti, mis seonduvad olukordadega, kus füüsilisest isikust pankrotivõlgnik sureb pankrotimenetluse ajal, kuivõrd nimetatud küsimustering ja kehtiva õiguse pinnalt tõusetuvad küsimused väärivad omaette vähemalt magistritöö mahuks käsitlemist.

Saksa õiguskirjanduses on leitud, et sundosa nõuded, annakud ja sihtkäsundi täitmisest tulenevad nõuded ei tohiks tegelikult üldse olla pärandvara pankrotimenetluses rahuldatud, kuna need nõuded on suunatud pärija kui niisuguse vastu. Kui aga nende rahuldamine pärandvara pankrotimenetluses siiski toimub, ei tohi see vähemalt pärandaja võlausaldajaid

kahjustada ja sestap on nad nn vähemõigustatud võlausaldajad, kelle nõuded rahuldatakse kõige viimases järjekorras.¹⁶³

Testamentaarsete korralduste puhul on oluline see aspekt, et nendest tulenevate nõuete rahuldamine on seotud pärandvara piisavusega. Kui pärandvara ei ole, siis puudub ka kohustus neid korraldusi täita. Pankrotimenetluse algatamine on seotud olukorraga, kus varakogumisse kuuluv passiva ületab aktivat. Nii praeguse PärS § 142 lõike 1 punkti 3 kohaselt kui tehtud ettepaneku alusel täidetakse need nõuded viimases järjekorras ja kui pärandvara ebapiisavus tuleneb testamentaarsetest korraldustest, ei ole kohustuslik esitada pankrotiavaldust (PärS § 142 lõige 1 punkt 3 koosmõjus lõikega 6, PärS § X). See ei peaks aga viima nende pankrotimenetlusest välistamiseni, olenemata sellest, et mitte-eelistatud positsioonis on nende nõuete kasvõi osalise rahuldamise tõenäosus väike. Autor leiab, et neil peaks siiski võlausaldajate võrdsuse põhimõttele tuginedes olema õigus oma nõue pankrotimenetluses esitada. Siinkohal tuleb arvestada ka kollektiivsuse põhimõttega, mis on pankroti juhtivaks menetluspõhimõtteks ja tähendab, et võlausaldajad võivad saada makseid vaid pankrotimenetluse kaudu. Nii näeb PankrS § 44 lõige 1 ette, et pärast pankroti väljakuulutamist võivad pankrotivõlausaldajad esitada oma nõudeid võlgniku vastu ainult pankrotiseaduses sätestatud korras, mille kohaselt toimub ka nende nõuete rahuldamine. Sellest tuleneb asjaolu, et võlausaldaja on kohustatud kollektiivsest pankrotimenetlusest osa võtma, kui ta soovib võlgnikult makseid saada. Menetlusest väljajäämine tähendab oma õiguste kaotamist. Pankrotimenetluses osalemise kohustusega võetakse võlausaldajalt individuaalse tegutsemise võimalus.¹⁶⁴ Kõnesolevatele võlausaldajatele ligipääsu keelamine pankrotimenetlusele ja nende ilma jätmine igasugusest õigusest oma nõude esitamiseks, on autori hinnangul põhjendamatu.

Vastavalt Saksa õigusele on pankrotivõlausaldajateks vaid pärandvara võlausaldajad, mitte aga pärija võlausaldajad. Pärija isiklikel võlausaldajatel puudub õigus osaleda pärandvara pankrotimenetluses.¹⁶⁵ Nii peaks see olema ka Eesti õiguses. Pärija isiklike võlausaldajate nõuete rahuldamine on võimalik pärija isikliku vara arvelt ja neil ei peaks olema võimalust olla soodustatud isikuks pankrotivarast tehtavate väljamaksete puhul pankrotimenetluses. Põhimõtteliselt ei välista PankrS § 8 lõike 3 sõnastus, et pärija isiklikud võlausaldajad, kellel tekkis nõue pärija vastu ajavahemikus pärandi avanemisest pankroti

¹⁶³ Foerste, U., *Op.cit.*, § 39 rn 664.

¹⁶⁴ Saarma, T., *Op.cit.*, lk 357; Koulu, R. Uusi Konkurssilaki, *Op.cit.*, lk 62; Adler, B. E. Bankruptcy and Risk Allocation. – Cornell Law Review III (77) 1992, p 445.

¹⁶⁵ Ott, C., Vuia, M. Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung, Band 1, *Op.cit.*, § 11 rn 65.

väljakuulutamiseni, võiksid samuti olla kõnesolevas menetluses pankrotivõlausaldajaks. Selline ei oleks aga korrektne õiguslik olukord ning seadust tuleks sellest johtuvalt täpsustada.

2.2.2.2. Pärija võlausaldajana

Lisaks eelnevalt välja toodud võlausaldajatele, kelle nõue tuleneb testamentaarsest korraldusest, on pankrotivõlausaldajatel pärandvara pankrotimenetluses veel üks erandlik omadus võrreldes üldiselt kehtivate reeglitega: pärija võib ise olla võlausaldajaks ja teda tuleb sellisel juhul kohelda samamoodi kui teisi võlausaldajaid.¹⁶⁶ Pärija on Saksa õiguses pankrotivõlausaldaja, kui tal on pärandaja vastu nõue (InsO § 326 lõige 1). See tuleneb varamasside eraldamisest pärandvara pankrotimenetluses.¹⁶⁷

Mis saab Eesti õiguse kohaselt, kui pärandajal oli nõue pärija vastu või vastupidi – pärijal pärandaja vastu? Kas meie õiguse kohaselt saab pärija oma nõuded pankrotivõlausaldajana pärandaja vastu pankrotimenetluses esitada ja haldur nõuda pärijalt oma kohustuste täitmist?

Eesti õiguse kohaselt lõpeb võlasuhe isikute kokkulangemisega (VÕS § 186 punkt 3, VÕS § 206). Kokkulangemine on spetsiifiline võlasuhte lõppemise viis, kui võlgnik muutub samaaegselt võlausaldajaks või vastupidi. Täpsemalt nimetab seadus kokkulangemiseks olukorda, kus võlasuhte järgi õigustatuks ja kohustatuks isikuks saab sama isik ehk võlasuhte võlausaldaja ja võlgniku positsioonid langevad kokku ühes ja samas isikus. Võlasuhte poolte kokkulangemine saab toimuda reeglina pärast võlasuhte tekkimist õigusjärglusest, mille tagajärjel võlasuhtest tulenev nõue läheb üle võlasuhte järgi kohustatud isikule. VÕS § 186 punkt 3, mille kohaselt võlasuhe lõpeb kokkulangemisega, ei ole oma sõnastuselt päris täpne, sest võlasuhe ei pruugi kokkulangemisel vastavalt VÕS §-ile 206, kus sisaldub täpsem kokkulangemise regulatsioon, tegelikult alati lõppeda.¹⁶⁸ VÕS § 206, mille eesmärk on reguleerida võlgniku ja võlausaldaja kokkulangemise õiguslikke tagajärgi, lõige 1 sedastab, et võlasuhe lõpeb võlgniku ja võlausaldaja kokkulangemisega ühes isikus. Kui võlgniku ja võlausaldaja isik on võlasuhtes kokku langenud, kuid sellel isikul on võlasuhte jätkumiseks õigustatud huvi, siis võlasuhe ei lõpe. Kokkulangemise tagajärjeks on seega üldjuhul vastava võlasuhte täielik või osaline lõppemine, välja arvatud, kui on õigustatud huvi vastupidise tagajärje saabumise vastu. Võlasuhe lõpeb ainult siis, kui isikute kokkulangemine antud võlasuhtes on täielik (VÕS § 206 lõige 2). Kui näiteks ühel poolel oli isikute paljusus ja

¹⁶⁶ Foerste, U., *Op.cit.*, § 39 rn 664.

¹⁶⁷ Jauernig, O., *Op.cit.*, § 67 rn 8.

¹⁶⁸ Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. VÕS Komm, *Op.cit.*, § 186 komm p 4.3.

kokkulangemine toimub ainult ühe isiku suhtes, siis ei too isikute kokkulangemine kaasa võlasuhte lõppemist.¹⁶⁹

Vastavalt pärimisseaduse seletuskirjale langevad pärandi avanemisel võlgniku kohustus ja võlausaldaja õigus pärija isikus kokku ja pärandaja-pärija õigussuhe lõpeb, sest keegi ei saa olla iseenda võlgnik ja võlausaldaja. PärSis on kaks erisust seoses kokkulangevusega¹⁷⁰:

- PärS § 55 lõige 5: järelpärimise tähtpäeva või tingimuse saabumisel taastuvad pärandi avanemisel võlgniku ja võlausaldaja kokkulangemise tõttu lõppenud võlasuhted. Kui eelpärija ja pärandaja vahel oli enne pärandaja surma mingi õigussuhe, siis pärandaja surmaga läheb pärandaja positsioon selles õigussuhtes üle eelpärijale, st võlgniku kohustus ja võlausaldaja õigus langevad eelpärija isikus kokku. Kõnealune õigussuhe lõpeb. Pärandvara üleminekul järelpärijale õigussubjekt muutub, mistõttu on võimalik taastada pärandi avanemisega lõppenud suhted. Nii näiteks võlgneb eelpärija järelpärijale selle, mis ta võlgnes pärandajale, ja ta võib omakorda järelpärijalt nõuda seda, mida talle võlgnes pärandaja.¹⁷¹

- PärS § 69 lõige 3: kui testaator on määranud annakuks talle pärija vastu kuuluva nõude või õiguse, millega on koormatud pärija asi või õigus, ei loeta pärandi avanemisel võlgniku ja võlausaldaja kokkulangemise tõttu lõppenud võlasuhteid annakusaaja suhtes lõppenuks. Kui pärandaja määrab PärS § 56 lõike 2 kohaselt annakuks talle kuuluva nõude pärija vastu, langevad pärandieseme üleminekuga pärijale pärandaja kui võlausaldaja õigused kokku pärija kui võlgniku kohustustega, mistõttu kõnealune õigussuhe lõpeb seoses VÕS §iga 20). Selleks et annakusaajal oleks siiski võimalik annakut täita, sätestab PärS § 69 lõige 3, et annakusaaja suhtes ei loeta nõuet sellisel juhul lõppenuks.¹⁷²

Pärandvara pankrotimenetluses, kus me räägime nõuete esitamisest ja rahuldamisest teatud varakogumi arvel, peaks autori hinnangul taastuma pärandi avanemisel võlgniku ja võlausaldaja kokkulangemise tõttu lõppenud võlasuhted. Nagu Saksa õiguses, peaks ka Eesti õiguses pärijal olema võimalus olla pankrotimenetluses pankrotivõlausaldajaks ja ta peaks saama esitada pankrotimenetluses nõudeid, mis tal pärandaja vastu olid. Pärija peaks olema samasugune võlausaldaja kui teised võlausaldajad ja osalema selle pankrotivara, mille arvelt rahuldatakse võlausaldajate nõudeid vastavalt nende järkudele, jaotamises, kui tal pärandaja vastu nõue oli. Lisaks peaks olema võimalus ka vastupidiseks olukorraks – kui pärandajal oli

¹⁶⁹ *Ibid.*, § 206 komm p 4.

¹⁷⁰ PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 10.

¹⁷¹ PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 10.

¹⁷² PärS seletuskiri, *Op.cit.*, lk 12.

nõue pärija vastu, peaks selle saama nõuda pankrotivarasse, sest muidu kahjustataks teiste võlausaldajate huvisid.

Pärija vastu on ka tänase pankrotiseaduse kohaselt võimalik pärandvara pankrotimenetluses nõudeid esitada. Kui me vaatame olukorda, kus pärija on osaline pärandvara pankrotimenetlusega seotud kohtumenetluses, on üheks menetluse pooleks pärija, teise poolena osaleb pärast eelnevalt viidatud seadusemuudatust vastavalt hageja või kostjana haldur. Näiteks tagasivõitmise hagides on hagejaks pankrotihaldur, kostjaks pärija.¹⁷³ Pärija positsiooni pankrotivõlausaldajana ei välista praegusel juhul PankrS § 8 lõige 3, kuid problemaatiliseks muutub asi konfusiooni aspektist, mistõttu oleks selge erisus VÕSi üldregulatsioonist pärandvara pankroti puhuks vajalik.

Seades Saksa õiguse eeskujuks (eelkõige BGB § 1976, InsO § 326 lõige 1), teeb autor ettepaneku ette näha selge regulatsioon, et kui algatatakse pärandvara pankrotimenetlus, ei loeta pärandi avanemise tagajärjel õiguse ja kohustuse kokkulangemise tõttu lõppenud õiguslikke suhteid lõppenuks, võimaldades selgelt kõnesoleva õigussuhte lugemist pärandvara masside lahususe tõttu tagasiulatuvalt mittelõppenuks.¹⁷⁴

¹⁷³ PankrS § 35 lõige 1 punkt 2, PankrS § 54¹ lõige 1; täpsemalt Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 20. märtsi 2013. a määrus nr 3-2-1-15-13, p 13.

¹⁷⁴ Brox, H. Pärimisõigus, *Op.cit.*, § 38 rn 680.

KOKKUVÕTE

Autor on töö sissejuhatuses püstitanud kuus eesmärgi, mille saavutamiseks on ta analüüsinud kehtivat õigust, õigusalast kirjandust, kohtupraktikat ja võrrelnud Eesti regulatsiooni Saksamaa pärandvara pankrotimenetluse regulatsiooniga.

Kõnesoleva magistritöö esimeseks eesmärgiks oli uurida pärandvara pankroti õiguslikku raamistikku.

Pärandvara, mille moodustab pärandajale kuulunud õiguste ja kohustuste kogum tervikuna, läheb pärandaja surma korral pärijale üldõigusjärgluse korras automaatselt üle. Pärijal on õigus pärand vastu võtta või sellest loobuda. Samas ei ole Eesti õiguskorras võimalik, et puudub isik, kellele pärandaja surma korral tema vara üle läheb. Kui kõik nõ erapärijad pärandist loobuvad, näeb seadus sundpärijana ette kohaliku omavalitsuse või riigi.

Kui isik pärandist loobub, välistab ta sellega seotud õiguslike tagajärgede saabumise enda suhtes. Kui pärija võtab pärandi vastu, realiseerib ta oma positsiooni pärandaja üldõigusjärglasena. Sellisel juhul on üks tähtsamaid küsimusi pärija vastutus pärandvaraga seotud kohustuste eest. Vastavalt Eesti õigusele vastutab pärija reeglina piiramatult – kui pärandvarast ei jätku pärandaja kohustuste täitmiseks, laieneb vastutus lisaks pärandvarale ka pärija isiklikule varale. Erand pärija piiramatu vastutuse põhimõttest ja sellest tulenev õigus keelduda kohustuste rahuldamisest ulatuses, mis ületab pärandvara, on pärijal olukorras, kus viiakse läbi pärandvara inventuur või pärandvara pankrotimenetlus.

Inventuuriga piiratakse pärija vastutust, kui pärija on õigeaegselt nõudnud inventuuri läbiviimist ja pärast inventuuri tegemist kohustused vastavalt PärS §ile 142 täitnud. Pärandvara inventuur kaitseb pärijat isikliku varaga vastutamise eest, kui pärandvara aktiva ületab passivat. Kui vara on ebapiisav pärandvara nimekirja kantud kohustuste täitmiseks, tuleb arvestada PärS § 142 lõikega 6, mis näeb pärandvara ebapiisavuse olukorras vastutuse piisamiseks täiendava tingimusena ette pankrotiavalduse esitamise. Pärandvara ebapiisavuse puhul ei ole pankrotiavalduse esitamine alternatiivne vastutuse piiramise vahend, vaid kohustuslik lisatingimus. Täiendavalt on võimalik pärijal oma vastutuse piiramiseks esitada pärandvara pankrotiavaldus inventuuri tegemata, kui on selge, et pärandvara on maksejõuetu ja pärija suudab seda kohtule põhistada. Kui kohtule pankrotiavaldus esitatakse, viiakse pärandvara kui varakogumi osas läbi pankrotimenetlus üldiste pankrotieeskirjade järgi. Pärija vastutus on piiratud nii olukorras, kus pankrot kuulutatakse välja kui menetluse lõppemisel raugemisega pankrotti välja kuulutamata.

Magistritöö teiseks eesmärgiks oli kaardistada ja kirjeldada pärandvara pankrotimenetluse süsteemseid kitsaskohti.

Autori hinnangul näeb seadusandlus maksejõuetu pärandvaraga tegelemiseks ette suhteliselt keerulise menetluse, mis teatud aspektides on dubleeritud, teatud aspektides puudulik. Dubleerimine tuleneb eelkõige kahe seaduse kohatisest paralleelsusest, puudulikkus sellest, et ei ole pärandvara pankrotimenetluse spetsiifikat arvestavat erinormistikku. Nii regulatsiooni teatav dubleeriv iseloom kui puudulikkus toovad endaga kaasa raskusi – seda nii seaduse tõlgendamisel kui ka rakendamisel.

Dubleeriva iseloomuga seondult piiras autor töös käsitlevate probleemide ringi ja käsitles seoses töö piiratud mahuga kahte keskset kitsaskohta.

Esiteks analüüsis autor pärandvaraga seotud küsimuste ammendava lahendamise võimalikkust pärimismenetluses. Käsitledes pärimisseaduse ainukohaldamise võimalikkust, püstitas autor küsimuse, kas ei võiks loobuda pankrotimenetluse läbiviimisest ja lahendada ebapiisava pärandvara küsimusi pärimisseaduses, kus on juba täna olemas sätted nii pärandvara koosseisu kindlaksmääramiseks, võlausaldajate väljaselgitamise kui ka nõuete rahuldamise järjekorra kohta. Analüüsides pärimisseaduse menetluslikke puudujääke, keskendudes sealjuures vaidlustamisele, tagasivõitmisele ja täiendavatele kaitsemehhanismidele, jõudis autor seisukohale, et pärimismenetluse regulatsioon on põhjendatud olukorras, kus vara on piisavalt võlausaldajate nõuete rahuldamiseks. Ebapiisava pärandvara kontekstis ei ole aga praegu kehtivas pärimisseaduse normistikus standard võlausaldajate kaitseks piisav ning sellest tulenevalt vastus püstitatud küsimusele oleks, et kehtiva seaduse valguses ei tohiks pankrotimenetluse läbiviimisest loobuda ja ebapiisava pärandvara küsimusi lahendada pärimisseaduses.

Teiseks peatus autor väljamaksete tegemisel varakogumist pärandvara pankrotimenetluse raames, mida autor ise peab menetluste paralleelsusega kaasnevaks peamiseks kitsaskohaks. Probleemaatiliseks teeb väljamaksete küsimuse asjaolu, et puudub selgus, kas pankrotimenetluse raames tuleb lähtuda pankrotiseaduses sätestatud väljamaksete järjekorrast või tuleb arvestada PärS §is 142 ette nähtud pärandvaraga seotud kohustuste täitmise järjekorraga. Kui pärimisseaduse erisusi tuleb pankrotimenetluse läbiviimisel kohaldada, tekib küsimus, millistesse pankrotiseadusega ette nähtud väljamaksete kategooriasse need kuuluvad. Autor jõudis tulemusele, et arvestades PärS § 142 eesmärki ja pärandvara pankrotimenetluse erinormide puudumist tervikuna, tuleb pärimisõiguslikke kohustusi pärandvara pankrotimenetluses arvestada ja need kuuluvad selles menetluses ka rahuldamisele. Sellist seisukohta on jaatanud ka kohtupraktika. Autor võrdles ja analüüsis pärimis- ja pankrotimenetluses tehtavate väljamaksete regulatsiooni ja hierarhilist ülesehitust ning jõudis seisukohale, et PärS § 142 lõike 1 punktis 1 nimetatud kulud peaksid kuuluma

rahuldamisele pankrotimenetlusega seotud väljamaksena PankrS § 146 lõige 1 punktis 2 nimetatud kategoorias. Testamentaarsetest korraldustest tulenevad nõuded peaksid autori hinnangul kuuluma pankrotimenetluses rahuldamisele kõige viimasena, s.o pärast kõikide teiste võlausaldajate nõuete PankrS § 153 alusel rahuldamist.

Magistritöö kolmandaks eesmärgiks oli kaardistada ja kirjeldada võimalikke lahendusi pärandvara pankrotiga seotud kitsaskohtade ületamiseks. Autor pakkus paralleelsusest, puudulikkusest ja keerukusest tingitud raskuste ületamiseks välja kaks võimalikku lahendust, mida ta võrdlevalt analüüsis.

Esimese lahendusena käsitles autor kehtiva regulatsiooni säilitamist koosmõjus selle parema rakendamisega. Sellisel juhul regulatsiooni muudatusi ei tehtaks, kuid võimalik oleks kehtiva normistikku parem rakendamine. Autor jõudis seisukohale, et kõnesolev lahendus ei annaks soovitud tulemusi ja kehtiva seadusandluse säilimisel muudatusteta ei ole võimalik lahendada tõstatatud probleeme.

Teise lahendusena pakkus autor välja uue regulatsiooni kehtestamise. Sellisel lahendusel oleks omakorda kaks võimalust – olukord, kus pärandvara kohustused ületavad õigusi, lahendatakse kas pärimisseaduse või pankrotiseaduse alusel. Alusnormistik, mille pinnalt täiendavat regulatsiooni kehtestada, on mõlema seaduse puhul olemas.

Autor jõudis seisukohale, et kuivõrd pärimisseaduses ette nähtud menetlus ei ole oluliste muudatuste sisseviimiseta piisav selleks, et viia maksejõuetu pärandvara suhtes menetlus läbi kehtivate pärimisõiguslike reeglite alusel, tuleks pärandvara pankrotimenetluse eeskirjad viia pankrotiseadusesse, kuhu maksejõuetu pärandvara osas läbiviidav menetlus ka oma olemuselt paremini sobib ja kus on juba täna olemas vastav mehhanism, mille kohandamine ja täiendamine ei vaja regulatsiooni põhjalikku ning sisulist muutmist.

Selleks, et tehtud ettepanekut uue regulatsiooni kehtestamiseks realiseerida, tuleb lisaks erireeglistiku loomisele pankrotiseadusesse teha muudatused ka pärimisseadusesse. Autor pakkus välja omapoolsed lahendused, mille sisseviimine võiks muuta regulatsiooni selgemaks ja hõlbustataks maksejõuetu pärandvara suhtes menetluse läbiviimist, muutes selle lihtsamaks ja efektiivsemaks. Ettepanekud puudutavad eelkõige seadusandluse paralleelsusest tulenevate kitsaskohtade lahendamist ja muudatusi pärimisseaduses, korrastades kahe seaduse omavahelisi seoseid ja teenides läbipaistva õigusliku raamistiku huve. Johtuvalt töö piiratud mahust, autor viidatud pankrotimenetluse erinormistikku käesoleva töö raames välja ei pakkunud. Tehtud ettepanekud on kokkuvõtvalt järgmised:

- lisada pärimisseadusesse uus säte, millega nähakse ette üldine kohustus esitada pärandvara ebapiisavuse korral pankrotiavaldus ja kustutada sellise pärimisseaduse

täiendamiseks seoses ebavajalikuks muutuv PärS §142 kehtivas sõnastuses. Pärandvara suhtes pankrotiavalduse esitamise kohustus realiseeruks olukorras, kus kohustatud isik saab või pidi teada saada, et pärandvarast ei jätku pärandvaraga seotud nõuete rahuldamiseks ja pärija ei ole nõus nende rahuldamisega oma vara arvel. Autor analüüsis kõnesoleva muudatusettepaneku juures sellise kohustuse eeldusi, ajaraamistikku, kohustatud isikuid, vastutust kohustuste täitmata jätmise eest ning hilinevad võlausaldajatega seonduvaid küsimusi.

- PärS § 137 lõike 2 kustutamine. Kuivõrd sättel on väga sarnane reguleerimisala väljapakutud uue regulatsiooniga, tegi autor ettepaneku kustutada hilisema inventuuri nõudmise võimalus, arvestades asjaoluga, et PärS § 137 lõike 2 eesmärk täidetakse pankrotiavalduse esitamisega.

- Inventuurijärgse lihtsustatud pankrotimenetluse sisseviimine. Autor tegi ettepaneku pankrotimenetluse lihtsustamiseks, kui enne pankrotiavalduse esitamist on pärimismenetluse raames läbi viidud pärandvara inventuur. Kohus vaataks pankrotiavalduse reeglina läbi kohtutäituri koostatud pärandvara nimekirja alusel ajutist haldurit nimetamata. Kui kohtul ei ole võimalik kõnesoleva nimekirja alusel otsust langetada, on kohtul õigus nimetada ajutine haldur.

- Pärija vastutus pankrotimenetluse korral ja pärast menetluse lõppemist. Autor pakkus välja, et sarnaselt inventuurijärgsele pärija vastutusele, tuleks kehtestada eriregulatsioon pärija vastutuse kohta olukorras, kus on välja kuulutatud pärandvara pankrot või kui menetlus on lõppenud raugemise tõttu pankrotti välja kuulutamata. Regulatsiooni asukohana pakkus autor välja pankrotiseaduse.

- PärS § 113 lõike 2 muutmine. Autor tegi ettepaneku kõnesolevat sätet muuta, kuna see sisaldab viidet kehtivale PärS §ile 142, mis muutuks seoses uue sätte lisamise ja PärS § 142 kustutamisega ebakorrektses.

- Testamentaarsete korralduste tagasivõitmine. Viimase ettepanekuna käsitles autor testamentaarsetest korraldustest tulenevaid nõudeid ja pakkus välja võlausaldajatele täiendava kaitsemehhanismi – võimaluse täidetud testamentaarsete korraldusi pankrotimenetluse raames tagasi võita.

Magistritöö neljas eesmärk oli välja selgitada, kas pankrotiseaduse kesksed mõisted vastavad pärandvara pankroti vajadustele ja arvestavad sellele menetluse eristustega.

Selleks, et luua erinormistik efektiivseks pärandvara pankrotimenetluseks, tuleb läbi viia õigusliku regulatsiooni kompleksanalüüs, mida kõnesoleva magistritöö raames johtuvalt töö mahulistest piirangutest läbi ei viidud. Autor keskendus teatud kesksetele küsimustele,

millest pankrotieeskirjade analüüsi läbiviimisel alustada. Pankrotimenetluse kesksete aspektide määratlemisel lähtus autor küsimusest – millest tuleb alustada, et rääkida pankrotimenetlusest? Autor pööras eelkõige tähelepanu maksejõuetuse, pankrotivõlgniku ja – võlausaldaja määratlustele.

Analüüsidest maksejõuetuse määratlust pärandvara pankrotimenetluse kontekstis, leidis autor, et lähtuda tuleks nii *cash flow* (PankrS § 1 lõige 2) kui ka *balance sheet* (PankrS § 1 lõige 3) testist. Kehtiva õiguse kohaselt on PankrS § 1 lõike 3 kohaldamisala piiratud ning see rakendub vaid juriidiliste isikute puhul. Arvestades asjaolu, et pankrotiavalduse esitamise alus on eelkõige olukord, kus pärandvara kohustuste maht ületab positiivse vara, leidis autor, et PankrS § 1 lõige 3 peaks kohalduma ka füüsilise isiku pärandvara pankrotimenetluse korral.

Lisaks keskendus autor isikutele, kellel on õigus pankrotiavalduse esitamiseks. Autor jõudis seisukohale, et PankrS § 9 lõiget 3 tuleks tõlgendada kitsalt ja sellest tulenevalt peaks pärandvara pankrotimenetluse puhul pankrotiavalduse esitajate ring olema piiratud PankrS § 9 lõikes 1 ja 2 nimetatud isikutega ehk võlgniku pärija, testamenditäitja, pärandi hooldajaga ja võlausaldajaga, kuivõrd ühestki teisest seadusest ei tulene muu isiku õigus esitada pärandvara suhtes pankrotiavaldust. Autori hinnangul peaks seadusandja selle ringi laiendamisel olema pigem ettevaatlik. Kui kõnesolevat ringi kaalutakse laiendada, tuleks need isikud selgelt määratleda. Arvestada tuleks siinkohal asjaoluga, et füüsilisest isikust võlgniku puhul on kõnesoleva avalduse esitamise õigus vaid võlgnikul endal ja võlausaldajal.

Pärandvara pankrotimenetluse kohtualluvuse reeglite puhul jõudis autor seisukohale, et kehtivat regulatsiooni, mille kohaselt esitatakse pankrotiavaldus kohtule võlgniku üldise kohtualluvuse järgi, tuleb täpsustada ja öelda selgelt, et pärandvara pankrotimenetluse algatamise avaldus tuleb esitada pärandaja üldise kohtualluvuse järgi. Vastasel juhul võib tekkida ebaselgus isikus, kellest lähtuvalt kohtualluvust määratakse, eriti arvestades, et pankrotivõlgnikuks pärandvara pankrotimenetluses on pärija, mitte aga pärandaja.

Autor käsitles järgnevalt küsimust, keda loetakse pärandvara pankrotimenetluse puhul PankrS § 8 lõike 1 mõttes pankrotivõlgnikuks. Küsimuse olulisus tõusetub seoses pärandvara pankrotimenetluse spetsiifikaga, kus menetlus viiakse läbi teatud varakogumi mitte füüsilise isiku suhtes. Analüüsi tulemusena jõudis autor seisukohale, et pankrotivõlgnikuks ja seega pankrotimenetluses menetlusosaliseks on pärija, kellele kuuluv varakogum on pankrotimenetluse esemeks. Autor käsitles ka kohaliku omavalitsusüksuse ja riigi kui pärija staatust, kes ühelt poolt ei saa vastavalt PankrS § 8 lõike 2 lausele 3 olla pankrotivõlgnikuks, kuid teiselt poolt on seadusandja näinud neile ette kohustusliku pärija staatuse. Autori hinnangul ei takista aga pärandvara pankrotimenetluse puhul PankrS § 8 lõige 2 riigil või

kohalikul omavalitsusüksusel võlgnikuna menetluses osalemast, kuna seda menetlust ei viida läbi kohaliku omavalitsuse või riigi kui isiku suhtes, vaid pärandvara suhtes, mille omanikuks nad pärijana on saanud. Selguse huvides ja vääritimõistmise vältimiseks võiks autori hinnangul PankrS § 8 lõiget 2 selles osas täpsustada.

Lisaks analüüsis autor PankrS § 8 lõikes 3 sisalduvat pankrotivõlausaldaja määratlust pärandvara pankrotimenetluse kontekstis. Kõige problemaatilisemaks peab autor pankrotivõlausaldaja määratluse raames nende võlausaldajate positsiooni, kelle nõue tuleneb testamentaarsetest korraldustest ja on suunatud pärija vastu. Autor leiab, et arvestades kollektiivsuse põhimõtet ja tuginedes võlausaldajate võrdsuse põhimõttele, peaks neil olema õigus oma nõude esitamiseks pankrotimenetluses. Põhimõtteliselt ei välista PankrS § 8 lõige 3 autori hinnangul nende isikute paigutamist pankrotivõlausaldaja määratluse alla, kuid leian, et sätte selgitamisest oleks abi. Ümberformuleerimine võiks tuua selgemalt välja, et pankrotivõlausaldajaks on ka need isikud, kelle nõude puhul on kohustatud isikuks pärija ja kelle enne pankroti väljakuulutamist tekkinud nõue tuleb rahuldada pärandvara arvel. Lisaks tuleb autori hinnangul täpsustada PankrS § 8 lõiget 3 selles valguses, et välistada pärija isiklike võlausaldajate osalemine pärandvara pankrotimenetluses. Viimase aspektina käsitles autor pärija positsiooni pankrotivõlausaldajana ja tõi probleemina välja konfusioonist tulenevad kitsaskohad, mille lahendusena pakkus välja regulatsiooni muutmise erinormi kehtestamisega.

Magistritöö viies eesmärk oli seotud püstitatud hüpoteesi ümber lükkamise või kinnitamisega. Kõnesoleva magistritöö sissejuhatuses väljatoodud hüpoteesiks oli, et pärandvara pankrotimenetluse õiguslik raamistik ei ole piisav selleks, et viia läbi selge, läbipaistev ja tõhus menetlus. Autori hinnangul leidis hüpotees kinnitust. Põhjused selleks on hüpoteesi ümberlükkamiseks vajalike kriteeriumite alusel järgmised:

- Esiteks peab selleks, et lugeda regulatsiooni piisavaks, vastavasisuline regulatsioon olema olema. Esimene kriteerium on täidetud – pärandvara pankrotimenetluse regulatsioon on Eesti kehtivas seaduses olemas, vastavasisulise õigusliku raamistiku loovad koosmõjus pärimisseadus ja pankrotiseadus.
- Teiseks peaks regulatsioon nägema ette õigusliku raamistiku, mis katab praktikas tekkida võivad olukorrad ja pakub lahendusi ülesse kerkivatele probleemidele. Arvestades kõnesoleva töö peatükis 1.2. sedastatut, pöörates tähelepanu magistritöö teise ja neljanda eesmärgi juures öeldut, leiab autor, et kehtiv seadusandlus ei kata praktikas tekkivaid olukordi ja ei paku lahendusi tõusetuvatele probleemidele.

- Kolmandaks peavad pakutud lahendused tagama menetluse selge, läbipaistva ja tõhusa läbiviimise. Juba eelmise kriteeriumi mittetäitmine ei võimalda selge, läbipaistva ja tõhusa menetluse läbiviimist. Kehtiv raamistik näeb ebapiisava pärandvara kontekstis ette keerulise menetluse, mille puhul pärimis- ja pankrotiseadus näevad kohati ette paralleelse regulatsiooni, samal ajal on täielikult puudulik selle menetluse spetsiifikat arvestav pankrotimenetluse erinormistik. Erireeglite puudulikus tekitab, nagu töö neljanda eesmärgi juures välja toodud, probleeme juba pankrotimenetluse põhimõistete juures nagu maksejõuetus, pankrotivõlgnik ja pankrotivõlausaldaja. Selge, läbipaistva ja tõhusa menetluse läbiviimise eelduseks on autori hinnangul süsteemsete kitsaskohtade ületamine ja pankrotiseadusesse pärandvara pankrotimenetlust käsitlevate erireeglite sisseviimine.

Täiendavalt oli kõnesoleva töö eesmärgiks uurida võrdlevalt Saksamaa vastavat seadusandlust, et vajaduse korral kasutada saksa positiivset kogemust muutmissettepanekute tegemiseks. Autor on kõnesoleva töö raames läbivalt võrrelnud Eesti kehtivat seadusandlust Saksamaa regulatsiooniga. Mitmete muudatusettepanekute puhul on allikana kasutatud BGBs või InsOs sedastatut, arvestades sealjuures meie regulatsiooni spetsiifikat ja väljakujunenud praktikat.

BANKRUPTCY PROCEDURE OF A DECEASED'S ESTATE. SUMMARY

The topic of the present Master's Thesis is „Bankruptcy Procedure of a Deceased's Estate “.

The legal framework of the bankruptcy procedure of the deceased's estate is included in two different legislative acts - the Law of Succession Act (hereinafter LSA) and Bankruptcy Act (hereinafter BA). With succession, the property of the deceased is transferred to the heir in full or in part. The estate as a set of assets comprises of rights and obligations. In certain cases, the obligations of the deceased may exceed the value of the estate and hence it is necessary to initiate and carry out bankruptcy procedure with respect to the estate. It is important to bear in mind that the bankruptcy procedure of the deceased's estate involves a number of differences compared to the regular bankruptcy procedure.

The issues relating to the bankruptcy procedure of the deceased's estate have not yet found a thorough coverage in the legal publication. The author of the present Master's Thesis finds the topic new and very acute, and is of the opinion that it is worth a thorough discussion through the analytical and comparative method.

The present Thesis comprises of two chapters. The first one deals with the legal framework of the bankruptcy procedure of the deceased's estate, the problems of the current legislation and possible solutions. The second chapter focuses on the core issues of the bankruptcy procedure of the deceased's estate.

The author has set six aims in the present Master's Thesis, to the achievement of which she has analysed the current legislation, legal publications, case law and compared Estonian law to the German legislation concerning the bankruptcy procedure of the deceased's estate.

The first aim of the present Thesis is to do the research on the legal nature of the bankruptcy procedure of the deceased's estate

Upon the death of the deceased, the estate transfers to the heir automatically through universal succession. The heir may accept or renounce the succession. In the Estonian legal system, however, the case where there are no heirs to the estate of the deceased is impossible. If all the so-called private heirs renounce succession, a local government or the state becomes heir and is obliged to accept succession without the right to renounce.

If the heir renounces the succession, he excludes all the legal consequences connected to the estate towards him. If the heir accepts the succession, one of the most important issues relates to the liability of the heir for the obligations of the deceased. According to the Estonian law, the heir's liability as a rule is unlimited, meaning that if an estate is insufficient, the heir

shall perform the obligations out of the his own property. There are possibilities to limit the liability in the case where the heir requests an inventory of the estate and after making the inventory, performed the obligations pursuant to the procedure provided by law, additionally in the case where the estate has been declared bankrupt or the bankruptcy proceedings have been terminated by abatement without declaring bankruptcy.

The inventory protects the heir from the unlimited liability in the case where the assets of the estate exceed the liabilities. If the estate is insufficient for the satisfaction of the claims, one must bear in mind LSA § 142 subsection 6, which foresees an additional requirement to submit an application for the declaration of bankruptcy of the estate. In the case of an insufficient estate the filing of a bankruptcy petition is not an alternative mechanism next to the inventory to limit the liability, it is an obligatory additional criteria. Making of an inventory is not a compulsory prerequisite for submitting a bankruptcy petition. The heir has a possibility to file for bankruptcy if it is clear that the estate is insolvent and he manages to provide the court with reasons. If the bankruptcy petition is filed to the court, the bankruptcy procedure of the deceased's estate is carried out according to the general bankruptcy rules.

The second aim of the present Thesis is to map and describe the main systematic problems of the bankruptcy procedure of the deceased's estate.

The author is of the opinion that the legislation provides for a complicated proceedings in the respect of the bankruptcy procedure of the deceased's estate, which in certain aspects is duplicated and in certain aspects is absent. The duplication is mainly connected to the occasional parallelism of the two legislative acts, the absence arises from the fact that there are no special rules which take into account the specific nature of the bankruptcy procedure of the deceased's estate. Both, the duplication and absence give rise to difficulties regarding the interpretation and application of the legislation.

Regarding the duplication, the author limited the circle of problems to two key issues analysed in the present Thesis due to the limited capacity of the Thesis.

Firstly, the author analysed the possibility of an exhaustive regulation of the estate-related issues in the LSA. Dealing with the issue of the sole application of LSA, the author raised a question – is it not possible to abandon the bankruptcy procedure and regulate questions related to the insufficient estate in the LSA, where there are already provisions regarding the determination of the composition of the estate, determination of the creditors and their claims and the order of performance of obligations? Analysing the procedural shortcomings of the LSA and focusing on the issues of contestation, recovery and additional protective measures, the author reached the conclusion that the provisions of the succession

proceedings are reasoned when the estate is sufficient to fulfil the obligations of creditors. In the context of insufficient estate the protective standard for the creditors is not adequate in the LSA. Hence the answer to the question posed is negative and in the light of the present legislation we should not abandon the bankruptcy procedure and deal with the questions of insufficient estate in the LSA.

Secondly, the author focused on the payments from the estate in the context of bankruptcy procedure of the deceased's estate. The issue of payments is problematic, as there is no clarity, whether the order of payments stipulated in the BA is applicable or must one take the order of performance of obligations foreseen in LSA § 142 into consideration. If the specific regulation of the LSA is applicable in the bankruptcy procedure, arises the question of under which category foreseen in the BA the succession-related obligations are to be fulfilled. The author reached the conclusion that taking into account the aim of LSA § 142 and the absence of the specific provisions regarding the bankruptcy procedure of the deceased's estate as a whole, the succession-related obligations must be accepted in the bankruptcy procedure and they must be satisfied therein. This position is also affirmed by the case law. The author compared and analysed the regulation regarding payments in the LSA and the BA and their hierarchical structure and is of the opinion that expenses foreseen in LSA § 142 subsection 1 point 1 should be satisfied as payments relating to bankruptcy proceedings and belong to the category in BA § 146 subsection 1 point 2. Claims arising from testamentary dispositions should be satisfied lastly, after the satisfaction of the claims of other creditors under BA § 153.

The third aim of the present Thesis is to map and describe the possible solutions to overcome difficulties related to the bankruptcy procedure of the deceased's estate.

The author proposed two possible solutions to overcome parallelism, absence of specific provisions and the complexness of the procedure, which were comparatively analysed.

The first solution analysed was to maintain the current regulation in conjunction with its better implementation. In this case, no changes are made to the current legislation. The author came to the conclusion that this solution does not provide for the desired results and without changing the current legislation we are not able to solve the problems raised.

The second solution proposed by the author was the introduction of a new regulation. This solution would have two options – the situation where the estate's liabilities exceed the assets, would be dealt with either in the LSA or in the BA. The basic provisions upon which new additional regulation could be imposed exist in both legislative acts.

The author came to the conclusion that since the procedure foreseen in LSA is not sufficient to deal with an insolvent estate, at least not without the introduction of significant changes, the specific provisions regarding the bankruptcy procedure of the deceased's estate should be part of the BA.

In order to put this proposal to introduce a new legislation into practice, in addition to the creation of specific rules in the BA, amendments should be made to the LSA. The author made proposals which could clarify the legislation, facilitating the procedure which is carried out with respect to the estate, making it easier and more efficient. The proposals made aim to overcome the difficulties which arise from the parallelism of the current legislation. They concern mainly changes in the LSA, arranging the relationships between the LSA and the BA and helping to shape a transparent legal framework. Due to the limitation of the capacity of the Thesis, the author does not offer solutions regarding the specific bankruptcy-related provisions referred above. The proposals made are summarized as follows:

- Addition of a new provision into the LSA, which provides for a general obligation to file a bankruptcy petition in the case of an insolvent estate.
- Deletion of LSA § 142 in the current wording as it becomes unnecessary in the light of the new provision.
- Deletion of LSA § 137 subsection 2 due to the addition of the new provision.
- Introduction of a simplified bankruptcy procedure if inventory is made in the succession proceedings.
- Introduction of the regulation regarding the heir's liability during the bankruptcy procedure and after the termination of the procedure.
- Amendments to LSA § 113 subsection 2.
- Introduction of the regulation regarding recovery of testamentary dispositions.

The fourth aim of the present Thesis is to analyse whether the core definitions of the BA meet the needs of the bankruptcy procedure of the deceased's estate and take its specific nature into consideration. The author focused on the key definitions – insolvency, bankrupt and creditor in bankruptcy proceedings.

Analysing the definition of insolvency, the author found that in the context of the bankruptcy procedure of the deceased's estate, both cash flow (the BA § 1 subsection 2) and balance sheet (BA § 1 subsection 3) test should be applicable. According to current law, BA § 1 subsection 3 is limited in scope, and it only applies to legal persons. Given the fact that the basis of filing of the bankruptcy petition is, in particular, the situation in which the

obligations of the estate exceed the assets, the author found that the BA § 1 subsection 3, should also apply to the bankruptcy proceedings of the deceased's estate.

The author focused additionally on the persons who have the right to file the bankruptcy petition. The author concluded that the BA § 9 subsection 3 should be interpreted narrowly, and consequently the circle of persons having such right in the bankruptcy proceedings of the deceased's estate should be limited to persons specified in BA § 9 subsections 1 and 2, i.e. the heir, the executor of the will, the administrator of the estate and the creditor. The author is of the opinion that the legislator should be rather cautious in expanding the circle. Giving hereby consideration to the fact that in the case of a debtor who is a natural person, only the debtor himself and the creditors are entitled to file the petition.

Regarding the jurisdiction rules, the author is of the opinion that the current legislation, which stipulates that bankruptcy petitions shall be filed with a court pursuant to the general jurisdiction applicable to the debtor, should be specified. The regulation should clearly state that the bankruptcy petition should be filed pursuant to the general jurisdiction of the deceased. Otherwise the provision may cause lack of clarity regarding the person pursuant to whom the jurisdiction determined, taking into account that the bankrupt in the bankruptcy proceedings of the deceased's estate is the heir not the deceased.

The author discussed the question who is deemed to be the bankrupt. The importance of the issue is connected to the specific nature of the bankruptcy procedure of the deceased's estate, as the procedure is carried out with respect to the estate not with respect to a natural person. The analysis resulted in the conclusion that the bankrupt and thus the participant in the proceedings is the heir who is the owner of the property which is the object of the procedure. Additionally the author dealt with the question of the state or a local government which cannot be bankrupt according to the BA. The author is of the opinion that this provision does not preclude the state or the local government to participate as the debtor in the bankruptcy procedure of the deceased's, as the procedure is not carried out with the respect of the local government or the state as a person, but with regard to the estate that they own. But for the reasons of clarity and the avoidance of misunderstandings, the author proposes to specify the BA regarding this matter.

Additionally the author analysed the definition of the creditor in bankruptcy proceedings. The author is of the opinion that the most problematic issue regarding this definition concerns the position of those creditors whose claims arise from the testamentary dispositions and are directed against the heir. The author argues that these creditors should have the right to lodge claims in the bankruptcy proceedings and proposes that the current

legislation ought to be clarified in this respect. An additional specification regarding the personal creditors of the heir could be useful to exclude their participation from the bankruptcy procedure of the estate. Furthermore, the author paid attention to the position of the heir as a creditor and pointed out issues arising from merger.

The fifth aim of the present Thesis is connected with the posed hypothesis aiming at affirming or denying it. The hypothesis is stipulated as follows: the legal framework of the bankruptcy procedure of the deceased's estate is not sufficient to carry out a clear, transparent and effective procedure. The author is of the opinion, taking the beforementioned into account, that the hypothesis was affirmed.

The last aim of the Thesis is to comparatively study the corresponding German legislation, and if necessary, to use Germany's positive experience to propose amendments to the legislation. Throughout the present Thesis, the author has compared the current Estonian legislation to the German regulation relating to the bankruptcy procedure of the deceased's estate. A number of proposals made, which are introduced above, are based on the German Civil Code or on the Insolvency Statute, taking into account, of course, the specifics of our legislation, developed practice and case law.

KASUTATUD MATERJALID

Kasutatud kirjandus

1. Adler, B. E. Bankruptcy and Risk Allocation. – Cornell Law Review III (77) 1992, p 439-489.
2. Alekand, A. Täitemenetlusõigus. Tallinn: Juura 2010;
3. Garner, B. A (toim.). Black's Law Dictionary. 7th edition. St. Paul, Minnesota: West Group 1999;
4. Brox, H. Erbrecht. 18., neubearbeitete Auflage. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heyman Verlag KG 2000;
5. Brox, H. Pärimisõigus. 19., ümbertöötatud trükk. Tallinn: Juura 2003;
6. Fletcher, I. F. Insolvency in Private International Law. Oxford: Clarendon Press 1999;
7. Foerste, U. Insolvenzrecht. 3. überarbeitete und erweiterte Auflage. München: Verlag C. H. Beck 2006;
8. Gross, K. Failure and Forgiveness. Rebalancing the Bankruptcy System. Yale: Yale University Press 1999;
9. Gschnitzer, F. Faistenberger, C (toim.). Österreichisches Erbrecht. 2., neubearbeitete Auflage. Wien, New York: Springer-Verlag 1983;
10. Havansi, E. Tagasivõitmine ja teised võlausaldajate kaitsevahendid maksejõuetusõiguses – Soome vaatepunkt. – Juridica VI 2008, lk 406-414;
11. Jauernig, O., Berger, C. Zwangsvollstreckungs- und Insolvenzrecht. 22. völlig neuarbeitete Auflage. München: Verlag C. H. Beck 2007;
12. Koulu, R. Johdatus insolvenssioikeuden perusteisiin. Helsinki: Helsingin yliopisto, oikeustieteellinen tiedekunta 2004;
13. Koulu, R. Uusi Konkurssilaki. Porvoo: WSOY 2004;
14. Liin, U. Pärimisleping ja selle seosed võlaõigusega. – Juridica X 2003, lk 697-707;
15. Liin, U. Pärimisõigus. Tallinn: Ilo 2005;
16. Liin, U. Uus pärimismenetlus – kuidas edasi? – Juridica I 2009, 28-38;
17. Mahhov, I. Pärimise kõik uues pärimisseaduse eelnõus. – Juridica VII 1995, lk 288-292;
18. Manavald, P. Maksejõuetusõigus ja -terminoloogia on jõudmas uude arengujärku. – Õiguskeel IV 2008;
19. Manavald, P. Pilk Eesti maksejõuetusõigusele läbi õigusökoonoomika prisma. – Juridica VI 2008, lk 383-389;
20. McCormack, G. Secured Credit under English and American Law. Cambridge: Cambridge University Press 2004;

21. McKenzie Skene, D. W. Insolvency Law in Scotland. Edinburgh: T&T Clark Ltd 1999;
22. Mikk, T. Pärimisõigus. 2., täiendatud trükk. Tallinn: Sisekaitseakadeemia 2012;
23. Münchener Anwaltshandbuch Erbrecht 3., überarbeitete Auflage, München: Verlag C.H. Beck 2010;
24. Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 9: Erbrecht, §§ 1922-2385, §§ 27-35 BeurkG, 5. Auflage, München: Verlag C.H. Beck 2009;
25. Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung, Band 1: §§ 1-79, Insolvenzrechtliche Vergütungsverordnung (InsVV), 3. Auflage, München: Verlag C.H. Beck 2013;
26. Münchener Kommentar zur Insolvenzordnung, Band 3: §§ 270-359, Internationales Insolvenzrecht, Insolvenzsteuerrecht, 2. Auflage, München: Verlag C.H. Beck 2008;
27. Oksa, K. Õiguslikud vahendid pärija vastutuse piiramiseks. Magistritöö. Tartu: 2013;
28. Saarma, T. Pankrotimenetluse põhimõtted. – Juridica VI 2008, lk 351-358;
29. Sutt, Maria. Tagasivõitmine pankrotimenetluses. – Juridica X 2000, lk 645-653;
30. Varul, P., Maksejõuetuse areng Eestis. – Juridica IV 2013, lk 234-241;
31. Varul, P. Pankrotiseaduse uued parandusettepanekud. – Juridica VI 2008, lk 359-368;
32. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M., Saare, K. Tsiviilõiguse üldosa. Õigusteaduse õpik. Tallinn: Juura 2012;
33. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2010;
34. Varul, P., Kull, I., Kõve, V., Käerdi, M. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2006;
35. Viimsalu, S. Konverents „Maksejõuetus – kas üksnes pankrot?“. – Juridica IX 2007, lk 667-668;
36. Viirsalu, P. Pankrotipesa problemaatika. – Juridica VI 2008, lk 377-382;
37. Tuor, P., Schnyder, B. Das schweizerische Zivilgesetzbuch. 10., Auflage. Zürich: Schulthess Polygraphischer Verlag 1986;
38. Yogis, J. Canadian Law Dictionary. 5th edition. New York: Barron's 2003;

Kasutatud normatiivaktid ja normatiivaktide seletuskirjad

39. Bürgerliches Gesetzbuch. In der Fassung der Bekanntmachung vom 2. Januar 2002 (BGBl. I S. 42, 2909; 2003 I S. 738). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.gesetze.juris.de/bgb/>;
40. Eesti Vabariigi põhiseadus. Vastu võetud 28. juunil 1992, RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2;

41. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) nr 650/2012, 4. juuli 2012, mis käsitleb kohtualluvust, kohaldatavat õigust ning otsuste tunnustamist ja täitmist, ametlike dokumentide vastuvõtmist ja täitmist pärimisasjades ning Euroopa pärimistunnistuse loomist, Euroopa Liidu Teataja L 201, 27. juuli 2012, lk 107–134;
42. Finantsinspektsiooni seaduse rakendamise seaduse muutmise seadus. Vastu võetud 9. mail 2001, RT I 2001, 48, 268;
43. Insolvenzordnung. Vom 5. Oktober 1994 (BGBl. I S. 2866). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.gesetze-im-internet.de/inso/>;
44. Investeerimisfondide seaduse, kogumispensionide seaduse ja sotsiaalmaksuseaduse muutmise seadus. Vastu võetud 20. novembril 2013, RT I, 13.12.2013, 1;
45. Investeerimisfondide seaduse, kogumispensionide seaduse ja sotsiaalmaksuseaduse muutmise seaduse eelnõu (501 SE) seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=b3cada55-360f-4081-89e6-0ecb85fe9112&>;
46. Justiitsministri 15. detsembri 2009. a määrus nr 42 „Kohtutäiturimäärustik“, RTL 2009, 98, 1456; RT I, 04.01.2014, 2;
47. Kinnistusraamatuseaduse, pärimisseaduse ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu (725 SE III) seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav:
48. <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=984304&u=20140502203115>;
49. Kogumispensionide seadus. Vastu võetud 14. aprillil 2004, RT I 2004, 37, 252; RT I, 23.12.2013, 43;
50. Kohtute seadus. Vastu võetud 19. juunil 2002, RT I 2002, 64, 390; RT I, 06.02.2014, 14;
51. Kohtutäituri seadus. Vastu võetud 9. detsembril 2009, RT I 2009, 68, 463; RT I, 31.01.2014, 15;
52. Kohtutäituri seaduse eelnõu (462 SE III) seletuskiri ja eelnõu suhtes tehtud muudatusettepanekud. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=594370&u=20140301193432>;
53. Kooseluseaduse eelnõu (650 SE). Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.riigikogu.ee/?op=ems&page=eelnou&eid=ea84e71c-291a-4c91-88b0-bd64af650d21&>;
54. Krediitiasutuste seadus. Vastuvõetud 9. veebruaril 1999, RT I 1999, 23, 349; RT I, 23.12.2013, 30;

55. Nõukogu 29. mai 2000. aasta määrus (EÜ) nr 1346/2000 maksejõuetusmenetluse kohta, Euroopa Ühenduste Teataja L 160, 30. juuni 2000, lk 1;
56. Pankrotiseadus. Vastu võetud 22. jaanuaril 2003, RT I 2003, 17, 95; RT I 23.12.2013, 54;
57. Pankrotiseaduse eelnõu (1085 SE) seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou2&op=ems2&eid=1085&assembly=9&u=20140218220642>;
58. Perekonnaseadus. Vastu võetud 18. novembril 2009, RT I 2009, 60, 395; RT I, 27.06.2012, 12.
59. Pärimisseadus. Vastu võetud 15. mail 1996, RT I 1996, 38, 752; RT I 2007, 67, 413;
60. Pärimisseadus. Vastu võetud 17. jaanuaril 2008, RT I 2008, 7, 52; RT I, 9.10.2013, 3;
61. Pärimisseaduse eelnõu (56 SE III) seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=95329&u=20140218215312>;
62. Rahvusvahelise eraõiguse seadus. Vastu võetud 27. märtsil 2002, RT I 2002, 35, 217; RT I 2009, 59, 385;
63. Saneerimisseadus. Vastu võetud 4. detsembril 2008, RT I 2008, 53, 296; RT I, 21.12.2012, 19;
64. Saneerimisseaduse eelnõu (334 SE III) seletuskiri. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.riigikogu.ee/?page=eelnou&op=ems2&emshelp=true&eid=401582&u=20140318134953>;
65. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Vastu võetud 20. aprillil 2005, RT I 2005, 26, 197; RT I, 13.03.2014, 100;
66. Tsiviilseadustiku üldosa seadus. Vastu võetud 27. märtsil 2002, RT I 2002, 35, 216; RT I, 13.03.2014, 103;
67. Täitemenetluse seadustik. Vastu võetud 20. aprillil 2005, RT I 2005, 27, 198; RT I, 13.03.2014, 105;
68. Võlaõigusseadus. Vastu võetud 26. septembril 2001, RT I 2001, 81, 487; RT I, 29.11.2013, 4;

Kasutatud kohtupraktika

69. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 8. oktoobri 2004. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-104-04;
70. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 21. detsembri 2004. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-145-04;
71. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5. mai 2005. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-50-05;
72. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 8. veebruari 2006. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-121-05;

73. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 21. novembri 2007. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-120-07;
74. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 18. detsembri 2007. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-125-07;
75. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 16. jaanuar 2008. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-132-07;
76. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 5. novembri 2008. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-86-08;
77. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 23. märtsi 2009. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-13-09;
78. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 20. novembri 2011. a määrus tsiviilasjas nr 3-2-1-93-11;
79. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 20. märtsi 2013. a määrus nr 3-2-1-15-13;
80. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi 20. novembri 2013. a otsus tsiviilasjas nr 3-2-1-124-13;
81. Tartu Maakohtu 19. septembri 2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-09-52441;
82. Harju Maakohtu 7. novembri 2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-31787;
83. Viru Maakohtu 11. novembri 2011. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-33709;
84. Harju Maakohtu 8. veebruari 2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-11-63428;
85. Tartu Maakohtu 18. jaanuari 2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-09-52441;
86. Viru Maakohtu 9. oktoobri 2012. a määrus tsiviilasjas nr 2-12-20924;

Kasutatud muu materjal

87. AS PricewaterhouseCoopers Advisors. Maksejõuetuse menetlemise tõhususe uuring, 2013. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=58338/Maksej%F5uetuse+menetlemise+t%F5hususe+uuring.pdf>;
88. Justiitsministeeriumi 2014. aasta tööplan. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=59288/Justiitsministeeriumi+2014.+aasta+t%F6%F6plan.pdf>;
89. The World Bank. Principles and Guidelines for Effective Insolvency and Creditor Rights Systems, 2001. Arvutivõrgus kättesaadav:
http://www.worldbank.org/ifa/ipg_eng.pdf
90. Vabariigi Valitsuse 21. mai 2002 istungi kommenteeritud päevakord. Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://valitsus.ee/et/uudised/istungid/6827/valitsuse-21.05.2002-istungi-kommenteeritud-p%C3%A4evakord>;
91. Õiguskantsleri 21. augusti 2008. aasta märgukiri nr 6-1/111696/1203904 Rahandusministeeriumile. Arvutivõrgus kättesaadav:
http://oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/6iguskantsleri_margukiri_kohustusliku_pensionifondi_osakud_parimise_ja_pankroti_korral.pdf.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Triin Tõnisson (sünnikuupäev 30.09.1986),

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Pärandvara pankrotimenetlus“,

mille juhendaja on Indrek Niklus,

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, 5. mail 2014